

SİYASAL PARTİLER YASASI

TÜSİAD

“DEMOKRATİK STANDARTLARIN YÜKSELTİLMESİ PAKETİ”

TARTIŞMA TOPLANTILARI DİZİSİ - 1

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

SİYASAL PARTİLER YASASI

TÜSİAD

"DEMOKRATİK STANDARTLARIN YÜKSELTİLMESİ PAKETİ"

TARTIŞMA TOPLANTILARI DİZİSİ - 1

Mayıs 1997

(Yayın No. TÜSİAD-T/97, 5-213)

Meşrutiyet Caddesi, No.74 80050 Tepebaşı/İstanbul
Telefon: 249 54 48 - 249 07 23 • Telefax: 249 13 50

*Bu yayının tamamı veya bir bölümü
TÜSİAD "Siyasal Partiler Yasası
TÜSİAD 'Demokratik Standartların Yükseltilmesi Paketi'
Tartışma Toplantıları Dizisi - 1"
referansı yazılmak kaydıyla yayımlanabilir.*

ISBN : 975-7249-34-3

Ajans Medya Reklamcılık A.Ş.

ÖNSÖZ

TÜSİAD, özel sektörü temsil eden sanayici ve işadamları tarafından 1971 yılında, Anayasamızın ve Dernekler Kanunu'nun ilgili hükümlerine uygun olarak kurulmuş, kamu yararına çalışan bir dernek olup gönüllü bir sivil toplum örgütüdür.

TÜSİAD, demokrasi ve insan hakları evrensel ilkelerine bağlı, girişim, inanç ve düşünce özgürlüklerine saygılı, yalnızca asli görevlerine odaklanmış etkin bir devletin varolduğu Türkiye'de, Atatürk'ün çağdaş uygarlık hedefine ve ilkelerine sadık toplumsal yapının gelişmesine ve demokratik sivil toplum ve laik hukuk devleti anlayışının yerleşmesine yardımcı olur. TÜSİAD, piyasa ekonomisinin hukuksal ve kurumsal altyapısının yerleşmesine ve iş dünyasının evrensel iş ahlakı ilkelerine uygun bir biçimde faaliyette bulunmasına çalışır. TÜSİAD, uluslararası entegrasyon hedefi doğrultusunda Türk sanayi ve hizmet kesiminin rekabet gücünün artırılarak, uluslararası ekonomik sistemde belirgin ve kalıcı bir yer edinmesi gerektiğine inanır ve bu yönde çalışır. TÜSİAD, Türkiye'de liberal ekonomi kurallarının yerleşmesinin yanısıra, ülkenin insan ve doğal kaynaklarının teknolojik yeniliklerle desteklenerek en etkin biçimde kullanımını; verimlilik ve kalite yükselişini sürekli kılacak ortamın yaratılması yoluyla rekabet gücünün artırılmasını hedef alan politikaları destekler.

TÜSİAD amaç ve faaliyetlerini, ülke gündeminde bulunan ekonomik ve sosyal konulardaki görüşlerini, bilimsel çalışmalar ile destekleyerek kamuoyuna duyurur.

TÜSİAD Parlamento İşleri Komisyonu tarafından hazırlatılan "Demokratik Standartların Yükseltilmesi Paketi" başlığı altında toplanan "Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri", "Memur Yargılaması Hakkında", "Yerel Yönetimler Yasa Taslağı", "Ombudsman (Kamu Hakemi) Kurumu İncelemesi" ve "Dernekler Kanunu Taslağı" adlı beş çalışma, 20 Ocak 1997 tarihinde kamuoyuna sunulmuştur. Raporlar, yayımlanmalarını takiben,

kapsadıkları konuların tartışılabilmesi için tüm ilgili kişi ve kuruluşlara dağıtılmıştır.

Çalışmaların içeriğinin daha iyi anlaşılabilmesi ve bu konuda katkı yapabilecek şahıs veya kuruluşların görüşlerinin paylaşılabilmesi amacı ile TÜSIAD, tartışma toplantıları dizisini başlatmış ve bu çerçevede ilk panel 5 Mayıs 1997 tarihinde "Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri" raporunda demokratikleşmenin siyasal boyutu kapsamında incelenen "Siyasal Partiler Yasası" ile ilgili olarak düzenlenmiştir.

"Siyasal Partiler Yasası-TÜSIAD Demokratik Standartların Yükseltilmesi Paketi Tartışma Toplantıları Dizisi-1" adlı bu yayın, 5 Mayıs 1997 tarihinde İstanbul'da düzenlenen panelde yapılan tartışmaları içermektedir.

MAYIS 1997

5 M A Y I S 1 9 9 7

SİYASAL PARTİLER YASASI PANELİ

SABAH OTURUMU

Oturum Başkanı

Muharrem Kayhan ~ TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı

Panelistler

Prof. Dr. Bülent Tanör ~ İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Şener Akyol ~ İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Erdoğan Teziç ~ Galatasaray Üniversitesi

Yıldırım Koç~ TÜRK-İŞ, DİSK, TESK tarafından oluşturulan "Sivil İnisiyatif" temsilcisi

PANELİSTLERİN ÖZGEÇMİŞLERİ

Prof. Dr. Bülent Tanör

1940'da İstanbul'da doğdu. İstanbul Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. 1983-1986 yılları arasında Paris (Nanterre), Dijon ve Cenevre Hukuk Fakültelerinde "konuk profesör" olarak "Üçüncü Dünya'da Demokrasi" konusunda dersler verdi. 1992'de profesörlüğe yükseltildi. Halen İstanbul Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak görevine devam etmektedir.

Bazı eserleri: İki Anayasa (1961-1982), Türkiye'de Yerel Kongre İktidarları (1918-1920), Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu, Kurtuluş Üzerine 10 Konferans (1918-1922), Kuruluş Üzerine 10 Konferans (1922 ve sonrası), Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri.

Prof. Dr. Şener Akyol

1941 yılında doğan Şener Akyol, İstanbul Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. 1980 müdahalesi sonrasında kurulan Kurucu Meclis'in Danışma Meclisi'nde Anayasa Komisyonu Sözcüsü olarak görev yaptı. 1971-80 arasında Dünya Savcılar ve Hakimler Birliği icra kurulunda Türkiye temsilcisi olarak bulundu. İnsan Hakları Komisyonu ve İnsan Hakları Mahkemesi önünde avukatlık ve danışmanlık yapan Akyol, 1983-1989 arasında İktisadi Kalkınma Vakfı'nın 2.başkanlığını yürüttü.

Çeşitli yasa hazırlık çalışmalarında yer alan; grev ve medeni hukuk-borçlar hukuku alanında kitapları bulunan Akyol, halen İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Medeni Hukuk, Borçlar Hukuku, Avrupa Hukuku ve Toprak Hukuku derslerini vermektedir.

Prof. Dr. Erdoğan Teziç

1936 yılında İstanbul'da doğdu. 1959'da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. 1980 yılında Anayasa Hukuku Profesörü oldu. Halen İstanbul Üniversitesinde Anayasa Hukuku Profesörlüğünde bulunan Teziç, Galatasaray Üniversitesi Rektör Yardımcılığı, Galatasaray Lisesi Müdürlüğü ve TBMM Hukuk Danışmanlığı görevlerini yürütmektedir.

Çeşitli dergilerde Anayasa Hukuku ile ilgili makaleleri bulunan Erdoğan Teziç'in bazı eserleri: Seçim sistemleri, Türkiye'de 1961 Anayasasına Göre Kanun Kavramı, Siyasi Partilerin Hukuki Statüsü ve Türkiye'de Siyasi Partiler, Türk Parlamento Hukukunun Kaynakları, Anayasa Hukuku.

Yıldırım Koç

1951 yılında doğan Yıldırım Koç, 1973 ODTÜ Ekonomi-İstatistik Bölümü'den mezun oldu. Ankara Üniversitesi SBF Sosyal Politika dalında yüksek lisans yaptı.

1985 yılından bu yana YOL-İŞ Sendikası Eğitim ve Araştırma Dairesi Müdürü olan Yıldırım Koç, 1993'ten bu yana da TÜRK-İŞ Genel Başkan Danışmanıdır.

Muharrem Kayhan:

Değerli konuklar, bu noktadan itibaren panelimize başlıyoruz. Değerli katılımcılara 20'şer dakikalık konuşmalarında şu 5 konu etrafında kalmalarını tavsiye ettik, ben onları çerçeveyi çizmek için bir kere okuyorum.

1. Siyasal partilerin kuruluşları, teşkilatlanmaları ve işleyişleri hakkındaki görüşler;

2. Siyasal partilerin faaliyetleri ve bunlara getirilen yasaklarla ilgili görüşler;

3. Siyasal partilerin yerine getirdikleri misyon itibarıyla uluslararası örnekler Türkiye için yol gösterici olabilir mi?

4. Türk demokrasisinin gelişmesi için, halkın taleplerine daha iyi tercüman olan ve ülkenin sorunlarına çözüm getirebilecek nitelikte siyasal partilerin var olabilmesi için yasal ve kurumsal düzenlemeler neler olmalıdır?

5. Anayasa değişikliklerine gidilmeden, kısa dönemde Siyasal Partiler Yasası'nda iyileştirmeler yapmak mümkün müdür?

Şimdi değerli katılımcılardan bu konularda cevaplarını alacağız. İlk konuşmacımız Sayın Prof. Dr. Bülent Tanör.

Prof. Dr. Bülent Tanör:

Sizin önerdiğiniz beşli gruplamaya, esasa ilişkin olmayan bazı ufak değişikliklerle, genelde uyacağımı sanıyorum. Ben Siyasal Partiler Kanunu'ndan eleştirmeye değer üç ana öbek yakalıyorum. Birincisi; burada birinci maddede ifade edildiği şekilde, bazı eklerle, partilerin tanımı, niteliği, kuruluşu, ve teşkilatlanması. İkinci bir öbek, parti içi demokrasi sorunu. Üçüncü ve benim için sonuncu grup, siyasi partilerin yasaklanması rejimi. Ben bunlardan daha çok sonuncusu üzerinde duracağım. Bana en önemli bu gibi geliyor. Ama önce ilk ikisi hakkında bazı çok genel fikirlerimi tekrarlamak isterim.

Önce partilerin tanımı, niteliği, kuruluşu ve teşkilatlanmasıyla ilgili Siyasal Partiler Kanunu'ndaki hükümlere çok kısa bir göz atacağım. Bunlardan bazıları üzerinde durmak o kadar önemli değil çünkü kendileri zaten tali. Mesela partilerin tanımıyla ilgili bir değişiklik önerdim, burada kaydetmeye değmez. Birden fazla partiye üye olanın bütün üyeliklerinin düşmesine ilişkin hüküm var, bunun değiştirilmesini önerdim. Son üyelik saklı kalsın, daha öncekiler düşsün dedim. Gene siyasi partilerin tanımı, niteliği, kuruluşu ve işleyişiyle ilgili olarak bazı hususlar 1995 yılındaki Anayasa değişikliğiyle zaten büyük çapta gerçekleştirilmiştir. Geriye kalıyor uyum yasalarının çıkartılması. Mesela bunlar partilerin kapsamıyla ilgili, teşkilatlanmasıyla

ilgili, kadın ve gençlik kollarıyla ilgili, benzeri yan kuruluşlarla ilgili. Cumhuriyet baş savcılığının bir denetim yetkisi vardı, durum değişti, bununla ilgili uyum yasası gerekiyor. Üyelik yaşıyla ilgili değişiklikler oldu. Öğretim üyeleri ve yüksek öğrenim gençliği için parti üyeliği imkanı açıldı, vs. Bunların büyük çapta çözüldüğünü düşünüyorum, ama ne var ki iki yıldan bu yana uyum yasaları çıkartılamadı. Öğleden sonra değerli parlamenterler bizleri, yani seçmenleri aydınlatırlarsa çok memnun olacağız. Niye iki yıl bunlar için beklendi ve hala birşey değişmedi?

Partilerin kuruluşu, tanımı, niteliği ile ilgili bir-iki nokta bence önemli. Sadece onları vurgulayıp, ikinci pakete geçmek istiyorum. Burada kuruculuk ve üyelik yasakları çok ağır basıyor. Çok uzun bir suçlar listesi konmuş ve bunlardan dolayı mahkum olanlar affa uğramış bile olsalar, kurucu ya da üye olamıyorlar. Bunlar arasında öyle suçlar var ki, TCK 311, 312, hatta ideolojik amaçlı afiş, pankart yapıştırmak gibi, bunlardan mahkum olabilirsiniz, affa dahi uğramış olabilirsiniz, ama siyasi parti kurucusu ve üyesi olamazsınız. Bu listenin esaslı bir şekilde ayıklanması gerekir. Bu önemli.

Bir başka nokta siyasi partilerin tanımıyla ilgili. 3'üncü maddede deniyor ki: "partiler çağdaş medeniyet seviyesine ulaşma amacını güden kuruluşlardır." Siyasi partilerin tanımı gelenekseldir, evrenseldir, yani siyasi partiler, siyasi iktidara yürümek için, iktidarı ele geçirmek için bir araya gelen insanların oluşturdukları topluluklardır. Siyasi partinin çağdaş medeniyet amacına ulaşmak gibi bir hedefi olabilir, olmayabilir, onun bileceği bir şeydir. Muhafazakar da olabilir, bu bakımdan tanımında çağdaş medeniyet seviyesine ulaşma amacına ilişkin hükmün çıkartılması gerekir. Dünyanın hiç bir yerinde böyle bir tanım yoktur.

Bir başka, belki allerjik bir nokta şudur, siyasi partilerin vazgeçilmezliği ve niteliği ile ilgili 4'üncü maddede şöyle bir ibare de geçmekte: "Siyasi partiler, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı olarak çalışırlar." Daha ilerki yasaklar bölümünde Atatürk ilke ve inkılaplarına aykırı davranamayacaklarına ait hükümler var. Burada aykırı davranmak yasağından daha ileriye giden bir bağlayıcılık var, bir de uygun çalışmak zorundalar. Hiç bir zaman ben düşünemem ki bir ülkede siyasi partilerin vazgeçilmezliği ve niteliği tanımlanırken, onların belli bir dünya görüşüne, belli bir programa uygun olarak çalışmaları şartı dayatılabilsin. Şimdi Atatürk ilke ve inkılaplarının, söylemeye gerek yok, burada çoğumuz, bendeniz de dahil olmak üzere savunucularınız, ama bu ilke ve inkılapların neler olduğu konusunda biraz şöyle bir deşme yaptığımızda görülecektir ki, ders kitaplarına baktığımızda da görülecektir ki, bu konuda hukuki berraklık elde etmeye imkan yoktur. Yorumu tabi-

dir, bu da normaldir. Bunların içersinde altı ilke varsa, bunlardan ikisi de devrimcilik ve devletçiliktir. O zaman mantiken eğer bu hükmün hakiki bir anlamı varsa, devletçi olmayan liberal partilerin ve devrimci olmayan muhafazakar partilerin epey zorlanmaları gerekecektir. O bakımdan SPK'nun 4'üncü maddesindeki Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı olarak çalışma hükmünün çıkartılmasını öneriyorum. Ama Anayasanın başka bazı maddelerinde, 2, 42 ve 174'üncü maddelerinde yer alan Atatürk milliyetçiliği, çağdaş ve Atatürk ilkelerine uygun eğitim esasları, inkılap kanunları ve korunmasındaki hükümlerin kaldırılmasını savunuyor değilim. Burada ciddi bir yanlış anlaşılma var. Bazı yazarlar, yorumcular, Atatürk ilkeleriyle ilgili herşeyin Anayasadan ve yasalardan çıkartılması yolunda bir öneri olduğunu söylediler, böyle birşey yok. Bence 1'inci paket bu kadar.

2'inci nokta, siyasi partilerin içinde demokrasi sorunu, bu çok önemli bir sorun. Ama bu sorun bir hukukçunun çözebileceği bir sorun mudur, yoksa siyasi terbiye, eğitim, demokratik rüşt yaşı gibi başka faktörler mi etkilidir? Sanırım ikinciler çok daha önemli. Ben kanunda parti içi demokrasiyi doğrudan engelleyen çok fazla birşey bulamadım. Belki vardır, ben bilemiyorum çünkü pratikten geliyor değilim. O bakımdan da öğleden sonra değerli parlamenterler tecrübelerini bize aktarırlarsa, ben de istifade edeceğim.

Benim sadece partililerle ilgili düzenlemelerde parti içi demokrasi açısından şöyle bir öneride bulunmak aklıma geldi; parti adaylarının tesbitinde genel merkezin ve genel başkanın yetkisini biraz törpülemekte yarar olabilir. Galiba parti içi ilişkilerde aşırı bağımlılık tabloları biraz da seçim adaylarının tespitinde başkanın ya da genel merkezin olağanüstü yetkilere sahip olmasından kaynaklanıyor. O bakımdan aklıma gelen şu oldu: Siyasal Partiler Kanunu'nda bir değişiklik yapılarak acaba belli oranda ön seçim zorunluluğu getirilebilir mi? Şu da belki akla gelebilir, parti organlarının seçiminde hep çoğunluk esası hakimdir, acaba belli oranlarda -mutlak olarak demiyorum- partideki değişik kanatların demokratik temsilini sağlamak bakımından, parti disiplinini de bozmadan belli oranlarda nisbi usul oraya biraz monte edilebilir mi? Gördüğünüz gibi bu teklifler son derece utangaç tekliflerdir, fazla iddali değildir, çünkü bu iş biraz hukuk ötesi faktörlere bağlıdır ve biraz da tatbikattan gelmeyle ilgilidir. Benim siyasi geçmişim olmadı.

3'üncü ve esas olarak objektifi yoğunlaştıracığım, fokus yapmaya çalışacağım nokta benim konum: Yasaklamalar rejimi. Şimdi bu konuda SPK, 78'den 97'e kadar 20 kadar madde öngörmüş durumda ve maddelerin başlıklarının okunması bile bayağı ürkütücü bir tablo oluşturmakta. Şimdi buralarda ben tavır

alırken, doğrusunu isterseniz, Türkiye'nin içinde bulunduğu ortam nedir, konjonktür nedir, bu bizi kaldırır mı, kaldırmaz mı gibi endişelerden mümkün olduğu kadar uzak düşünmeye çalıştım. Çünkü benim düşüncem, "Türkiye ne kadar demokrasiyi kaldırır?" sorusundan ziyade, "demokrasinin ideal standartları nedir ve siyasi partilerin yasaklanması rejimi açısından bunları nasıl Türkiye'ye aktarabiliriz?" sorusuna yoğunlaşıyor. Yani yaptığım bir anlamda tercümanlıktır. Bu açıdan ben, "olması gerekenin" peşindeyim. O yüzden bazı düşüncelerim radikal, hatta zamansız karşılanabilir, onlara birşey diyemem.

Önce yine tali bir kaç hususa işaret edeyim ve esas can yakıcı noktalara geleyim. Mesela partilerin yurtdışında teşkilatlanıp faaliyette bulunamamaları hükümü artık Anayasadan kaldırılmıştır, uyum yasasını beklemekteyiz. Partilerin tüzük ve programları dışında faaliyette bulunma yasakları hala devam etmektedir, bu yanlıştır. Partiler tüzük ve programları dışına kaymışlarsa seçmen bunu cezalandırır ya da cezalandırmaz. Burada hukuki denetim yoktur, yapılamaz, çok zordur, anlamı da yoktur, böyle yasaklar yüklemenin de bir fazileti yoktur. Yan kuruluşlar kurma yasağı kaldırılmıştır, uyum yasasının çıkartılmasını beklemekteyiz iki yıldır. Derneklerle, vakıflarla, kooperatiflerle, meslek kuruluşlarıyla iş birliği yasakları Anayasadan kaldırılmıştır, hala yasada bunun yansımalarını beklemekteyiz. Kapatılan partinin mensuplarıyla ilgili önemli kayıtlamalar vardır. On yıl üyelik yasağı Anayasada 5 yıla indirilmiştir, uyum yasasını bekliyoruz. Kapatılan partilerin üyelerinin çoğunluk oluşturmaya engel hükümler vardır, bu hüküm abesle iştir, bunun kaldırılmasını öneriyorum. Parti adlarında yasaklamalar çoktur, komünist parti, faşist parti, nasyonal sosyalist parti. Doğrusunu isterseniz bunların da bence bir anlamı kalmamıştır. Bir de son nokta, 12 Eylül hareketine karşı beyan ve tutum yasağı halen devam etmektedir, bu da arkaik bir hükümdür, kaldırılmasında isabet vardır.

Şimdi üçüncü ve paketin asıl ilgilendiğim can alıcı noktalarına geliyorum: ideolojik yasaklamalar, asıl konum budur. Türkiye'de dört parti modeli bunun kapsamına girer. Kısa deyimlerle konuşacağım, komünist parti modeli, dinci parti modeli, faşist parti modeli, ayrılıkçı - bölücü parti modeli. Bu çerçevede konuşacağım. Derhal iki tane eksiltme yapacağım. Çünkü komünist ve faşist partilerle ilgili büyük bir mesele kalmamıştır, biraz da trajik bir şekilde. Faşist partiyle ilgili SPK'da çok açık düzenlemeler yoktur, dolaylı düzenlemeler vardır. Anayasa Mahkemesinin hiçbir içtihamı yoktur, böyle bir mesele Türk tatbikatında doğmamıştır. Komünist partilerle ilgili şöyle bir mesele doğmuştur; ad yasağı yüzünden TBKP

üç sene önce kapatılmıştır. Bu bakımdan ad yasağının kaldırılması bence gereklidir, ama içerik açısından Anayasa Mahkemesi Sosyalist Parti kararına itibaren liberal bir tavır benimsemiştir. İsmi koymadan Euro-komünist, ekonomide kollektivist emeller besleyen bir partinin, çoğulcu düzenin kurallarına saygılı olması ve demokrasi standartlarına uyması koşuluyla, rejim içerisinde, sistem içerisinde yeri olabileceğini saptayan güzel bir karardır. O bakımdan bugün komünist partilerle ilgili mesele bir ad meselesinden ibarettir. Demin trajik kelimesini telaffuz etmiş oldum, ondan da kastım şudur, dünya sosyalistlerinin çözülmesinden sonra bununla ilgili yasakların pek bir gelir geçerliği kalmamıştır, mesele büyük çapta gündemden düşmüştür. Aynı şekilde Türkiye’de ve başka ülkelerde faşizan partilerin de belli ölçülerde ehlileşme tabiatı göstermeleri nedeniyle, bunlarla ilgili yasakların da bir anlamı yoktur.

Dolayısıyla bizim ideolojik yasaklamalar rejimi açısından elimizdeki iki esaslı modelden biri dinci parti modelidir, öbürü de bölücü ve ayrılıkçı parti modelidir ve kıyamet de buradan kopmaktadır. Şimdi Anayasa Mahkemesi’nde bunlarla ilgili önemli sayıda kararlar vardır. Mesela dinci yada anti-laik partilerle ilgili iki kapatma kararı var: Nizam Partisi ve Huzur Partisi, 1983. Şimdi az sonra daha çok yer vereceğim milli bütünlüğe aykırı olduğu ileri sürülen partilerle ilgili 10-12 kadar kapatma kararı vardır. Şimdi benim bu konulardaki tavrımı şu şekilde özetlemem mümkün, bir kere Anayasanın ve SPK’nun, siyasi partilerin yasaklanması ve kapatılması rejimiyle ilgili olarak dinci parti, ayrılıkçı parti ile ilgili bu menferit hükümlerinden önce genel bir çerçevesi var, o konuda hassasiyet göstermekteyim. O genel çerçeve şudur ki, Anayasanın bütün hak ve özgürlüklere olduğu gibi, siyasi parti örgütlenmesini de düzenleyen, kucaklayan - ilgili özel maddelerini (68-69.md.) konuşmuyorum- üç tane şapkası var : Bir, Anayasanın başlangıcının 5’inci paragrafında deniyor ki: “Hiç bir düşünce ve mülahaza Türklüğün yüksek menfaatleri karşısında korunma göremez, tarihi ve manevi menfaatleri karşısında korunma göremez.” Bu, Anayasanın bütün sistemine, bütün rejimine, siyasi partiler dahil geçen bir şapka hükmüdür. Huzur Partisi’nin kapatılmasında, anti-laik partinin kapatılmasında Anayasa Mahkemesi bu hükme de dayanmıştır. İkinci şapka madde 13’üncü maddedir. Orada gösterilen kavramlarla bütün hak ve hürriyetler ve konumuz açısından siyasi partiler rejimi kısıtlanabilir. 3’üncü şapka madde, 14’üncü maddedir; hak ve hürriyetlerin suistimalini, kötüye kullanılmasını engelleyen maddedir.

Benim hem bütün hürriyetler rejimi bakımından hem de siyasi partiler rejimi bakımından önerdiğim model şudur: Şapka hükümleri kaldırmak lazım. Çünkü de-

mokrasilerde özgürlük esastır, sınırlama istisnadır. Ne ki sınırlanmamıştır, serbesttir. O bakımdan her yere genel geçer şapka hükümleri (başlangıç madde 5, madde 13, madde 14,) kaldırmak ya da değiştirmek gerekir. Siyasi partilerle ilgili yasaklama rejimi ilgili maddesinde ne kadar gösterilmişse, ondan ibaret kalmalıdır. Benim mantık örgüm bu, şimdi birazdan açacağım. Dolayısıyla ben, SPK'nun 78'inci ve 75'inci maddesindeki şu hükümlerin kaldırılmasını savunmakla işe başlıyorum: "Siyasi partiler Anayasanın başlangıcında gösterilen temel ilkelere uygun davranmak zorundadırlar." O temel ilkelere bir tanesi resmen faşizan, totalizan bir hüküm olan, "hiçbir düşünce ve mülahaza Türklüğün yüksek milli menfaatleri, Türk varlığı, Türklüğün tarihî ve manevi değerleri karşısında korunma göremez" hükmüdür, bununla kapatılmayacak parti zor bulunur. Hiçbir demokraside böyle bir hüküm yoktur. Bu hükmü çevirin İngilizce'ye, Fransızca'ya; bir meslektaş, " bu hüküm hangi ülkede olmuş olabilir?" diye sorun, verilecek cevaplardan benim şu aklıma geliyor, Nazi Almanya anayasa yapmış olsaydı ona yakışırdı, eğer Mussolini İtalyası anayasa yapmış olsaydı, ona yakışırdı, ama demokrasiğim diyen hiçbir ülkede böyle bir hüküm olamaz. O bakımdan bu başlangıç hükmünün ve ona referansta bulunan SPK'nın başlangıçtaki temel ilkelere uygun davranma zorunluluğunun kesinlikle kaldırılması gerekir.

Şimdi bunların dışında, bu genel çerçevenin dışında iki somut noktayı derinleştireceğim ve sözlerimi tamamlayacağım. İlkin, geçici ve yanlış bir başlık olarak kullanmakla birlikte, bölücü ve ayrılıkçı partilerle ilgili rejim üzerinde duracağım. Bu başlığın yasamızdaki karşılığı şudur: milli devlet niteliğinin korunması. SPK'nun 79-83. maddeleri arasındaki hükümler şunlardır: Bağımsızlığın korunması, devletin tekliği ilkesinin korunması, azınlık yaratılmasının önlenmesi, bölgecilik ve ırkçılık yasağı, eşitlik ilkesinin korunması vs.. Benim bu listede somut eleştirim ve kaldırılmasını önerdiğim tek madde, 81'inci maddedir, yani "azınlık yaratılmasının önlenmesi". Bu madde şöyle demektedir, "ülkede siyasi partiler dilsel, dinsel, mezhepsel azınlıklar olduğunu ileri süremezler". Bir kere saçma; azınlık sosyolojik bir olgu olarak varsa, ileri sürmek, sürmemek ayrı birşeydir. İkincisi, 2'inci fıkrasında, "Türkçe'den başka kültür ve dillerin geliştirilmesini hedef alamazlar" diyor. Bu da bir kültür jenositi, fikriyatıdır. Ben bu hükmün kesinlikle kaldırılmasını savunuyorum. Demin sözünü ettiğim 10-12 kapatma kararından aşağı yukarı 9-10'u bu maddeye dayandırılarak verilmiştir. Bu kapatılan partiler ayrılıkçı yada terör örgütü sempatizanı değillerdi. Ama programlarında birer paragraf halinde Kürt kültürünün korunması, dilinin geliştirilmesini öngörmüş olmaları kapatılmalarına yetti. Hiç bir

demokraside böyle birşey düşünemem. Demokrasinin yeni yetmesi Bulgaristan da-
ha 5-6 sene öncesinde demokrasiye ilk adımlarını attığında, haklar ve özgürlükler
hareketine imkan sağlamadı mı? Orada bizim işimize gelen bir şeyi, burada aynı
şekilde mütalaa etmek zorundayız. O bakımdan kültürler, kültür varlıkları, kültürel
kimlikler, Türkiye'nin ve dünyanın güzellikleridirler. Bunlar illa ki bölücülük anla-
mına gelmez, bu kültür vandalizmi maddesinin kesinlikle kaldırılması gerekir. Be-
nim somut olarak kaldırılmasını önerdiğim tek hüküm budur. Bundan murad şu-
dur, siyasi İslama gösterilen hoşgörüyü - ki bunu da eleştirmek için söylemiyorum-
biz, ayrılıkçılığı değil, terörü katıyen değil, ama sadece farklı kültürel kimlikleri sa-
vunan partilere göstermek zorundayız. Sayın başkanın açış konuşmasında işaret et-
miş olduğu gibi, sistemin içine çekmenin yollarından bir tanesi budur. O bakım-
dan bunu savunmaktayım.

İkinci ve sonuncu blok, dinci yada anti-laik parti sorunudur. Bununla ilgili esas
resmi bölüm başlığı şöyledir: "Atatürk ilke ve inkılaplarının ve laik devlet ilkelerinin
korunması." Bu başlık altında yer alan yasaklamalar ya da kayıtlamalar da şunlardır.
Hepsi ayrı madde olmak üzere, Atatürk ilke ve inkılaplarının korunması, Atatürk'e
saygı, laiklik ilkesinin korunması, halifelğin istenemeyeceği, dini ve dince kutsal
sayılan şeylere istismar yasağı, dini gösteri yasağı, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın dev-
let aygıtı içindeki yerinin korunması koşulu. Benim bu paket içerisinde kaldırılması-
nı somut olarak talep ettiğim tek hüküm sonuncusudur. Yani SPK, madde 89. Buna
göre, siyasi partiler Diyanet İşleri Başkanlığı'nın devlet aygıtı içerisinde yer aldığına
ilişkin Anayasanın 136'ıncı maddesine aykırı faaliyette bulunamazlar, bu hükmün
kaldırılmasını savunamazlar. Burada savunulan şey, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın
kaldırılması değildir. Maalesef bu konuda çok sistematik bir hata yapılmaktadır.
Ben Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılmasını savunuyor değilim, böyle bir fikrin
sahibi değilim, ama diyorum ki, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılmasını, yani din
işlerinin cemaatlere bırakılmasını savunan bir parti, eğer hedefi itibariyle laiklikten
uzak düşen bir parti değilse, amacı laiklikse, kapatılmasın. Bir ÖZDEP kapatılmasın,
kapatıldı. Laik bir partiydi. Kapatıldı, çünkü iki satırla Diyanet İşleri Başkanlığı'nın
cemaatlere bırakılmasını savunmuştu. Demokratik Barış Hareketi bugün mahkeme-
liktir. Kapatılması olasılığı çok yüksektir, kapatılmasın. Çünkü Diyanet İşleri Ba-
şkanlığı tarzı örgütlenme laikliğin tek modeli değildir. Belki tarihen en haklı modeli-
dir, ben de aynı fikirdeyim, Türkiye başka türlü yapamazdı, belki bugün de hala en
geçerli modelidir, büyük çapta bu görüşteyim, ama bırakalım siyasi partileri, mille-
tin temsilcilerini, eğer laikliğin gerçekleşmesinin başka modelleri varsa, ki vardır,

örneğin cemaatlere bırakmak, getirsinler, tartışılsın ve milli irade o şekilde tecelli etsin. Nitekim Fransa 1905'te, aşağı yukarı bizim bugüne kadar yaptığımız modeli benimsemiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı kurmamıştır ama, din üzerinde çok esaslı bir denetim kurmuştur. 1905'ten sonradır ki -yani 100 sene kemalizm yapmıştır- 1905'ten sonraki bugünkü ayrılık noktasına gelmiştir. Türk demokrasisi de Fransa-1905 sonrasını tartışma hakkına sahip olmalıdır. Benim savunduğum sadece bu yasak hükmünün kaldırılmasıdır, bu yüzden partilerin kapatılmamasıdır.

Son olarak, ben bütün raporda somut olarak şu kaldırılmalıdır, şu olmalıdır demiştim, burada bunları tekrarladım. Gerek milli bütünlük konusundaki bölümde, gerekse anti-laik, laik, Atatürk ilkeleri konusundaki bölümde, kaldırılmasını somut olarak önerdiğim sadece birer hüküm olduğunu bir kere daha söylüyorum: Azınlık yaratılması meselesi, Diyanet İşleri Başkanlığı. Somut kaldırma, değiştirme önergesi sadece iki maddeye ilişkin olduğu halde, bundan sonra hemen şu başlık yer almaktadır, "Yasaklama rejimi nasıl olmalıdır? İdeal çözüm nedir?" Burada bir nüans vardır. Yani somut öneriyi sadece iki noktaya yoğunlaştırmış olmakla birlikte, benim demokrasi kavramımda ideal olan şudur, iki sene önceki Anayasa değişikliklerini de esas alarak, siyasi partilerle ilgili yasaklama nedenlerinin bu kadar kalabalık maddeler halinde değil, tek bir maddede toplanmasını savunuyorum.

Muharrem Kayhan:

İkinci konuşmacımız Sayın Prof. Dr. Şener Akyol. Buyrun Sayın Akyol.

Prof. Dr. Şener Akyol:

Siyasi partiler sözkonusu olduğunda, konuyu 1946'lardan bugüne taşımak lazım. Eğer siyasi partilerin şu veya bu kesitteki durumuna bakarsak, Türkiye'deki siyasi parti işleyişini ve siyasetin işleyişini sanıyorum çok iyi anlayamayız. Ben sayın başkanın inzibati tedbir olarak sunduğu beş maddeyi birleştirerek açıklamalarımı sürdürmek istiyorum. Türkiye'deki siyasi partilerin işlemesindeki arıza bence, benden önce konuşan değerli meslektaşımın söylediği düzenlemelerin de getirilmesine, yapılmasına vesile olan siyasi parti olgusunun işlememesidir. 1946'dan beri Türk siyasetinin araçları olarak faaliyet gösteren siyasi partiler nereden bulaştıysa tamamen bir tek kişinin, daha doğrusu o kişinin etrafında dönen dar çerçevenin etrafında dönmeye ve ateşini, seyrini, gezegenliğini, yörüngesini o grubun, o kişinin etrafında oluşturmaya yönelmiştir. Bu nedenden dolayı Türkiye deyince daima bir lider anlaşılmaktadır. Ve o lider hiç itibarını kaybetmemekte, hiç geri çekilme-

mekte, hiç yenilmemekte, hiç değişmemektedir. Böyle bir siyasi ortamda tabii çeşitli dönemlerde sıkışınca yasama organları, hatta siyasi gruplar, siyasi olmayan sivil toplum örgütleri, bu işlemeyen siyasi mekanizmayı işletmek için bazen akla uygun bazen akıldan biraz uzaklaşan önlemler almak yoluna gitmişlerdir. Bence, Siyasal Partiler Kanunu'nun bugünkü düzenlemesi ve Anayasadaki birtakım gayretli hükümler bu çıkmazdan çıkmanın araçları olarak düşünülmelidir. Onun için ben şekil üzerinde durmak değil, hastalığın özüne dönmek istiyorum.

Türkiye'de siyasi partilerde başından bugüne kadar bir lider hegemonyası olmuş, arada bir, güneşin kış günlerinde gözüktüğü kadar parti içi demokrasi yürümüşse ve gelişmişse de derhal bunun üstüne karanlık basmıştır. Yani Türk demokrasisinin temeli olan siyasi partilerin içinde demokrasi olmamıştır. Sayın parlamenterlerle burada öğleden sonra karşılıklı tartışacağız, çünkü siyasi partilerimizde bugüne kadar lideri tartışmak, değiştirmek yolu daima kapalı olmuştur. Şimdi bunun sonucunda ne olur? Siyasi partinin liderini değişmez hale getirince, siyasi partinin lideri seçilecekler de egemen oluyor. Alıyor eline kâğıt kalem, topluyor birkaç arkadaşını, sözümlerine bu dar kurum içinde, Türk halkının seçeceği bütün milletvekili adaylarını belirliyor. Sistem böyle mi çalışmalıydı? Hayır. O zaman biliyorsunuz ki bu merkez adayları veya kontenjan adayları dediğimiz adaylar %5'er kadar çekilmiştir, ve doğrusu budur, bugünkü oranlarla zannediyorum bütün Türkiye'de 20 tane merkez adayı gösterilmesi partinin ülke yönetimi için gerekli kişileri parlamentoya sokmaya yetişir. Ama bu öyle olmamıştır, zaman zaman bu %100'lere varan oranlara erişmiştir ve bazen bu seçim illere veya merkez yoklamasına bırakılmışsa da, bu merkez yoklamasında da hatırlı olan bazı adayların, "ön yoklama yaptık, ön seçim yaptık, kazanamadınız, binaenaleyh listeye giremediniz, kusura bakmayın" mazeretini yaratmak için yapmıştır.

Tabi lideri tartışamayınca neler oluyor? Lider değişmiyor, ebedi oluyor. Bizim milli şef, ebedi şef kavramları Türk demokrasisinde devam ediyor. Eğer çare arayacaksak, hazır parlamenterler de burada, oturalım ulusal konsensüs yapalım. Bu sistem batıyor. Batmasının nedeni de tamamen buraya bağlanıyor. Milletvekili seçiliyor, milletvekili seçilen merkezde esen rüzgarın dışına düşüp fikrini açıklamayamıyor ve oyunu kullanamıyor. Tabiatıyla bir parti düzeni olacaktır, Türkiye'de parti disiplini baraj duvarı gibi birşey haline gelmiştir. Fevkalade sert, fevkalade kuvvetlidir. Lider istediği zaman partinin kurucularını ihraç edebiliyor. Lider büyük illerin yönetiminin tamamını, aynı gün aynı anda feshedebiliyor. Bununla ilgili olarak il yöneticilerinin tamamını ihraç edebiliyor. Daha yaşanmış örnekler vereyim, parti

yönetimi istediği zaman feshettiği il örgütünün üye defterlerine el koyuyor ve bu üye defterlerinin tamamını ortadan kaldırıyor, yeniden üye yazıyor, yeniden yazdığı üyelerle il kongresi yapıyor. Parti içi demokrasi olmayınca, bu meseleyi yürütmek için birtakım dış temenniler, bir takım yardımcı düzenlemelere ihtiyaç oluyor, onlar da Bülent Tanör'ün dediği gibi bazen fazla idealist bazen hayalci, bazen hukuk tekniği bakımından yanlış ve eksik oluyor.

Parti merkezinin partiye yüzde yüz egemen olmasının en büyük sakıncası, siyasi okul olması gereken parti örgütlerinin siyasi okul hüviyetini, siyasi birim hüviyetini kaybetmesidir. Bir yer siyaset yapmak için açılıp o yerde siyaset yapılamazsa, başka şeyler yapılıyor. Mesela, kimseyi itham etmek için söylemiyorum, isterseniz Türkiye için söylenmiş de kabul etmeyin, ama bir çok partinin il merkezlerinde artık siyaset konuşulmayınca, ne konuşuluyor, ihale konuşuluyor. Böylece iş rayından çıkıyor ve eğer parti merkezleri düzelmezlerse, partinin taşra teşkilatı bir ihale, tesir, nüfus, iş takibi merkezleri haline geliyor. Bu da giderek demokrasiyi zedeliyor. Demokrasinin kuruluşları olan siyasi partilerin saygınlığına gölge düşürüyor.

Parti içi demokrasinin bir başka sorunu da, parti merkezinin ihraçlar konusunda tamamen sübjektif davranmasıdır. Bir parti elbette üyelerini seçerken özgür olmalıdır, kayıtlı üyelerini ihraç ederken de prensibi olmalıdır. Nerede isyan belirlince, parti merkezi derhal o örgütü görevden almaktadır, toptan almaktadır, görülmüştür ki bir ilin, bütün ilçeleri, il teşkilatı bir haftada görevden alınmıştır. Milletvekillerinin, 7 kişilik bir haysiyet divanının 4 üyesinin oyuyla partinin dışına itilmesi Türk demokrasisi için bir handikaptır, bunu önlemek için bir mekanizma üretmeliyiz, bir önlem üretmeliyiz.

Zannediyorum, ihraçları yapılacak kişilerin kimliklerine göre ihraç kararını verecek kurulların bünyesini değiştirmek lazım. Bir milletvekilini partiden ihraç etmek için mutlaka bütün milletvekillerinin oy vermesini sağlamak lazımdır. Buna karşılık bir başka önerim, yasa değişikliğine yönelik bizden de birşey istendiğine göre, Türk politikasında, hayal olsa bile, genel başkanlara güvensizlik oyu verileceği bir ortamın yeşertilmesine ihtiyaç vardır. Bir partinin bütün milletvekilleri, seçilmiş il başkanları ve seçilmiş ilçe başkanlarının %20'sinden oluşan bir kurulun, bir güvenoyu ile genel başkanı düşürmesi imkanının tanınması ciddi olarak Türkiye siyasetine kalite getirecektir, demokrasinin önünü açacaktır ve Türk demokrasisinin önünü açmak için getirilmiş tali, yapma, fantezist, hayalci önlemlere, hükümlere, tedbirlere meydan ve gerek bırakmayacaktır. Sistem yürümediği için dışardan devamlı su taşıyıp, dönmez değirmenin ağır taşlarını çevirmeye çalışıyoruz.

Türk demokrasisi bakımından siyasi partilerin iyi işlemlerini sağlamak üzere bu söylediğim parti içi mekanizmalar kadar, şüphesiz ki sevgili arkadaşımız söyledi, bir dış ortamın, bir hayat felsefesinin de hepimiz tarafından kabul edilmesi, partilere dışardan empoze edilmesi, doğrusu partilerin içinde yaşadığı toplum ortamının, sosyolojik ortamın biraz eleştirisel, biraz doğrucu, biraz denetleyici olması lazım. Basit bir örnek; bir kanun teklifi geliyor, bu kanun teklifi açıkça Türkiye'deki demokratik sistemi veya demokratik gidişatı sarsacaktır, bir partinin giriştiği bu girişime karşı, toplum katmanları olarak hiçbirimiz hareket etmiyoruz. Sonra bu kanun geçiyor, kanun geçtikten sonra birtakım ciddi problemler ortaya çıkıyor ve sonra oturup sebepleri değil sonuçları tartışıyoruz. Bugün yaptığımız gibi. Siyasi partilerin işlerlikleri arızalıyken hiçbirimiz hiçbirsey söylememişiz, milletvekilleri atılmış, partinin kurucuları atılmış, iller kapatılmış, keyfi bir sistemle milletvekili aday listesi belirlenmiş, seçimler öncesindeki o gergin ortamda hiçbirimizin sesi çıkmamış, ondan sonra bu sistem yürümeyince, daha doğrusu liderin sultası, liderin baskısı katmerlenince şikayetler başlamış ve oturup konuşuyoruz. Bana göre işe siyasi partilerin bünyesinden başlamak lazım. Siyasi partinin bünyesinde eğer bir demokratikleşme yolu açılmazsa Türkiye'de siyaseti sadece liderler yapar, yanındaki birkaç kişiyle yaparlar ve ülkeye empoze ederler. Halk da eğer milletvekili seçimlerine giderken sadece bir kişinin seçtiklerini seçtiği izlenimi içinde sandık başına giderse, yarın ne yapacağını bugünden kestiremeyiz. Türkiye'nin sorunu bence önce siyasi partilerin içindeki demokrasiyi halletmektir. Halledersek diğer meselelerin ikincil kalacağına inanıyorum. Sözlerime burada erkence son veriyorum.

Muharrem Kayhan:

Üçüncü konuşmacımız Sayın Prof. Dr. Erdoğan Teziç. Buyrun Sayın Teziç.

Prof. Dr. Erdoğan Teziç:

TÜSİAD'ın sunmuş olduğu gündeme harfiyen bağlı olarak konuşacağım. Önce kürsü arkadaşım Bülent Tanör rapordaki görüşlerini daha canlı, hareketli ve anlaşılır bir biçimde -rapor anlaşılırdı ama- yanlış izlenimleri ortadan kaldıran açıklamalarıyla daha rahat bir konuşma ortamı yapabildi. Daha sonra değerli arkadaşım Şener Akyol konuya girerken, "gündemdeki maddeleri birleştirerek konuşma yapacağım" dedi ve konuşmasının özü de partilerin iç yapısına yönelik oldu. Daha doğrusu parti içi demokrasi üzerinde durdu.

Ben raporun bütününe değil, raporla ilgili eleştirilerim, düşüncelerim mahfuz kalmak kaydıyla, partiler bölümüne ilişkin olarak Bülent Tanör'ün sunmuş olduğu görüşlerin hepsine katılıyorum. Bu değişikliklerin yapılması zorunlu. Ben konuya yaklaşırken, hem gündem sırasına bağlı kalarak hem getirilen öneriler ile bugün karşılaştığımız sorunları nasıl aşabiliriz yaklaşarak konuşmamı yapacağım. Çünkü yasal değişiklikler, Anayasa değişiklikleri bunlar birer temenni ama, bugün ayaklarımızın yere bastığı bir ortamda, herhangi bir sorunla karşılaştığımızda bunların nasıl aşılması gerekir, bunu da ortaya koymaya çalışacağım.

Ancak konuşmama başlarken partilerle ilgili olarak üç hatırlatma yapmak istiyorum, çünkü siyasi partiler siyasi hayatın bütünleyici unsurları, anayasa hukukunun temel ögesidir. Bir defa Tanör'ün değinmediği, tanımdaki bir eksikliği ya da teknik ifade zaafını burada ortaya koymak istiyorum. Siyasal Partiler Kanunu'nun 3. maddesindeki tanımlamada, kısaltarak söylüyorum, siyasi partiler "milletvekili ve mahalli idareler yoluyla milli iradenin oluşmasını sağlayan kuruluşlar" olarak tanımlanıyor. Evet milletvekili seçimlerinde milli iradenin oluşması söz konusudur ama yerel seçimlerde milli irade oluşmaz. Bu bakımdan tanımdaki bu ifade zaafını gidermek lazım. Benim önerim çok kısa, buradaki "milli irade" sözcüğü yerine, "temsilcilerin seçimini" demek yeterlidir, çünkü yerel seçimler ve belirlenen temsilciler ulusun temsilcisi değil, milletvekilleri gibi, o yörenin gereksinimlerini karşılamak üzere seçilmiş temsilcilerdir. Bu bakımdan tanımdaki bu maddi hatanın da düzeltilmesi gerekecektir.

İkinci hatırlatma şu, siyasi partilerin önemini Fransız kamu hukukçularından Rober somut bir deyişle şöyle ortaya koyar, siyasi hayat partisiz olmaz, tıpkı yumurtasız omletin olmayacağı gibi. Siyasi partiler, siyasi rejimin niteliğini de belirler. Türkiye'de şu günlerde rejim arayışları var, hükümet sistemi arayışları var. Birinci hatırlatma şöyle, anayasal planda çizilmiş olan hukuki çerçeve ne olursa olsun rejimin belirleyici olma özelliği partilerde düğümlenir. 1924 Anayasası meclisin üstünlüğüne dayalı meclis hükümeti sistemini öngörmüştür. Uygulamada gerek tek parti dönemi, gerekse çok partili sisteme geçildiği yılları da kapsayacak bir şekilde siyasi planda ortaya çıkan rejim, tam bir başkanlık sistemi idi. Türkiye'de bugün başkanlık sistemi tarihi kökeninin esasları ortaya konmadan tartışılıyor. Çok ayrı bir esası var ama Türkiye'de fiilen bu uygulanmıştır.

Sonra başka bir saptama daha yapmak istiyorum. Gene biz kamu hukukçularının partilerle ilgili olarak yaptığı bir değerlendirme vardır. Deriz ki, parlamenter rejim başarılı olduğu takdirde anayasayı gereksiz kılar. Modeli İngiltere'dir, siyasi

parti gerçeği ve kurumlar dengesine göre oluşmuştur. 19. yüzyılın ortasına kadar sınıfsal yapıdan kaynaklanan, kurumsal denge; 19. yüzyıldan sonra da iktidar, muhalefet dengesi. Ama buna karşılık başkanlık rejimi ise bir anayasa ürünüdür deriz. Türkiye'deki uygulamanın istisnai durumu hariç tabii. Burada partilerin siyasi hayatı belirleyici rolü üzerinde bu hatırlatmaları yaptım.

Şimdi gelelim konumuza; 1995 Temmuz'unda Anayasada yapılan değişikliklerden sonra ortaya şöyle bir tablo çıktı. Gerek 68., gerek 69. madde hayli demokratik sayılabilecek bir yelpazeyi açtı ama Siyasal Partiler Kanunu'ndaki kısıtlayıcı düzenlemeler halen yürürlükte. Nasıl aşılr? Bülent Tanör bunun ileriye dönük çözüm yollarını ayrıntılı olarak ortaya koydu. Bunlara katıldığımı başta da söylemiştim. Ama bugün parlamentonun uyum yasalarını çıkaramaması durumunda güncel sorunları nasıl aşarız? Bunu aşmada en büyük engel Anayasanın geçici 15. maddesinin 3. fıkrasındaki hüküm. Bu hüküm Siyasal Partiler Kanunu'nun içindeki düzenlemelerin Anayasa değişiklikleri karşısında Anayasa Mahkemesi'nde denetlenmesini olanaksız kılıyor. Çünkü Siyasal Partiler Kanunu Milli Güvenlik Konseyi döneminde çıkan bir yasa, Anayasanın geçici 15. maddesi bir engel. Ama gene Anayasanın içinden yola çıkarak bir çözüm bulunabilir mi? Hukukçu olarak biz konuya hukuki araçlarla bir çıkış bulmak zorundayız. Bunun için Anayasanın 177. maddesinin (e) bendi var. Burada açıkça önceki kanun sonraki Anayasa ilişkisiyle ilgili bir kapı açıyor bize ve Anayasa da bir kanun olduğuna göre, eğer bir konuyu ayrıntılı olarak düzenlemişse, Siyasal Partiler Kanunu'nda Anayasa ile bağdaşmayan noktaların zımnen ilga edildiğini kabul etmek gerekir. Örneğin kapatılan partilerin üyeleri 10 yıllık parti kurma yasağıyla sınırlanmışlardır Siyasal Partiler Kanunu'nda. Anayasa bunu 5 yıla indiriyor. Şimdi hala kanunda 10 yıl, onun için de kanuna harfiyen uyacağız gibi bir direnme içinde olamayız. Anayasanın açık seçik ayrıntılı düzenlediği noktalarda Anayasa kurallarından yola çıkarak güncel sorunu çözme yükümlülüğümüz var. Sayın Cumhuriyet Başsavcısı da burada, karşılaşacağı sorunlarda nasıl davranacak? Parlamento uyum yasasını çıkarmıyor ama önümüze gelecek davalar var. Yasada değişiklik yapılmadı diye de bunları mahkeme görmemezlikten gelemeyecektir. Bu davaları red yoluna gidemeyecektir. Parlamentoza zaman verip uyum yasalarını bekleyemeyecektir, zorunlu olarak bir takım işlemler yapacaktır. Onun için bu noktada sanırım bizim 177. maddenin (e) bendinden yola çıkarak kapalı kanalları açma yoluna gitme olanağımız var.

İkincisi, Bülent Tanör Anayasada şapka kısıtlamaları var dedi. Anayasanın başlangıcının 5. paragrafı ile Anayasanın 13. ve 14. maddelerini zikretti. Bu deği-

şikliklere rağmen 1995 yılı Anayasa değişikliklerinin açmış olduğu liberal yelpaze, partiler için acaba başka bir biçimde açılmaz mı? Çünkü Anayasanın değişik 69. maddesinin son fıkrası diyor ki, “siyasi partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenme ve kapatılmaları ile siyasi partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri yukarıdaki esaslar çerçevesinde -yani 68. ve 69. maddelerdeki esaslar çerçevesinde- kanunda düzenlenir.” Yani buradaki kısıtlamalar, genel kısıtlamaların dışında tutulma yönünde bir kapıyı bize açmaktadır. Konuya yaklaşırken böyle yaklaşmayı amaçsal bir yorumla ortaya koymak istiyorum, çünkü güncel karşılaştığımız bir sorunu aşmak zorundayız. Aşmamak gibi bir mazeretin arkasına sığınma olanağımız yok. Bu bakımdan Anayasanın bugünkü düzenlemesi içinde 68. ve 69. maddelerdeki yasaklamalar bizim için yeterli yasaklamalar olacaktır.

Vaktimin darlığı nedeniyle ikinci konuya geçiyorum. Anayasadaki siyasal partiler faaliyetleri ve bunlara getirilen yasaklarla ilgili benim görüşüm Bülent Tanör’üne tamamen uyuyor, Anayasanın çizmiş olduğu sınırlamaları aşan bir yasal düzenlemenin gerekli olmadığı kanaatindeyim. Çünkü Anayasa değişikliği yapılan projede de her iki madde, eski 68. ve 69. maddeye oranla sistemde bir bütün haline getirilmiş; yasaklamaların bütün esasının bugün 68. maddenin 4. fıkrasında toplandığını görüyoruz. Buradaki ilkeler, bu sınırlar içinde yasaklamalar yeterlidir, Siyasal Partiler Kanunu’nda bu yelpazeyi aşarak parti faaliyetlerini daha da daraltmaya gerek yok. Bizim Siyasal Partiler Kanunu’muz çok ayrıntılıdır, bu kanunun esası kanımca Anayasadaki yasaklamalarla yetinip partilerin kapatılması ile ilgili usuli hükümleri içermesi idi. Bakın, Alman Siyasi Partiler Kanunu 40 maddelik bir kanundur. Bizimki 124 maddelik bir kanun. Alman Siyasi Partiler Kanunu’nda yasaklayıcı maddeler yok. Partilerin nasıl kapatılacağına dair usuli hükümler vardır. Kanımca böyle olmalı ve partilerle ilgili yasaklamalar içtihatlarla zenginleştirilmeli, içeriği doldurulmalıdır. Çünkü siyasi parti gibi dinamik bir kuruluşu yasaklamalar kısılacı içinde Siyasal Partiler Kanunu’yla çerçevelemek, Anayasanın kendi içinde değişilebilirliğini öngördüğü bir sistemde doğru bir hukuki düzenleme biçimi sayılamaz.

3. soruya geçiyorum, “siyasi partilerin yerine getirdikleri misyon itibarı ile uluslararası örnekler Türkiye için yol gösterici olabilir mi?” Konu hukuki bir sorun değil, ben hukukçu olarak böyle bir konuya yaklaşımda kendimi becerikli saymam. Siyaset bilimcilerinin içeriğini ortaya koyacağı bir konu. Ama sadece şunları saptayabilirim, bütün siyasi partilere özgü olan, toplumdaki dağınık düşünce ve görüşlere açıklık kazandırmak. Aday gösterme işlemi, iktidarın kullanılması ve sorumlu muhalefeti yüklenmek (eğer muhalefetteyse) ve asıl önemlisi partilerin eğitici ol-

maları, siyasi kültürün oluşmasındaki büyük görevleri. Bunlar bütün ülkeler için geçerli olan evrensel ölçütlerdir.

Dördüncü nokta da, "Türk demokrasisinin gelişmesi için halkın taleplerine daha iyi tercüman olan ve ülke sorunlarına çözüm getirebilecek nitelikte siyasi partilerin var olabilmesi için yasal ve kurumsal düzenlemeler neler olmalıdır?" Çok kısa özetliyorum, bugün yürürlükte olan Seçim Kanunu'muz, daha doğrusu seçim sistemimiz var. Seçim sistemimiz 1968'den beri, istisnai dönemi hariç, Anayasa Mahkemesi içtihatlarıyla belirleniyor ve bundan sonra daima Anayasa Mahkemesi içtihatlarıyla belirleneceği açık. Çünkü Anayasaya doğru olmayan bir biçimde, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkeleri diye iki politik kavram yapııştırılmıştır. Bu iki kavramın yerleştirilmesi seçim sistemiyle ilgili olarak Anayasa Mahkemesi'nin bundan böyle daima belirleyici olacağını peşinen kabul etmek demektir. Ben Anayasa Mahkemesi'nin belirleyici rol oynamasına karşı değilim, çünkü Anayasa Mahkemesi Anayasanın sözünü söyler. Ama 1968'den beri içtihatla oluşan bir sistemimiz var, bu sistemin içinde bugün ayrıntılar içine girmeden yapılacak önemli bir yasal değişiklik, ülke barajını %10'larda tutmamak, aşağılara çekmektir. Bugün pek çok ülkede baraj %5'in altındadır. Parlamentoda partilerin güçleri oranında temsil edilmesinin büyük sakıncaları vardır.

Şener Akyol'un hararetle üstünde durduğu parti içi demokrasinin bugüne değin gerçekleşmemenin çeşitli nedenleri vardır. Partilerin 1960'dan beri kapatılıp açılmaları, parti kimliklerinin bugüne değin belirgin şekilde oluşamamasına yol açmıştır. Asıl önemlisi, 1986'da yapılan değişiklikle ön seçimin ihtiyari hale getirilmiş olmasıdır. Parti adaylarının belirlenmesinde, "isteyen merkezden, isteyen ön seçimle yapar" formülüne yaslanınca parti içi demokrasi de ister istemez gölgelenmeye başlamıştır. İngiltere'de son seçimde olduğu gibi kanımca şu yöntem de uygulanabilmeli: Adayların seçim arefesinde değil, seçimden çok daha önce belirlenip, bu adayların yörelerinde yoğun ve uzun süreli çalışmalarını sağlamak. Böylece merkezle parti tabanı arasındaki bağlantının sağlıklı ve sürekli bir biçimde kurulmuş olmasının getireceği yararlar çok daha büyük olacaktır.

Bir başka husus mali denetimle ilgilidir. Gerçi Anayasamızda partilere devletçe mali yardım yapılacağına ilişkin bir düzenleme yoktu, 1995 yılında bu husus bir anayasa kuralı haline getirildi. Bu çok önemli. Partilere Hazineden yardım politik amaçla kullanılmıştır Türkiye'de. Bazı partileri kollamak, karşı partilerin oylarını bölecek mekanizmaları yardım yoluyla oluşturmak gibi bir yola gidilmiştir. İtalya'da da 1993 yılına kadar hem seçim harcamaları hem de bütçeden her yıl partile-

re yardım sistemi vardı. 1993'de yapılan bir referandumla partilere her yıl bütçeden yapılan yardım kaldırılmış, sadece seçim dönemlerine özgü bir yardım mekanizması getirilmiştir. Benim önerim, Anayasanın getirmiş olduğu düzenleme karşısında artık partilere devletçe her sene yardım yolunu kapamak lazım. Sorumlu parti olma, tabanıyla sağlıklı ilişki kurma, partinin de gücünü ortaya koyacaktır. Onun için bunun esası seçimden seçime eşit, hakkaniyet ölçüsünde kampanyalara yardımdır. Nitekim son düzenlemede de bunu ihsas eden bir ifade kullanılmaktadır: "Siyasi partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri yukarıdaki esaslara göre kanunla düzenlenmiştir." Mali yardımı öngörüyor ama devletçe her yıl Hazine'den yapılır demiyor Anayasa. Sadece hakkaniyete göre mali yardımdan söz ediyor, bizim geçici maddelerle Siyasal Partiler Kanunu'na sonradan eklediğimiz bir husustur. Bunu belki anayasal tabana oturtma yoluna gidilebilir.

Son nokta, "Anayasa değişikliklerine gidilmeden kısa dönemde Siyasal Partiler Yasası'nda iyileştirme yapmak mümkün müdür? Kuşkusuz mümkündür, ama parlamento çalışırsa, uyum yasalarını çıkarırsa. Ben en çok, şu uyum yasalarının çıkarılmaması olasılığı karşısında nasıl davranılabilir, Anayasa Mahkemesi bu tikanıklığı nasıl aşabilir ve aşmalıdır formülü üzerinde durmaya çalıştım. Bu aşamada en büyük yük hiç kuşkusuz Anayasa Mahkemesi'nin içtihatlarıyla bu düzenlemelerin yapılmasıdır. Çünkü içtihatlar da hukukun yürürlük kaynaklarından biridir. Hele hele anayasa yargılamasının olduğu bir ülkede Anayasa Mahkemesi'nin kararları tıpkı Anayasa gibi bağlayıcı bir özellik taşımaktadır.

Mubarrem Kayhan:

Son konuşmacımız, TÜRK-İŞ, DİSK ve TESK'in oluşturduğu "Sivil İnisiyatif" adına Sayın Yıldırım Koç.

Yıldırım Koç:

Sivil toplum örgütleri parlamenter düzene inanıyor, güveniyor ve sorunların çözümünün demokratik sistemin işleyişinden geçtiğine inanıyor. Burada da temel görev siyasi partilere düşüyor, ancak demokratik toplum kitlelerinde ve diğer toplum kesimlerinde siyasi partilerimizin görev ve sorumluluklarını gerektiği gibi yerine getirdiği konusunda ciddi kuşkular var. Bunların nedenlerini tartışmak, özellikle demokratik standartların yükseltilmesi açısından ülkemizde son derece önemli. Ben bir iki genel noktaya dikkati çektikten sonra, siyasi partilerimizin tüzüklerinde parti içi demokrasi nasıl ele alınıyor, Siyasal Partiler Yasası'nın getirdiği kısıtlamala-

rın ötesinde siyasi partiler kendi iç düzenlemelerinde bu toplum açısından üstlendikleri görevi yerine getirebilecek mekanizmaları kurmuşlar mı, bunu irdelemek istiyorum. Bir-iki temel noktada da öneri getireceğim.

Partilerde lider hegemonyasından, parti içi demokrasinin yokluğundan söz ediyor, bunlara katılıyoruz. Fakat bunun birkaç nedeni var. Bunların bir bölümü Anayasadan ve Siyasal Partiler Yasası'ndan kaynaklanıyor. Diğer bir bölümü ise Türkiye'de demokrasi kültürünün, siyasi kültürün yeterince yerleşmemiş olmasından.

Kanımca bunun kadar önemli diğer bir konu, siyasi partilerin tüzüklerinde ifade edilen misyonları ile yaptıkları uygulamaların ve işleyişlerinin birbirlerinden oldukça farklı olması. Sendikalarda temel hedefimiz bellidir, üyelerimize hizmet götürmeye çalışırız. Siyasi partiler üyelere hizmet etmeyi amaçlayan örgütlenmeler değildir. Sendikalar olarak eleştirileri değerlendirirken tüzüğümüzdeki bu amacı yerine getirip getirmediğimiz konusunda eleştiriliriz. Siyasi partilerin hedefi üyelerine hizmet değildir, topluma hizmettir. Tüzüklerde bunun açık bir şekilde ifade edildiğini görüyorsunuz, ancak uygulamada yeterli hassasiyetin gösterildiği konusunda ciddi kuşklar var. Sendikaya üye olan bir kişi bilir ki o sendikadan bir çıkar sağlayacaktır. Ama insanlar bir siyasi partiye üye olurken, normal işleyişe göre o siyasi partiden bir çıkar sağlamak amacıyla üye olmaması gerekiyor. Ama Türkiye'de insanlar o siyasi partiye üye olurken, siyasi parti aracılığıyla çıkar sağlamak amacıyla üye oluyorlar. Siyasi partinin tüzüğünde ifade edilen amacıyla, işleyişi arasında ciddi bir farklılık var. Siyasi partiler, özellikle iktidardaki siyasi parti kanalıyla bir paylaşımda insanlara pay sağladığı için üye temin ediyor.

Tüm anti-demokratik uygulamaların temelinde de kanımca bu paylaşım kavgasını görebiliyorsunuz. Çünkü eğer siyasi parti aracılığıyla bir paylaşım olanağı sunuluyorsa insanlar o paylaşımdan kendilerine daha fazla pay ayırabilmek ve partiyi kişisel ve bazen grup çıkarları için kullanabilmek amacıyla anti-demokratik uygulamaları yaygınlaştırabiliyorlar. Bir toplumsal sınıfı temsil ettiğinizi ifade edebilirsiniz, ama tüm halka hizmet edeceğim diye çıkıp, üyelerin çıkarlarını ön planda tutan uygulamaları teşvik ederseniz, anti demokratik uygulama eğilimi kaçınılmaz olur gibi geliyor. O zaman buna karşı belirli tüzük hükümleri var. Mesela bir partimizin tüzüğünde şöyle deniyor, "partiyi şahsi menfaatine alet etmek, partinin nüfusunu kötüye kullanmak gibi bir suç işleyenler, geçici ihraçla cezalandırılır." Bir başka partimizin tüzüğünde, "parti üyeleri milli huzur ve menfaatlerin, şahsi menfaat ve huzurdan daha önce geldiğine inanan kişiler olarak, ister iktidarda ister muhalefette olsun, devlet organlarının ve idari makamlarının bütün işlemlerinde kanun

önünde eşitlik ilkesine uygun bir şekilde hareket etmelerini sağlama hedefini güderler” diyor. Bunlar ne yazık ki uygulanmıyor.

Bunlarla bağlantılı olarak önerilecek şu, eğer biz partilerin gerçekten tüzüklerinde ifade edilen amaçları doğrultusunda faaliyet göstermelerini sağlayacak mekanizmaları kuramazsak, parti içi demokrasinin geliştirilmesini, partilerin halkın denetimine açılmasını sağlamamız mümkün değildir. O zaman ne gerekiyor? Birincisi, basın özgürlüğünü savunmak gerekiyor, siyasi partilerdeki uygun olmayan davranışlarının kamuoyuna iletilmesi açısından. Flash TV’ye yapılan saldırı, onun ardından bu TV kanalının kapatılması girişimleri öncelikle parti içi demokrasi açısından sonuçları olan uygulamalardır. Yargı bağımsızlığı ve güvencesi bu açıdan önemlidir. Siyasi iktidardaki siyasi parti yöneticilerinin yanlış uygulamalarının yargıdan dönmesini sağlayacak mekanizmaları işletmek durumundayız. Danıştay’ın, Sayıştay’ın, Anayasa Mahkemesi’nin uygun biçimde işlemesi, sendikal hak ve özgürlüklerin önündeki engellerin kaldırılması ve bu yolla sendikaların toplumda kamuoyu yaratılmasına katkıda bulunabilmeleri, memuriyet güvencesinin sağlanması, sözleşmeli personelin güvencesinin sağlanması, görevlerini yerine getirmede şeffaflık ve demokrasi doğrultusunda adımların atılması, siyasi partilerin içinde demokrasinin geliştirilmesine bu anlamda katkıda bulunulacak önemli değişimlerdir.

Bunun dışında kanımca önemli olan bir diğer nokta şudur, partiler halka karşı belirli vaatlerle iş başına geliyor, ancak bu vaatlerini tutmadıkları takdirde halkın denetim yolları kapalı. Siyasi parti, “nasıl olsa 5 yıllığına bir yetki aldım, bu beş yıl içinde istediğim gibi davranırım, sonunda da bir yıl kala kamuoyunun desteğini alacak belirli girişimlerde bulunabilirim” dediğinde parti içi dengeler de buna uygun bir biçimde çarpılıyor ve parti içi demokrasinin geliştirilmesi önleniyor. Bu nedenle, nasıl olur bilemiyorum ama, Siyasal Partiler Kanunu dışında, belirli ölçüde kamuoyunun desteğini yitirmiş siyasi örgütlenmelerin iktidar olduğu koşullarda askeri müdahalelere gerek kalmadan parlamento içi ve dışı demokratik çözüm yollarının aranması ve siyasi partilerin “nasıl olsa bana verdi, beş yıl burdayım” deme olanağının elinden alınması kanımca son derece önemli.

Parti içi demokrasinin geliştirilmesi açısından Siyasal Partiler Yasası’ndaki değişikliklerin dışında bazı değişiklikler de gerekiyor. Biz işçiler olarak tabanda siyasete ağırlığımızı koymamız gerekir diye tartıştığımızda birkaç yerde arkadaşlarımızın söylediği, “siyasetle uğraşmak vakit ve nakit işi” diyorlar. Siyaset gerçekten büyük miktarda parası olanların yapabileceği bir iş haline geldi. Bu halden çıkarılması gerekiyor. Belki de milletvekilliğinin çekici olmaktan çıkarılması gerekiyor. Milletvekili

maaşlarının ve ödeneklerinin düşürülmesi gerekiyor. Milletvekillerinin iş takibi yapmasının önlenmesi gerekiyor. Belirli kamu bankalarından yüksek kredilerin kendilerine veya yakınlarına verilmesinin önlenmesi gerekiyor. Belirli bir süre milletvekilliği yapanların, yaşam boyu yüksek bir emekli maaşı almasının önlenmesi gerekiyor. Sağlık hizmeti ayrıcalıklarının kaldırılması gerekiyor. Açıkça, milletvekilliğinin kişiler açısından “hayatımı kurtardım ve çevremi de kurtardım” demenin bir aracı olmaktan çıkarılması gerekiyor.

TÜSİAD raporunda yer almayan bir kısıtlama, aksi savunulan önemli bir kısıtlama şudur: Türkiye’de 1.600.000 dolayında devlet memuru, 350.000 dolayında 399 sayılı Kanun Hükmünde Kararname uyarınca çalışan sözleşmeli personel var ve bu insanların siyaset yapması yasak. Bu insanların siyaset yapmasının önündeki engeller kaldırılmalı, devlet memurluğu gerçekten devletin yönetiminden sorumlu, devletin sürekli ve devlete ait işleri yapan çok az sayıda insanı kapsayan bir statü haline getirilmeli, 2.000.000 dolayındaki memur ve sözleşmeli personelin bu şekilde çok keyfi olarak siyasetin dışında bırakılmasına engel olunmalıdır. Parti içi demokrasinin geliştirilmesinin önündeki engellerden biri de bu kısıtlamadır.

Bunun ötesinde belirli açılardan parti tüzükleri ne durumda biraz da onlara değinmek istiyorum. Birincisi, üyelikte yeterli denetim yok. Üye alma konusunda belirli engellemeler, belirli kısıtlamalar getirilebiliyor. Örneğin sendikaya üye olmak isterseniz, sendika üyeliğinizi kabul etmezse, o sendikaya mahkeme yoluyla üye olabilirsiniz. Ama parti tüzüklerini incelediğinizde, bir siyasi partiye üye olmak istediğinizde, parti sizin üyelik başvurunuzu hiçbir gerekçe göstermeden reddedebiliyor. Bir partimizin tüzüğünden okuyorum, “parti, üye olmak talebini hiçbir sebep göstermeden red etme hakkına da sahiptir.” Bir başka partimizin tüzüğünde, ilçeye başvuruyorsunuz, reddolursa il yönetim kuruluna başvuruyorsunuz, il yönetim kurulunun kararı kesin oluyor.

Aidat ödeme yükümlülüğü, parti üyeliğiyle parti arasındaki ilişkilerde göstergelerden biri. Parti tüzüklerinde bu konuda bir parti hariç son derece düzensiz bir düzenleme var. Bir partimizin tüzüğünü okuyorum, “Partiye ait borcunun tamamını veya bir kısmını ödemeyen parti üyesi hakkında, partiden geçici veya kesin çıkartma cezaları uygulanamaz. Ancak yapılacak yazılı tebligata rağmen birikmiş aidat borcunu 10 gün içinde ödemeyen üyeler büyük kongreye delege seçilemez.” Düşünebiliyor musunuz, çok düşük olan, genellikle çok küçük olan aidat yükümlülüğünü yerine getirmeyen kişi o partinin yetkili organlarının seçiminde belirleyici oluyor ve o kadar sorumsuzca davranan kişilerin seçtiği bir parti yöneticisi Türki-

ye'nin geleceğini belirleyebiliyor. Bir başka partimizde küçük bir uyarma cezası koymuşlar, aidatını gecikmeyle ödemek durumunda olan üyeye uyarma cezası veriliyor. Sadece bir partimizin tüzüğünde ödenti yükümlülüğünü yerine getirmeyen üyeler parti içi seçme ve seçilme haklarını kullanamazlar gibi kısıtlama var, ama partilerimizin büyük bir bölümünün tüzüğünde üye aidatının ödenmemesi belirli üyelik haklarının kullanılmasının önünde bir engel olmamış.

Parti üyelerinin güvenceleri yok. Parti üyeleri sesini biraz çıkarttığında ceza verilebiliyor. Burada kanımca çok gayri ciddi gerekçeler var; parti ahenk ve huzuruyla politikasını tahrip edici davranışlarda bulunmak veya yetkili organların kararlarına onay vermemek bu şekilde görülüyor. Delege seçimleri konusunda demokratikle bağdaşmayan kararlar var. Bir tüzük hükmü okuyorum, Merkez Karar ve Yönetim Kurulu gerek gördüğü hallerde, yetkiler verilmiş, etkili bir hizmet ahenginin kurulmamış olması bir ilin veya ilçe yönetim kurulunun görevden alınması açısından gerekli ve yeterli kılınmış. Parti içi demokrasi o kadar anlamsızlaştırılmış ki, bir partimizin tüzüğünde şöyle deniliyor, "Merkez Karar ve Yönetim Kurulu üyeleri genel kurulda faaliyet raporu aleyhinde konuşma yapamazlar. Aksi davranışta bulunanlar, merkez disiplin kuruluna sevk edilir." Bütün bunlar genel başkanın elinde çok geniş yetkilerin bulundurulması noktasına geliyor.

En önemlisi şu, siyasi parti tüzüklerinde genel kurulu seçimli olarak olağanüstü toplantıya çağırma yetkisi genel başkana verilmiştir. Normal olarak sendikalarda sadece denetleme kurulunun ve üyelerin beşte birinin yapabileceği bir iş, siyasi partilerin tümünde genel başkana verilmiştir. Bir parti tüzüğünde bu, genel başkanın ötesinde bir başka organa verilmiş ama siyasi partilerin olağanüstü genel kurulla çağırılabilme yetkisi, başkanın Merkez Karar Yönetim Kurulu veya Genel İdare Kurulu üzerinde etkili olmasını ve onları yönlendirici bir çizgi izleyebilmesini sağlamış, disiplin kurulları konusunda çok anti demokratik uygulamalar olmuş ve bazen disiplin kurulu kararlarının affedilmesi yetkisi genel başkana verilmiş. Denetim kurulu yok, sendikalarda denetim kurulu bazen önemli işlevler yerine getirirken siyasi partilerde denetim kurulunun bulunmaması önemli. Milletvekillerinin gerek adaylıklarının onaylanmasında gerek hangi biçimde aday yoklamasının belirlenmesinde Merkez Karar ve Yönetim Kurulu etkili ve bunun içinde de demin dediğim gibi genel başkanın etkisi var. Oy verme konusunda da grup kararı alındığında, bütün parti tüzüklerinde parti kararına uymayanlar parti üyeliğinden çıkartılıyor.

Son değineceğim nokta, sendika- siyasi parti ilişkisi. Anayasanın 33. maddesi 4. fıkrasında bu konuda bir yasak vardı. Fakat Sendikalar Yasası'nda ve Siyasal

Partiler Yasası'nda gerekli düzenleme yapılmadığı için bu yasak sürüyor. Anayasanın 52. maddesinde sendikaların siyasi partilerle ilişkileri konusunda yasak vardı, kalktı ama hala 2821 sayılı yasanın 37. maddesi sürüyor. Ayrıca da Anayasanın 82. maddesinde birbiriyle bağdaşmayacak işler sayılırken hala sendika yöneticiliği ve milletvekilliği sayılmış.

Bütün bunlardan sonra son olarak değineceğim nokta şu, Türkiye'de siyasi partilerimiz, saymaya çalıştığım nedenlere bağlı olarak, demokrasi kültürünün geliştirilmesine yeterince katkıda bulunamıyorlar. Türkiye'de demokrasi kültürüne katkıda bulunacak en önemli örgütlenmeler sendikalardır. Sendikal hak ve özgürlüklerin önüne engel getiren kişilerin, demokrasi kültürünün gelişeceğini ve Türkiye'de parti içi demokrasiyi bu yolda değiştireceklerini söylemeleri inandırıcı olmuyor. TÜSİAD raporunda sendikacı demokrasi konusunda ve sendikal hak ve özgürlükler konusunda ileri sürülenler, Türkiye'nin onaylamış bulunduğu ve uymakla yükümlü bulunduğu uluslararası sözleşmelerin çok çok küçük bir bölümünü içermektedir. Bu anlamda siyasi partilerin demokratikleşmesi ve Türkiye'de demokrasi kültürünün yerleşmesinde ana görevin ne yazık ki, keşke siyasi partiler diyebilseydik, siyasi partilerimize değil sendikalarımıza ve diğer demokratik kitle örgütlerine kaldığını düşünüyorum. Siyasi partilerin ancak bu konuda eksiklikler aşılabılırsa demokratikleştirilebileceğini umut ediyorum. Sorun sadece siyasi partiler değildir, demokrasi kültürüdür ve esas önemlisi siyasi partilerin ifade edilen misyonlarıyla uygulamaları arasında uyum sağlamasıdır.

Muharrem Kayhan:

Değerli konuşmacılarımıza teşekkür ederiz. Kısaca özetlemek gerekirse, dört konuşmacımız da iki nokta üstünde müttelik. Bir tanesi parti içi demokrasi için gereken düzenlemeler, ikincisi de uyum yasaları.

Sayın Bülent Tanör, bilhassa yasaklarla ilgili konuda fikirlerini belirtti. Anayasanın şapka hükümlerinin siyasi partilerin faaliyet alanlarına çeşitli sınırlamalar getirdiğinden söz etti ve prensip olarak burada özgürlüklerin esas, kısıtlamaların istisna olması gerektiği fikrini savundu.

Sayın Prof. Şener Akyol, gene parti içi demokrasi üstünde ağırlıkla durdu ve parti içi demokrasi eksikliğinin, siyaset yapılması gerekli yerlerde siyaset konuşulmamasının ve mahalli örgütlerde bu partilerin siyasi örgütlerinin sebep-i mevcudiyetine aykırı olmasının üstünde durdu ve parti üst yöneticileri için gerekirse bir güvenoyu müessesesi ihdası gerekir dedi.

Sayın Erdoğan Teziç, konuların çoğunda benzer görüşler ifade etti. Burada partilerin mali kaynakları konusunda “ancak seçimle bağlantılı devlet yardımı olabilir” dedi. Siyasal Partiler Kanunu’nun ağırlıklı olarak usuli hükümler ihtiva etmesi gerektiğini belirtti ve siyasi partilerin rejimi belirleyici özelliklerine işaret etti.

Sayın Yıldırım Koç, parti içi demokrasinin sadece Siyasal Partiler Yasası’yla sınırlı olmadığından, parti tüzüklerinin de bu konuda daha demokratik bir ortamın oluşması için ele alınması gerektiğinden bahsetti. Bu arada çeşitli adli konulara da değindi, çıkar paylaşımı konusundan söz etti. Bunun cevabını herhalde hepimiz devletin küçültülmesinde bulacağız, bu konuda herhalde hep beraber bir fikir birliği yaparız diye düşünüyorum.

SORU VE CEVAP

Mubarrem Kayhan :

Değerli konuklar hemen ilk soruya geçiyorum. İlk sorumuz Sayın Oktay Ünlü'den Sayın Bülent Tanör'e: "Mevcut konjonktürde bir bütün olarak demokratikleşme aynı anda uygulanacak geniş bir yasal düzenlemeyi mi gerektirmektedir, yoksa demokratikleşme reform niteliğinde ya da birkaç yasal düzenleme sonrasında kademe kademe tesis edilecek sürecin ifadesi midir?"

Prof. Dr. Bülent Tanör:

Bence bugünkü rapor çerçevesinde cereyan eden tartışmaları tam onikisinden vuran bir soru. Bu çalışma ve benzerleri, olması gerekenlerin araştırılması için yapılmıştır. Olması gerekenlerin araştırılması, içinde bulunulan konjonktürden mümkün olduğu kadar uzak düşünmeye çalışmanın bir eseridir. İkincisi, yeni ve soruya ilişkin bir husus da, "bunlar nasıl, ne zaman gerçekleştirilebilir?" sorusundan mümkün olduğu kadar uzak yapılan bir çalışmadır bu. Şunun için, bu raporu hazırlayan bir parlamenter değildir, meclise bir Anayasa ve yasa değişiklikleri paketi sunmuş değildir. Bu raporu yayınlayan TUSİAD siyasi parti değildir, bir meclis grubu değildir. Bu raporlarıyla Anayasada ve yasalarda değişiklik önerisini meclise sunmuş değildir, bunlar birer tartışma platformları metinleridir. Yanlışları, eksikleri de vardır. Zaten o yüzden bugün bu tartışmayı başlatmış bulunuyorlar. O bakımdan raporların hayata nasıl intikal edeceği, etmesi gerekir mi gerekmez mi meselesi, zamanlamayla, pratikle ve siyasetçilerle ilgili bir husustur.

Ama soru büyük bir incelik taşıyor, sanırım ki orada da bana susmak düşmüyor, bana sorulacak olursa şurada önerilen 150 kadar pratik, somut değişiklik varsa bunlardan bazılarının bugün, bazılarının orta vadede, bazılarının epey geç gerçekleşebileceğine inanmaktayım. İsterseniz biraz daha güncel noktadan ve sonuncusundan başlayayım. Raporda, bugün tartışma konumuz değildi ama, MGK'nın anayasal kurum olmaktan çıkartılması, Genel Kurmay Başkanlığının, bugün olduğu gibi Başkanlığa bağlı olmaktan çıkartılıp 1960 öncesinde olduğu gibi Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanması gibi öneriler de vardır. Bu iki öneri, bugün- yarın gerçekleşme olasılığı fazla olan öneriler değildir. Türkiye'nin siyasi konjonktürü, dengeleri buna müsait değildir, ben de bunu biliyorum. Ama bana düşen, takvimcilik yapmak, zamanlamacılık yapmak değildir, bu üniversite mensubu olarak benim işim değildi.

Acilen değiştirilmesi mümkün olanlar da vardır. Bir kere Anayasanın gerektirdiği uyum yasalarının çıkartılması gecikmiştir bile. Bugünkü konumuzla ilgili olmak üzere Siyasal Partiler Kanunu 81. madde, yani azınlık yaratılması ve Türkçe-

'den başka dil ve kültürlerin korunmasının yasaklanması ile ilgili hüküm bence değiştirilebilir, burada bir konsensüs hasıl olabilir. Hassas bir konu gibi görünmekle birlikte talepler vardır. Ve Türkiye'de ister İslamcı eğilimli olsun ister başka kültürel kimlikleri ifade eden olsun, partileri sistem içine çekmenin objektif koşulları oluşmuştur. Eksik olan biraz sübjektif koşuldur, niyettir, cesarettir. Bu tip hükümlerin bunları kaçırmaktan, hatta belki yasa dışı ararıslara sevketmekten başka hiçbir fazileti olmamıştır. Öbür taraftan şeriatçı yada ayrılıkçı partilerin yasaklanmasını öngören hükümler yeteri kadar vardır, bunların korunmasında tabii ki isabet vardır, zorunluluk vardır, ama bu iki pürüzün bugünden yarına değiştirilmesi bence Türkiye'de mevcuttur. Diğer çok kısa geçiştirdiğim teferruatla ilgili hükümler için de fazla cesarete ve zamana ihtiyaç yoktur.

Burada Siyasal Partiler Kanunu için konuşuyorum. Zaman meselesi tabii ki önemlidir. Herşeyin kademeli değiştirilmesi işin tabiatına uygundur, ama zamanlama, takvimleme işi bizlerden çok, pratik içersinde olan ve millet adına iradeyi kullanan parlamenterlerin ve parlamentomuzun işidir.

Mubarrem Kayhan :

İkinci soruyu Prof. Dr. Can Tuncay soruyor, Sayın Şener Akyol'dan cevaplamasını isteyeceğim, "Ülkemizde siyasi parti liderlerinin her ne olursa olsun ölüm veya Cumhurbaşkanı seçilme dışında değiştirilememeleri ya da çekilmeyi düşünmemeleri acaba Türk halkının bilinç altında eski padişahlık dönemlerinin bir kalıntısının yattığından mı, yoksa siyasi partilere üyelikte maddi çıkarların ön plana gelmesinden mi? Yoksa her ikisi de mi?"

Prof. Dr. Şener Akyol :

Siyasi parti liderleri bir defa seçilince orada devamlı kalmak niyetinde olabilirler. Ama bir an için şöyle bir hayal kursak, bugünkü siyasi partilerden bir lider çıkarsa, "Arkadaşlar, bugünden itibaren Türkiye'nin başına gelmiş olan bu lider sultanını değiştiriyorum, önümüzde seçimler var, kaybedersem çekileceğim, tam demokratik davranacağım, milletvekili adaylarımı her milletvekili için 100 üye olmak kaydıyla tayin ettireceğim. Sadece delegelere değil, partinin o yörede seçilmiş bütün belediye meclis üyelerinin, belediye başkanlarının, ilçe başkanlarının, ilçe ve il yönetimlerinin hepsine delege gibi oy verdireceğim" dese, yani bu işi biraz tabana yaysa acaba o parti prim yapar mı yapmaz mı diye düşünelim. Bana göre Türk halkı parti liderlerinden böyle bir davranışı herhangi kanuni bir zorlama olmadan

beklemek istiyor. Bir kere birçok parti artık üyeliği bırakmıştır. Üye tayini belirli bürolarda yapılmaktadır. Hatta bazı partiler hemşehrilik kaydıyla, bazı partiler de biraz şu veya bu şekilde bölgecilik yaparak üye yazmaktadırlar ve hatta eski deyimle Rize'lilerin en çok olduğu, Milas'lıların en çok olduğu parti diye -isimleri biraz değiştiriyorum- partiler çıkmıştır.

Bu yöntem Türk halkının padişahlığa özleminden gelmiyor. Ülkemizde iki noktayı oturtamamışızdır, birincisi demokrasidir. Demokrasi için yola çıkanlar içlerine sindirememişlerdir. Bir lider anlatıyor, dünyanın en demokratik lideri gibi konuşuyor, bir de bakıyorsunuz kendisiyle ilgili en küçük bir şekilde bir menfaat çatışması olunca partinin seçilmiş milletvekillerini hatta kurucularını partiden ihraç ediyor. O ihraç edilince kalanların hiç birinin sesi çıkmıyor. Türkiye'deki realite bu. Bunun Türk milletinin padişahlığa özlemiyle ne ilgisi var, sistem böyle çalışıyor. Menderes'in dediği gibi "siz birleşince hilafeti bile geri getirebilirsiniz" diyor. Bu hilafeti geri getirebilecek milletvekillerinden biri kaşını gözünü oynatsa partiden ihraç ediliyor. Bu işin altında bence, hukuki ve etik ortamı oturturamayışımız yatıyor. Bunun için biraz çalışmak lazım herhalde, ama daha önemlisi partilerin içindeki lider sultasını, üyesizliği, üyelerin kimlik ve kişiliklerine saygısızlığı, parti teşkilatlarında çalışan seçilmiş insanların partiden ihracının, hatta il, ilçe kurullarının keyfi olarak feshinin engellenmesi lazım.

Bugün Türkiye'de kim yapıyor liderliği, padişah efendimiz gibi belki ama, bir parti lideri geliyor, kendi aklına göre bir siyaset uyguluyor. Türkiye'de militan partileri geçerseniz, diğer partilerin de oluşturdukları doğru dürüst siyaset de yoktur. Esen rüzgara göre, medyanın rüzgarına göre politikalar, en temel ilkeler terkedilmekte ve aksi söylenegelmektedir. Bunun da sebebi zannediyorum, bir Milli Eğitim Bakanını düşünün, hiç okulu yok; aynı şekilde öyle partiler var ki il ve ilçe teşkilatının hiç önemi yok. Buna mukabil militan partilerde politikalar üretiliyor ve taban oluşturuluyor. Bugün siyasi partilerimizin tabanı yoktur, il ve ilçe teşkilatı yoktur, varsa da göstermeliktir. Genel başkanın gözüne, kaşına bakar. Herhangi bir siyaset oluşturmaları gibi sadece karşılama, yol etme ve kalabalık temin etmeyle görevlidirler.

İş, padişahlığa dönüldü gibi bir espriye dayanacaksa, güzel bir espri olur ama bunun geçmişle bir ilgisi yok, bu günümüzle ilgili bir sorun. Türkiye bunu aşar. Zannediyorum bunu aşmak için, yasaların verdiği yetkileri kullanmayacağını söyleyen, milletvekili adaylarının ve bütün adayların üyelere sesleneceğini söyleyen parti liderinin partisini öne çıkaracağına gönülden inanıyorum. Biraz idealist bir teklif gibi görünüyor ama idealistler de olmadan ilerleme olmuyor diyebiliriz.

Mubarrem Kayhan :

Sayın Teziç de bu konuda birşeyler eklemek istiyor.

Prof. Dr. Erdoğan Teziç :

Şunu eklemek istiyorum sayın konuklar, siyaset sadece siyasi partilerin tekelinde gibi bir algılamayla yaklaştığımız sürece hep parti liderliği, sultası vs. sorunlar gündemde kalacaktır. Asıl önemli olan çok partili siyasal hayat değil, liberal sivil topluma ulaşmaktır. Sivil toplum dediğimiz de askeri yönetimin karşısı değildir. Sivil toplum dediğimiz, doğruların hiç kimsenin tekelinde olmadığı dinamik bir toplumdur.

1960'da kurucular, büyük bir anayasa mühendisliğiyle, hareket noktasını, kurumlar ve kurallar dengesiyle sağlamak istediler. TRT'nin, üniversitelerin özerk olması, bir fantazi değildi. Çünkü henüz toplum katında oluşmamış olan dengeleri, kurumlar ve kurallar yoluyla oluşturmak istediler, amaç da kendi içinde özerk kurumlardan dokunmuş bir toplumun varlığı idi.

Dinamik kuruluşların, baskı gruplarının çoğaldığı oranda partilerin programlarındaki değişimler de liderlerin, kadroların kendilerini yenilemeleri de zorunluluk olarak gündeme gelir. Onları zorlayan gündemdeki yeni konuları ortaya çıkartmakta aciz kalan bir yapı olursa, bugünkü parti yapısı ve liderlerin sürekli görevde kalması, yönetici kadroların çok kısa aralıklarla değişmemesi gibi bir olguyla Türk toplumu yaşamak zorunda kalır. Onun için temel sorun, sivil toplumun oluşma kapılarını açabilmektir. Dernekleriyle, sendikalarıyla ve baskı gruplarıyla siyasi partileri yeni program üretmeye zorlayacak mekanizmaların oluşmasıdır. Yoksa siyaset sadece siyasetçilerin tekelindedir dediğimiz anda sorunları aşmada da rahat çıkış yolları bulamayacağız. Bakın uyum yasalarının çıkması uykuda. Dinamik toplumda olsa böyle olmazdı.

Bir örnek vereyim, 1962 yılında paraşütçüler Paris'i ele geçirmek üzere. General de Gaulle'ün bir kararname ile kurduğu Devlet Güvenlik Mahkemesi üç kişiyi idama mahkum etti. Burada danıştay idama kısa süre kala "kararname ile kurulmuş yargı organı olmaz" diyerek Devlet Güvenliği Mahkemesini iptal etti. İdamlar da durdu. General de Gaulle kızdı, danıştayın yetkilerini kısırım dedi, sokaklar doldu. Kısımadı yetkilerini. Ve kanunla tekrar kuruldu devlet güvenlik mahkemesi. Sivil toplum budur. Buraya gelindiği zamandır ki partiler kendini aşmada, yenilemede mesafe kat edeceklerdir.

Mubarrem Kayhan:

Sayın Bedrettin Öztemir'in bir sorusu var; ben hem Sayın Tanör'den hem de

sendikalarla bir paralellik arzetmesi yönünden Sayın Koç'tan cevap vermelerini rica edeceğim. Soruda, parti içi demokrasinin işlemesi ve parti hesaplarının denetimi üzerindeki görüşleriniz isteniyor.

Prof. Dr. Bülent Tanör:

Bu da çok önemli bir konu tabii. Partilerin mali yapısının, hesaplarının, gelirlerinin, giderlerinin denetlenmesi işi Anayasa Mahkemesi'ne ait bir yetkidir. En başta Anayasa Mahkemesi'nin yargıçları bundan şikayet ediyor. Diyorlar ki, bu bir uzmanlık işidir, biz bunun altından kalkamıyoruz, hem dosyalar çok kabarıyor, hem anlayamıyoruz. Şimdi yüksek yargıçlar bu şikayette bulunuyorlarsa, bize bunu ciddiye almak düşer. Çözüm ne olabilir? Yüksek yargıçların da bazılarının önerdikleri gibi ve benim de şahsen sempatzanı olduğum gibi, belki siyasi partilerin mali denetimini Anayasa Mahkemesi'nden alıp, Sayıştay'a vermek olabilir. Bunun üzerinde durmak lazım. Bu ciddi bir şeydir.

Parti içi demokrasiye gelince; benim bulabildiğim, demin işaret etmeye çalıştığım şudur, ön seçimi belli bir oranda zorunlu hale getirmek ve belki parti içi organların seçiminde çoğunluk usulünün yanı sıra bir denge unsuru olarak nisbi sistemi eklemlemek.

Yıldırım Koç:

Ben bu sorunuza geçmeden önce bir noktaya temas etmek istiyorum. Sayın Başkan oturum sonunda konuşmaları toparlarken, devletin küçültülmesi konusunda bir mutabakat olduğu izlenimini ifade etmişti. Ben buna katılmıyorum, çünkü TÜRK-İŞ, DİSK, TESK'in ortak açıklamasında, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 2. maddesine de atıfta bulunularak, Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik, laik bir hukuk devleti olduğu belirtiliyor. Sosyal devlet istiyorsanız, küçültülmüş devlet mümkün değil. Sosyal devlet, demokratik olması gereken ama vatandaşına karşı, Beveridge'in lafıyla "beşikten mezara kadar sorumluluklarını üstlenmiş olan bir devlettir". Bu anlamda öncelikle o konuya katılmadığımızı, TÜRK-İŞ, DİSK ve TESK'in, güçlü ama demokratik ve Cumhuriyetimizin değişmez nitelikleri olarak kabul edilen sosyal devlet niteliğine sahip bir devlet arzuladığını, bu anlamda farklı düşündüğümüzü belirtmek isterim.

Parti içi demokrasi konusu biraz farklı. Ben bu işin yasa ile kurulabileceğine de pek inanmıyorum. Açıkçası sendika içi demokrasiye ilişkin çeşitli sorunlarımız nedeniyle bu konuyu çok tartıştık. Eğer insanlar evlerinde hanımlarını dövüyorlar-

sa, çocuklarını dövüyorlarsa, evlerde tamamen aile reisinin egemenliğine dayalı bir anlayış varsa, insanların sendikalarda sendika içi demokrasiyi, siyasi partilerde parti içi demokrasiyi uygulattırabilmeleri mümkün değil. Bu bir kültür meselesi. Bunun sadece yasa ile başarılabilecek bir iş olmadığını bilerek yasal değişiklikleri savunmak ve bu konuda daha önceki konuşmamda belirttiğim bazı noktalara dikkat edilmesinde yarar olduğunu belirtmek istiyorum.

Parti hesaplarının denetlenmesi önemlidir. Ama bence çok daha önemlisi, iktidarda olan partinin ulaştığı devlet olanaklarını nasıl kullandığının denetlenmesidir. Bir sendika, eline geçen bir kaynağı değerlendirir. Ama iktidara gelen bir partinin, kendine gelir olarak kaydedilen aidat, bağış ve diğer gelirlerden çok, iktidara geldikten sonra kavuştuğu devlet olanaklarını nasıl kullandığına dikkat edilmelidir. Bence, uygun olmayan davranışlar varsa, bu alanda oluyor. Bu konudaki denetimin arttırılmasında ve herşeyin öncesinde de basın özgürlüğünün önündeki engellerin kaldırılmasında yarar var diye düşünüyorum. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Bülent Tanör:

Sayın başkan, bir ufak noktayı eklemek istiyorum. Demin söz konusu edilen bir husus vardı, parti merkezlerinin il ve ilçe kurullarına işten el çektirmesi, fesih hakkında. Bu hükme de baktığımızda, ben burada, sırf bu kadarıyla, anti demokratik bir yön göremiyorum. Üstelik fesih ve el çektirme kararlarının üçte iki çoğunlukta alınması şartı var. Bu, yüksek bir oran ve bir süre sonra oralarda yeniden seçim yapılması konusunda yasanın açık amir hükmü var. Bunlara bakarak fesih, el çektirme mekanizmasının anti demokratik olduğu sonucuna ulaşamıyorum. Belki öyledir, işin içersinde olmadığım için bilemem. O bakımdan Yıldırım Koç arkadaşımızın da söylediği gibi, sırf parti içi demokrasi bakımından, hukukun ve yasanın aletleri çok olumsuz değil ve parti içi demokrasiyi canlandırmak, yaratmak için de hukukun aletleri çok elverişli değil gibime geliyor. Ama hep farazi, hipotetik konuşuyorum çünkü dediğim gibi pratisyenler, yani parlamenterler asıl bu konuda bilgi sahibidirler.

Prof. Dr. Erdoğan Teziç:

Konuşmalarda vakit darlığından dile getirilmeyen bir özellikten bahsetmek istiyorum. Bizim Siyasal Partiler Kanunu şablon parti üretiyor. Partiler hep aynı yapıda olacak. Hayır, parti gibi dinamik bir kuruluş, yasanın çizdiği çerçeve içinde organize edilemez. Her partinin kendi tabanı ölçüsünde örgütlenme modelini oluştur-

masında serbestiyi de tanımak lazımdır. Onun için Siyasal Partiler Kanunu'ndaki yasaklamaları aşmanın yanı sıra, asıl önemli olan, o modelin de bütün partileri kıs-kaca alan biçimiyle devam ettirilmemesi ve sadece usulî hükümlerle yetinilmesidir. Siyasal Partiler Kanunu'nun en büyük sakıncalarından biri de şudur, bir muhafaza-kar partinin örgütlenme modeli ile bir işçi partisinin örgütlenme modeli aynı ola-maz, bir liberal partinin örgütlenme modeli değişik olabilir. Bu noktayı da gözden kaçırmamak gerekir.

Prof. Dr. Şener Akyol:

Sayın başkan, ben de bu noktada birşey söylemek istiyorum Tabiatıyla serbest bırakmak lazım. Arkadaşlarımız söyledi, Almanya'da siyasi partilerin örgütlenmesi serbesttir. Ama Alman Anayasa Mahkemesi Komünist Parti'yi kapattı. Kimsenin se-si çıkmadı. Almanya'nın anti demokrat olduğunu kimse söylemedi, Almanya'da demokrasi olduğunu kimse tartışmadı. Çünkü orada hukuk, kendi içinde tutarlı, iş-leyişinde tutarlı, saygın bir kurumdur. Anayasa Mahkemesi kapatmışsa, kapatmış-tır. Daha önemlisini söylüyeyim, çok yakında, geçen sene, Anayasa Mahkemesi'ne bir partinin kapanması konusu gitti, Özgürlükçü İşçi Partisi, Anayasa Mahkemesi aldı dosyayı, baktı, "bunu parti bile saymıyorum" dedi. İçişleri Bakanlığına gönder-di, İçişleri Bakanı Kanter, partiyi kapattı. Yani, eğer siyasi partilerle ilgili kanunu çok detaylı düzenlemezsensiz, o zaman güveneceğiniz bir hukuk sistemi olacak.

Şimdi arkadaşımız diyor ki, il ve ilçe teşkilatlarının feshi önemli değildir. Peki bu seçilmiş tabanı ortadan kaldırmasına nasıl göz yumacaksınız? O zaman lider sultasına nasıl karşı çıkacaksınız? Bir lider eğer Türkiye'deki 70 vilayetteki 70 teşki-latı bir günde ortadan kaldırabiliyorsa ve yerine yenisini seçiyorsa -ki neyi seçtiği de belli değil- o seçilenlerin kimlik ve kişilikleri üzerinde bir araştırma yapmadan böyle bir fikir ileri sürersek, o zaman despot olmak niyeti olan parti başkanının önüne bir imkan daha vermiş oluruz. Bunları hukukla denetleyelim, işte anlatmak istediğimiz şey bu. Feshedebilir, ama hukuk onu denetlesin. Şimdi ne hüküm gel-miştir? Siyasal Partiler Kanunu "45 günde yeni seçim yapılır" diyor, yapılmıyor. Anayasa Mahkemesi'nin önüne kadar gitmiş olaylar var. Feshedilmiş ve seçimle yenilenmemiş kurullar aylarca devam etmiştir, devam etmektedir. Bunun çaresi ne olmalıdır? Hukuka başvurmalıdırlar, eğer bu haksızsa, bunu iptal ettirebilmelidirler. Geriye dönmelidirler. Bu tabi siyasi parti merkezleri tarafından çok hoşlanılan bir durum değildir ama başka çaresi yok. Çünkü her küçük hareket isyan diye nitele-niyor ve her isyan mutlaka fesih ile karşılanıyor. O zaman il teşkilatlarında vasıflı

adam bulamıyoruz. Tamamen liderin öyküsünü anlatacak, rüzgarını estirecek adamlar il başkanlığına ve il teşkilatına gelmeye başlıyor.

Bence bu meseleyi halletmek için, şöyle küçük bir yasal değişiklik önerisi getirilebilir. İl teşkilatları ve ilçe teşkilatları feshedilince, üyelik defterleri ilçedeki yetkili seçim kuruluna yani hakime verilir ve o üyelerle yeniden seçim yapılır. Halbuki, böyle yürümüyor. Üyelik defterlerini alıyor merkez, tamamen yeniden yazıyor, yeni üyelerle genel kurul topluyor. Bunun önüne geçmek lazım. Bu işlerse, zannediyorum lider sultasına karşı tedbir almış oluruz. Teşekkür ederim.

Mubarrem Kayhan:

Efendim bunun dışında konuyla ilgili olmayan bazı sorular var, onları bırakıyorum. Ancak bir tanesinde bir arkadaşımız Flash TV'ye yapılan saldırıyla ilgili infialini belirtmiş, bu hissiyata biz de katılıyoruz.

Siyasi partilerle ilgili olarak Sayın Tanzer Ünal, KOSİAD başkanı, Sayın Şener Akyol'a soruyor. "Sorun sadece liderde mi? Parti tabanının, parti içi demokrasinin olmamasında hiç kusuru yok mu? Parti tabanlarının ahlak yapısı sorgulanamaz mı? Bir partimizin son iki kurultayında, bir partili 1200 delegeye birer çanta armağan ederek, Merkez Karar ve Yürütme Kurulu'na girdi. Bir an düşünelim, bu bir para yardımı olsun, partilerde bu yöntemle sonuca gidilmesi doğru mu?" Yani burada liderlerin hakimiyetinden ziyade, parti tabanındaki ahlak dışı davranışlardan söz ediliyor, bunlarla ilgili birkaç şey söyler misiniz?

Prof. Dr. Şener Akyol:

Efendim başta da söyledim, bir defa ortam hukuki olacak, hukuk devleti, hukukun üstünlüğü hepimiz tarafından kabul edilecek. Sadece siyasi partilerin kabul etmesi yetmez, meslek odaları, sivil toplum örgütleri de kabul etmelidir. Bunların istemleri de hukuki, haklı ve ahlaki olmalıdır.. Eğer hepimiz buna riayet edersek, ortam ahlaki olunca, oradan elde edilecek, biçilecek ürünler de ahlaki olur.

Bağışlayınız, parti teşkilatları siyaset üretmek için, siyasette rol almak için, ülkeye hizmet etmek için istekli kişilerden değil de sipariş üzerine kurulursa, o zaman siyaset yapılmayan o birim, teşkilat ve örgütlerde, başka şey yapılır. Mesela çıkarıcılık yapılır. Bu tabii bir şeydir, burada ne partinin lider kadrosunu ne de örgütleri suçlamak söz konusu değil. Çıkış arıyoruz, bu çıkış nasıl olabilir?

Bu söylediğiniz örnek doğruysa çok yanlış bir örnek, bundan daha yanlışları da var. Bunları önlemek için, toplumdaki sivil örgütlerinin, hepimizin katkısıyla, ülke-

mizde hukuku, ahlakı, etiği egemen kılalım. Diyelim ki, bir parti kongresinin iptaliyle ilgili mahkemeye gittiniz, mahkeme karar verecek. Eğer o mahkemenin başındaki hakimin bulunduğu teşkilatın Adalet Bakanına güvenmiyorsanız, ya da Adalet Bakanı -Türkiye’de söylendi- “ben yargıtaya şu hakimleri seçtim, seçtirdim, yani bizimkileri seçtirmeseydim de öbürkiler mi seçilseydi” diyorsa, bu ortamda nasıl güvenebilirsiniz adalete? Sıkıntımız vardır, reeldir, doğrudur, ama bu sıkıntıları aşmak zorundayız. Bunu aşarken de, hayali ve fantazist düşüncelerden çok, reel olaylara bakıp onlara çare aramak lazımdır. Her ülke, eğer temeli ahlakiyse, kendi hukukunu kendisi yaratır ve o hukuk doğru hukuktur. Yalnız Türkiye’nin kendine özgü sorunlarının olduğunu unutmamak lazım. Prensipler şunlar; hukuk devleti ilkesi sonuna kadar korunmalıdır, demokrasi sonuna kadar korunmalıdır, laisizm sonuna kadar korunmalıdır, sosyal hukuk devleti sonuna kadar korunmalıdır; bunların çerçevesinde ülkenin kendi ihtiyaçlarının gerektirdiği bazı değişiklikler olabilir.

Mubarrem Kayhan:

Sayın Cahit Karakaş bir soru yöneltmek istiyor, buyrun Sayın Karakaş.

Cahit Karakaş:

Cahit Karakaş, TBMM eski başkanlarındanım. Bilindiği gibi, demokrasilerde siyasal partiler önemli bir yer işgal ediyor ve demokrasinin vazgeçilmez unsurları olarak kabul ediliyor. Ancak, tarihte de birçok örneklerini gördüğümüz gibi, demokrasinin vazgeçilmez unsurları olan siyasal partiler demokrasiye zarar verir hale gelebiliyorlar. Örneğin, Hitler de demokratik sistem içinde iktidara geldi ama demokrasiyi yok etti. Buna karşı bazı mekanizmalar işletilmesi gerektiğini düşünüyorum. Tarafsız ve etkili bir hukuk anlayışının etkin kılınması gerekiyor. Ben, hocalarımıza siyasal partilerin demokrasiye zarar vermeleri tehlikesine karşı hangi mekanizmaların geliştirilmesi gerektiğini sormak istiyorum.

Mubarrem Kayhan:

Buyrun Sayın Teziç.

Prof. Dr. Erdoğan Teziç:

Bugün anayasanın 68. maddesinin 4. fıkrası kanımca tadadî bir biçimde partilerin hangi esaslara uyacağını açık seçik belirliyor. Bunun dışına çıkılması halinde tek güvence Anayasa Mahkemesi’nin yapacağı değerlendirmedir, partilerin Anaya-

sa Mahkemesi tarafından kapatılabileceği kuralıdır. Bir şeyi unutmamak lazım, parti kapatma sayısı bugüne kadar 10'u aşkın, ama Türkiye'de kapatılan partilere bakarsanız, ya marjinal partilerdir ya da 1982 askeri yönetiminden sıyrılırken Anayasa Mahkemesi'nin önüne gelen davalardır. Bir iktidar partisi için kapatma mekanizmasının işlemesi düşünülemez.

Şener Akyol, Almanya örneğini verdi. Kapatılan komünist ve Nazi partileri tekrar kurulmuştur. Tek güvence Anayasa Mahkemesi de olmamalı. Bugün İngiltere'de kanunların anayasaya uygunluğunu ve partilerin kapatılma mekanizmasını denetleyen bir anayasa mahkemesi yok. Ama İngiltere'de çok güçlü olan, Montesquieu'nun söylediği, "saçınızın teli kadar düşmanınız olsa, huzurlu yaşadığınız bir toplumdur" dediği liberal bir mekanizma vardır. İngiltere'nin demokratik olduğu söylenemez. Lordlar kamarası var, lordlar da oy kullanamıyor, babadan kıza, oğula devreden bir mekanizma var. Demokratik değil bunlar, ama son derece liberal bir yapı var. Bu liberal yapı içinde sivil toplum ve kamuoyu en güçlü olanıdır. Bugün İngiltere'de, elde edilmiş hak ve özgürlüklerde parlamentonun bir kısıtlama yapmasını düşünemezsiniz. Böyle kısıtlamalar meydana geldiğinde tepkiler büyük patlamayla ortaya çıkar, demin verdiğim Fransa örneğinde olduğu gibi.

Konu sadece anayasal mekanizmaları oluşturmak değildir. 1961 Anayasası her türlü güvenceyi getirmiştir, özgürlüklerin kural, sınırlamanın istisna olduğu bir mekanizmaydı. Ama Türk toplumu 1980'lere geldi. Suçlu da hep 1961 Anayasası oldu. Suçlu o muydu? Türkiye bugün sivil toplum değil, açık toplum. Her zaman için darbelere maruz bir toplum, çünkü uzun soluklu mesafe alabilmesi için zemin oluşmamıştır. Sivil toplumun oluşmadığı yerde bu riskler vardır. Kanunlarla bunu koruma olanağı çok sınırlıdır.

Muharrem Kayhan:

Buyrun Bedrettin Bey.

Bedrettin Öztemir:

Bedrettin Özdemir, TÜSİAD üyesiyim. Siyasal Partiler Yasası'nda diyanet işlerinin devlet teşkilatından çıkarılmasını emreden hüküm, Anayasadan mı mesnet alıyor, Anayasada olmadığı halde mi konmuştur? Sonradan kapatılmış olan Millet Partisi'nin tüzüğünün 12. maddesinde diyanet işlerinin devlet teşkilatından çıkarılmasını öngören bir hüküm vardı, bu da devletin tasdikinden geçmiş bir hükmüdü.

Prof. Dr. Bülent Tanör:

Diyanet İşleri Başkanlığı, 1961'den beri anayasa kurumu. 1982'de de öyle. Ama Diyanet İşleri Başkanlığı'nın anayasa kurumu olduğuna ilişkin hüküm, Anayasanın değişmez hükümleri arasında değil. Anayasada Diyanet İşleri Başkanlığı'nın devlet dışına çıkartılmasını savunan partinin kapatılmasına yol açabilecek hiçbir düzenleme yok, bu düzenleme sadece yasada var. Bu üç veri birleşince, bir siyasi parti Diyanet İşleri Başkanlığı'nın devlet dışına çıkartılmasını savunduğu için kapatılıyor. Bu yasanın Anayasada karşılığı yok, fakat yasanın Anayasaya aykırılığını da ileri sürüyorsunuz çünkü 1983 tarihli Siyasal Partiler Kanunu'nun Anayasanın geçici 15. maddesine göre Anayasaya aykırılığı ileri sürülemeyen yasal düzenleme olması nedeniyle Diyanet İşleri Başkanlığı'na ilişkin Anayasanın 136. maddesi fiilen Anayasanın değişmez maddeleri arasına girmiş oluyor. Parti bunun değiştirilmesini isteyemiyor. Gerçi Anayasa değişikliğini öneren, partiler değildir, milletvekilleridir, doğru. Ama o milletvekilleri büyük çoğunlukla parti üyesidirler. Partileri böyle bir programı öngöremiyorlarsa onların, Anayasa değişikliği, yasa için kolları sıvamaları mümkün değildir. Onun için bu madde istenmediği halde Anayasanın değişmez maddeleri haline gelmiş bulunmaktadır. Bunun içinden çıkmanın tek yolu, Anayasa yargısı yolu da kapalı olduğuna göre geçici 15. madde nedeni ile yasa değişikliğine gitmektir. Bu da zor birşey değildir. Bence bunun da koşulları oluşmuştur.

Mubarrem Kayhan :

Son soruyu alıyoruz. Buyrun.

Algan Hacaloğlu:

Algan Hacaloğlu, CHP İstanbul Milletvekiliyim. Öncelikle TÜSİAD'ı daha önce Kürt sorunu, iç barış ve diğer sosyal konularda olduğu gibi demokratik standartların yükseltilmesine yönelik yaptırmış olduğu, benimsediği, ancak Sayın Tanör'ün kendi önerilerim diye sunuşu çerçevesinde biraz kafamızda şüphe uyandıran, ama inanıyoruz ki bu platformlara getirildiğine göre TÜSİAD'ın da bir kurum olarak büyük ölçüde içine sindirdiği ve siyaset anlayışınızla büyük ölçüde örtüşen bu çalışmalar için kutluyoruz.

Sorum Sayın Şener Akyol'a. Bugünkü siyasetimizin sorunlarını lider sultanı ve katılım sürecindeki yetersizliklere değin boyutlarıyla tartışıyoruz. Ama bilinmektedir ki 1982 Anayasası ile örgütlülük ve özgür siyaset alanlarının daraltılması ve yasal sınırlamalar ile hem o güne değin mevcut siyasi partilerin kapatılması hem de

örgütlenme hakkına özellikle getirilen yasaklar günümüze değin düzeltilmediğimiz konular halinde önümüze geldi. Şu anda tüm panelistlerin dile getirdikleri uyum yasaları ile özünde 1982 Anayasasıyla önümüze konmuş engelleri aşmaya çalışıyoruz. Şu anda Sayın Akyol'un lider sultanı olarak tanımladığı çerçevede liderlerin büyük bölümü 1980 öncesinde de mevcut olduğuna göre, o Anayasanın bir anlamda sözcüsü konumunda görev yapmış olduğu için kendisine yöneltmek istiyorum, acaba o Anayasa ile getirilmiş olan siyaset önündeki bu yasaklar, özellikle örgütlenme hakkına yönelik sınırlamalar amacına ulaşmış mıdır? Acaba olmasa idi bugün daha iyi bir noktada olmaz mıydık?

Prof. Dr. Şener Akyol:

1982 Anayasasının yapılmasını gerektiren şartları ben gerçekleştirmedim. Günde 30'a yakın insanı sokaklarda ben öldürmedim, ben soymadım. Buraya Türkiye geldi. Anayasa yapılırken önemli olan şu, ben anayasanın üç ayda yapılmasından yanaydım. 1961 Anayasası elimizde var, beyanatım da var, bu Anayasayı şöyle toparlayalım, neyse şikayetler, üç ayda bu işi bitirelim, sivillere terkedelim dedim. Öyle zannettiğiniz gibi olmuyor. Testileri kırınca tamiri zaman alıyor. Testinin kırılmasına mani olmak isteyenler de artık o testinin toplanması için zamana hakim olamıyor. 1982 Anayasasının yapılma şartları böyle doğdu. Benim bütün gayretime rağmen uzadı, üç ayda bitmedi. Ve anayasa metni çıktı. Unutmayınız sosyal olayların da bir determinizmi var. Askerler iktidara el koymuşlar ve Anayasa yapıyorlar ve yaptırıyorlar. 1982 Anayasası 1982 yılında çıktı, 1983'te sivillere devredildi. 1983'ten bugüne kadar 14 yıl geçti. Buyrun değiştirin. Bunları tamamen değiştirseydik bugün bunları tartışır mıydık? Uyum yasaları hâlâ çıkarılamamış, Anayasayı değiştirmek için bir konsensüs doğdu, değiştirdiler mi?

Muherrem Kayhan:

Sabah oturumumuz burada sona eriyor. Değerli panelistlerimize ve konuklarımıza teşekkür ediyorum.

5 M A Y I S 1 9 9 7

SİYASAL PARTİLER YASASI PANELİ

ÖĞLEDEN SONRA OTURUMU

Oturum Başkanı

Hasan Arat

TÜSİAD Yönetim Kurulu Üyesi ve Parlamento İşleri Komisyonu Başkanı

Panelistler

Süleyman Arif Emre ~ Refah Partisi

Erkan Mumcu ~ Anavatan Partisi

Ahmet İyimaya ~ Doğru Yol Partisi

Prof. Dr. Hikmet Sami Türk ~ Demokratik Sol Parti

Ali Topuz ~ Cumhuriyet Halk Partisi

Prof. Dr. Orhan Kavuncu ~ Büyük Birlik Partisi

Sinan Ülgen ~ Demokrat Türkiye Partisi

PANELİSTLERİN ÖZGEÇMİŞLERİ

Süleyman Arif Emre

1923 Adıyaman doğumlu S. Arif Emre, Ankara Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Serbest avukatlık yapan Emre, 1965, 1973, 1977 ve 1995 yıllarında milletvekili olarak TBMM'ye girdi. 1974-1977 yıllarında iki kez devlet bakanlığı görevinde bulundu. Halen Refah Partisi İstanbul Milletvekilidir.

Erkan Mumcu

1963 yılında doğan Erkan Mumcu İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Serbest ticaretle uğraşan Mumcu, Anavatan Partisi Isparta Milletvekilidir.

Ahmet İyimaya

1950 yılında doğan Ahmet İyimaya, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. İyimaya, Türk Hukuk Kurumu Bilim Kurulu ve TEMA Vakfı'nın Kurucu Danışma Kurulu üyesidir. Doğru Yol Partisi Amasya Milletvekili Ahmet İyimaya, TBMM Anayasa Komisyonu Başkanlığını yürütmektedir.

Prof. Dr. Hikmet Sami Türk

1935 doğumlu Hikmet Sami Türk, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı öğretim üyesi ve Ankara Üniversitesi Senatosu üyesi olan Prof. Dr. Hikmet Sami Türk, Demokratik Sol Parti Trabzon Milletvekilidir.

Ali Topuz

1932 yılında doğdu. İTÜ Mimarlık Fakültesi-Şehircilik Bölümünden mezun oldu. Yüksek Mühendis ve mimar olan Topuz, 4., 5., 18'inci dönem İstanbul Milletvekilliğinde bulundu. İmar ve İskan, Köyüşleri, Köyüşleri ve Kooperatifler Eski Bakanı olan Ali Topuz, Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul Milletvekilidir.

Prof. Dr. Orhan Kavuncu

1949 yılında doğan Orhan Kavuncu, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nden mezun oldu. Kazakistan Ahmet Yesevi Üniversitesi Rektör Vekili, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi, Ülkücü Teknik Elemanlar Derneği Kurucu 2. Başkanı, Ülkücü Öğretim Üyeleri ve Öğretmenler Birliği Derneği Yönetim Kurulu

Üyesi, Türk Ocakları Genel Sekreteri, Ziraat Mühendisleri Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi ve Türk Yurdu Dergisi Genel Yayın Yönetmenliğinde bulunan Prof. Dr. Orhan Kavuncu halen Büyük Birlik Partisi Genel Başkan Yardımcısı ve Adana Milletvekilidir.

Sinan Ülgen

1966 Lizbon doğumlu Sinan Ülgen, Virginia Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği ve Ekonomi Bölümü'nden mezun oldu. Brugge Avrupa Koleji'nde Avrupa Entegrasyonu üzerine master yaptı. 1990-96 yılları arasında Dışişleri Bakanlığı'nda görev yaptı. Brüksel'de AB nezdinde Türkiye Daimi Temsilciliği'nde bulundu. Halen Demokrat Türkiye Partisi kurucu üyesi ve partinin sivil toplum örgütleriyle ilişkilerinden sorumlu başkan yardımcısıdır.

Hasan Arat:

Değerli konuşmacılar, saygıdeğer izleyiciler. Öğleden sonraki bu oturumumuzda TÜSİAD'ın "Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri" raporunun Siyasal Partiler Yasası'yla ilgili önerilerini, mecliste temsil edilen siyasi partilerimizin üyeleriyle tartışma imkanı bulacağız.

Demokratik bir rejim, ancak siyasi partilerin varlığıyla birlikte düşünülebilir. Partiler olmadan demokratik bir yapılanmanın var olduğunu savunmak mümkün değildir. Zaten Anayasamız bunu, siyasi partilerin, demokrasinin vazgeçilmez unsurları olduğunu vurgulayarak kabullenmiştir de. Ancak en az siyasi partilerin varlığı kadar bu partilerin işleyişleri, savundukları fikirlerin çeşitliliği, örgütlenme modelleri, toplumsal katmanlarla ilişki ve etkileşim içinde olmaları da demokratik bir sistemin tanımlanmasında önemli rol oynar.

Türk kamuoyunda siyasi partilere yönelik olarak bir hoşnutsuzluktan bahsetmek abartılı olmayacaktır. Bizim demokratik sistemimizin birinci unsuru sayılan egemenliği temsil etme imtiyazını, Kurtuluş Savaşı sırasındaki işlev ve başarısından alan TBMM'nin etkisinin azaldığı, meclisin ülkenin karşı karşıya bulunduğu sorunlara çözüm üretmekte yetersiz kaldığı giderek yaygın bir kanı haline gelmektedir. Meclisin kendisini sivil çözümler üretme konusunda bu denli kilitlenmesinde, siyasi partilerin aralarında demokratik ortak paydalar yaratma başarısızlığının payı olduğuna inanılmaktadır. Raporun, Siyasal Partiler Kanunu'nun maddelerini eleştirirken, gündeme pek çok kez getirdiği gibi, siyasi partiler kendileriyle ilgili yasayı değişen Anayasa maddelerine uyarlama konusunda bile çok ağır kalmışlardır.

Raporun önemle vurguladığı bu boşluk yanında, Türk kamuoyu siyasi partileri kendi içlerinde demokratik olmamaları ya da başarısız ekipleri tasfiye edememeleri yüzünden Türk siyasi sisteminde gerçek bir rekabet ortamının sağlanmasını engelledikleri için de ciddi olarak eleştirmektedir. Liderler sultas başlığıyla ifade edilen bu şikayet, partilerimizi kısır hizip çekişmeleri ve lidere yakın olma kaygılarının egemen olduğu yapılar görüntüsüne sokmaktadır. Türk demokrasisi de bunun sonucunda zarar görmektedir.

Hazırlanan rapor, Siyasal Partiler Kanunu'nun partileri devlet denetiminde tutmaya ve devletçe belirlenmiş fikir ve örgütlenme sınırları içinde tutmaya yönelik mantığını çağdaş bir demokratik yapıya aykırı bulmaktadır. Örgütlenmede partilerin kendi iradeleri yerine, devletçe konmuş hükümlerin geçerli olmasını doğru bulmakta, partilere üyelikle ilgili kısıtlamaların çoğunun Anayasaya aykırı olduğunu savunmaktadır. Yan teşkilatlar kurulması konusundaki anayasal yasak kalktığı halde

Siyasal Partiler Kanunu'nda bu yönde bir değişiklik yapılmamıştır. Rapor, partilerin hangi fikirler etrafında örgütlenebilecekleri, kültürel çeşitlilik karşısında tavırları, ya da laikliğin kurumsal yapısıyla ilgili önerilerde bulunabilmelerine yasaca getirilen kısıtlamaların demokratik anlayışla, bağdaşmayacağını öne sürmektedir.

Bu ve benzeri eleştirilerin gerisinde, hukuksal yapının demokratik bir mantığa oturtulması arzusu kadar siyasi partilerimizin kendilerini genel merkez veya başkan etkisinden kurtaracak, devletten çok sivil topluma yakınlaşmalarına yol açacak ve toplumun sözcüleri haline gelmelerini sağlayacak değişikliklerden kaçıyor görüntüsü vermeleri de vardır. Bu görüntüyü değiştirme, sivil siyaseti ve meclisi yeniden ülkenin sorunlarının çözüm adresi haline getirme görevi de hiç kuşkusuz sayın siyasetçilerimize ve seçtiğimiz vekillere aittir.

Kendilerinin gerek raporda, gerekse de kamuoyunda yankı bulan ve daha pek çok benzeri bulunabilecek eleştirilere ve önerilere verecekleri tepkileri, siyasi sistemimizin demokratikleşmesinde partilere düşen görevleri nasıl değerlendirdiklerini merakla dinlemeye artık başlayabiliriz.

Oturumumuzun birinci konuşmacısı RP İstanbul Milletvekili Sayın Süleyman Arif Emre.

Süleyman Arif Emre (RP İstanbul Milletvekili):

Muhterem başkan, TÜSİAD'ın değerli yöneticileri, değerli ilim adamlarımız, değerli parti temsilcilerimiz ve dinleyiciler, 15 dakikalık süre içerisinde gündeme getirilen önemli konular üzerinde durmak istiyorum. Evvela TÜSİAD'a ve raporu hazırlayan Sayın Prof. Tanör'e teşekkürü bir borç biliyorum. Sivil toplum kuruluşları elbetteki demokratik siyasi hayatımızda en az siyasi partiler kadar rol alması icabeden kuruluşlarımızdır. Demokrasi sadece siyasi partilerin mevcudiyetiyle bir ülkede kamil manada standardına kavuşamaz. Demokrasi daha geniş bir tarifle, milletçe, hep beraber sahip çıkılması, işlerliğinin devam ettirilmesi, korunması gereken bir uygulamadır ve vazgeçilmez bir müessesedir. Milletin tamamını temsil eden kuruluşlar ise siyasi partilerdir, sendikalar, TÜSİAD gibi çok büyük kitlelere hitab eden sivil toplum kuruluşlarıdır ve vakıflardır. Bu kuruluşların içinde TÜSİAD'ın bu konuyu ele alması demokratik standartlarımızın gelişmesi ve yükselmesi istikametinde örnek bir harekettir, kendilerini kutluyorum.

Demokrasinin teminatı nedir dersek, kanunlar, Anayasada konulan engeller demokrasinin dokunulmazlığını, mevcudiyetini koruyan normlar olmakla beraber sadece bunlar olmamalıdır, bütün millet sahip olmalıdır. Bu saydığım kuruluşlar konsen-

süs içinde bulunmalıdır. Bazı batı ülkelerinde darbenin sözü dahi akla gelmiyorsa, şu arzettiğim konsensüsün o tür ülkelerde kemaliyle sağlanmış olmasından kaynaklanmaktadır. Yanılmıyorsa Fransa'da Vichy hükümeti iktidardayken bazı generaller darbe niteliği taşıyan bir muhtıra vermişlerdi, o esnada Fransa'da bulunan rahmetli eski Burdur senatörü Faik Kırbaşı anlattı, darbe üzerine bütün sivil toplum kuruluşları, partiler dahil Fransa çapında genel grev ilan ediyorlar. Ona karşı direniş de yine demokratik bir uygulama. 1-2 gün sonra darbeyi yapanlar pişman oluyor, bütün milleti karşılarında gördükleri için teşebbüslerinden vazgeçiyorlar. Memleketimizde de böyle bir konsensüsün tesis etmesi için bizim kanaatimize göre bütün şartlar gelişmiştir, oluşmuştur. Millet seçmen tabanında olgunlaşmıştır, medyayı en iyi şekilde takip ederek parlamenter çalışmalarını izlemektedir, değerlendirmelerinde daima isabet kaydetmektedir, itidal içersinde, aşırı tahriklere kapılmadan demokratikleşmenin alt yapısını oluşturacak bir siyasi kültür birikimi içersinde olduğunu her olayda ispat etmektedir. Anayasal kuruluşlarımız ve Anayasa hükümleri, diğer siyasi partilerle ilgili, demokratikleşmeyle ilgili kanunlar da eksikliğiyle fazlasıyla demokratikleşmeye müsaittir. Ancak bazı sivil toplum kuruluşlarının yöneticileri, bazı siyasi partilerin yöneticileri trenin makasını kavgadan yana açtıkları için, böyle bir konsensüs sağlanamamaktadır, sağlanamadığı için de demokrasinin korunmasının üzerindeki milletçe endişelerimiz devam etmekte.

Un vardır, şeker vardır, yağ vardır, helva yapılması gerekmektedir. Bu nasıl teessüs edecek? Partilerin ve sivil toplum kuruluşlarının birbirlerine çağrılarını mı tesis edilecek, yoksa şu toplantıyı tertibeden ilim adamlarımızın bu sivil toplum kuruluşları arasında hakemlik yapması suretiyle mi bir neticeye varılacak? Tabii ki böyle olacak, bunun için burada bulunan ilim adamlarımıza kolayca Türkiye'deki demokratikleşme standartlarını batı standartlarının da üstüne çıkartma vazifesi ile vazifeli olduklarını hatırlatıyorum, bu adımlar atılmıştır, yakın bir gelecekte inşallah memleketimizde de hepimizin arzu ettiği bir istikrar teessüs edecektir. Ve şunu da kaydetmek istiyorum, Türk demokrasisinin gelişmesi her ne kadar çok partili sisteme geçildikten sonra bazı kesintilere uğramış ise de, şuna inanıyorum ki tarihi gelişmesindeki grafik göz önünde tutulursa ve demokrasisi gelişen diğer ülkelerin grafikleriyle mukayese edilecek olursa, gelişmesi şu anda istediğimiz seviyeye ulaşmamış olsa bile demokrasimizin olgun, daha itidalli daha kırıp dökmeden gelişmesini istiyoruz. Bu da ümitlerimizi artırmaktadır.

Siyasi partiler konusunda Sayın Tanör'ün raporunda temas edilen ve ortaya konulan tavsiyeler vardır. Bunların çoğuna, bazı tartışmalı olan hususlar olmakla

beraber, katılıyoruz. Mesela Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yerinin korunmasının değiştirilememesi konusundaki tavsiyesine katılıyoruz, 90. maddedeki program dışı faaliyet yasağı, başka partiye destek vermemek yasağının kaldırılması hususundaki teklifi isabetlidir. Dernek ve sendika, vakıflarla işbirliği konusundaki uyum yasası Anayasa Komisyonumuzdan geçmiştir, yakında Heyet-i Umumiye'ye gidecektir. Anti-parantez şunu da arz edeyim, Anayasa Komisyonu Başkanımız buradalar, kendileri daha ayrıntılı bilgi verebilir, uyum yasalarının komisyondan geçmeyen sadece ikisi, üçü kalmıştır, 18 tanesi geçmiştir ve yakında meclisin gündemine inecektir inşallah. 95'inci maddedeki, kapatılmış partilerin üye çoğunluğuna göre getirilen bir yasakla, başka partiye giremez diye tatbik kabiliyeti olmayan anti-demokratik sınırlama hakkındaki öneri de isabetlidir. 12 Eylül'ün eleştirilmesi ve buna benzer konularda da rapordaki önerilere katılmamak mümkün değil.

Bununla beraber bazı konularda da eksikler gördüğümüzü, tavsiyelerde bulunmak ihtiyacını hissettiğimizi arzetmek mecburiyetindeyiz. Bu hususlar nelerdir? Avukatlık hayatımda 1952'lerde açılmış olan Millet Partisi'nin kapatılması davasına avukat olarak katıldım, Milli Nizam'ın kapatılması davasına 1970 senesinde avukat olarak katıldım. 12 Eylül'den sonra da birçok kişinin partilerinden dolayı yargılanmaları içerisinde yaşadık. Bu tecrübelerimden şu neticeyi çıkarıyorum, siyasi partiler hukukumuzda da uzun vadeli perspektifte baktığımızda Allaha şükür bir gelişme vardır. Millet partisi 1952'li yıllarda bir sulh ceza mahkemesinde yargılanmıştı, savcı da katılmıyordu, yapılan itham kaldırılan 163. maddeye giren bir itham idi, "dini siyasete alet etmek, devletin temel nizamlarını dini esaslara uydurmak", ama buna rağmen ağır cezaya sevk edilmiyordu. 25 lira para cezası verilerek büyük bir tabanı olan parti kapatılmıştı. Şimdi o şekilde davranılmıyor, bilahare 1961 Anayasasından sonra Siyasal Partiler Kanunu çıkarıldı. Bu Anayasanın siyasi partiler hukukunu daha da geliştirmiş olması, ayrıntılara inerek bir statü meydana getirilmiş olmasına rağmen Milli Nizam davasında bir avukat olarak anormal tasarruflarla karşılaştık. Bir defa, dava açılınca kadar hiç bir parti mensubuna, temsilcisine veya genel merkezdeki başkanına haber vermeden dava açılmış. Savcılık hazırlamış, iddianame yazılmış, sadece iddianame tebliğinden sonra haberdar olduk. Bunu niçin arzediyorum, herhangi bir asliye ceza davasında veya sulh ceza davasında tahkikatın her safhasında sanığa verilmesi lazım gelen müdafaa hakkı veriliyor da, bunlardan çok daha ehemmiyetli olan, ceza hukuku alanına giren bir dava haber verilmeden pat diye açılıyor. Biz de dedik ki, avukatlar olarak mahkemede gereken savunmalarımızı yaparız. İki celse sonra mahkeme dedi ki "biz yanılmışız

duruşma olmayacakmış, buyrun dışarı çıkın, savunmalarınızı yazılı olarak verin". Bir iki hafta sonra kapatma kararı verilmiş. Kapatma kararı tebliğ dahi edilmeden, gitmiş partiye el konmuş, falan; hala da tebliğ edilmedi. Demokratikleşme standartlarının daha da geliştirilmesi, vazgeçilmez hakların hukuk sistemimize her oranda yerleştirilmesinin düşünüldüğü ve bu çabaların harcandığı bir ortamda böyle bir yanlış uygulamaya, oldu bittiye koskoca bir siyasinin düşürülmemesi gerektiğine işaret etmek için bu konulara girmiş bulunuyorum.

Şunu da arz edeyim, siyasi partilerin kapatılması müessesesinin ortadan kaldırılması dahi mümkündür. Ama yanlış istikametlerde bir takım fraksiyonlar ortaya çıkarsa ne yapılacak? Milyonlarca, yüz binlerce üyesi olan bir partinin kapatılarak birçok kişinin hak etmedikleri şekilde bir nevi cezaya çarptırılması yerine, yasağı çiğneyen şahısların, teşkilatların dahi yaptırımlarla o işten uzaklaştırılması, cezalandırılması, yani partilerin bu şekilde kanunlara aykırı hareket etme eğiliminde olan bir takım unsurlardan arındırılması gerekir kanaatindeyiz. Çünkü bütün dünyada ceza hukuku sistemleri şu bu yaptırımları uygulamakla beraber, daha ziyade ıslah etme hedefine yönelmiş bulunmaktadır. Aynı gayeyi bu alanda da uygulayabiliriz kanaatindeyim. Şu arzetmeye çalıştığım prensipler içerisinde Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun bahsettiği bütün savunma imkanlarından partilerin de bu aşamada yararlandırılması suretiyle Siyasal Partiler Kanunu'nun değiştirilmesi lazımdır. "Kanunsuz ceza olmaz" prensibinin konulması lazımdır. Sadece mahkeme içtihatlarına bu iş bırakılamaz, ilerde ne şekilde çıkacağı belli olmayan içtihatların paralelinde hareket etme mecburiyeti savunulamaz. Muğlak hükümler yerine, kesin hudutlar çizilmelidir ve buna göre bütün partiler ve parti mensupları kendisini yasal doğrultuya yönlendirebilmelidir.

Hasan Arat :

Teşekkür ederiz Sayın Emre. İkinci konuşmacımız ANAP Isparta Milletvekili Sayın Erkan Mumcu.

Erkan Mumcu (ANAP Isparta Milletvekili) :

Teşekkür ederim. Tüm konuşmacı arkadaşlarımıza ve katılımcılara saygılarımı, sevgilerimi sunuyorum. Sözlerimin başında TÜSİAD'ı kutlamak istiyorum. Çünkü sivil toplum örgütlerinin bir şekilde kurumlaşmış siyaset gelenekleri içinde siyasete entegre olduğu ya da bir şekilde devlete entegre olduğu toplumsal yapı içinde, TÜSİAD'ın herhangi bir angajman kaygısı gütmeksizin, toplumun değişim ihtiyacı-

nı açık bir biçimde tarif ederek ve yanlı bir tavır göstermeksiniz, bilimselliği ön plana çıkararak Türkiye'nin sorunlarına bu denli detaylı bir incelemeyle araştırmayla katkıda bulunuş olması gerçekten takdire şayandır. Tabii bugün Siyasal Partiler Kanunu hakkında, raporda bulunan görüşleri tartışmak üzere burada bulunuyoruz. Ancak Siyasi Partiler Kanunu ile ilgili görüş ve yaklaşımlarımızda bir demokratikleşme perspektifi sunabilmemiz için, esasında raporun tamamıyla ilgili ya da demokratikleşme vizyonumuzla ilgili olarak birşeyler söyleme zorunluluğu var.

Evvela şunu söylemek istiyorum, Türkiye'de toplumsal düzeyde, siyasal düzeyde değişim ihtiyacını anayasal metinlerle karşılama alışkanlığı bir hayli eski. Şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki, Türkiye değişim ihtiyacını ilk fark ettiğinde aklına gelen çözümlerden hemen hemen birincisi, anayasal bir düzenlemeyle, yani şeriat değiştirerek ya da yeni bir şeriata kavuşarak bütün sorunların çözüme kavuşacağı. Bu anlamda devlet düzenini değiştirerek toplumsal düzenin de değiştirileceği yolundaki görüşler egemendi. Diyebiliriz ki son 200 yıllık tarihimiz böyle bir anlayışın egemenliği içinde geçti. Hiç kuşkusuz hukuksal alt yapının detaylarına kadar teknik bir çalışmanın ortaya konulmuş olması, TÜSİAD'ın yaklaşımının bütünüyle böyle olduğu anlamına gelmez. Ancak bir şeyi tespit etmek zorundayız ki, toplumsal yaşamın yenilenmesi, ki demokratikleşme ciddi bir biçimde toplumsal yaşamın yenilenmesiyle ilgili bir şeydir, sadece yasa metinleriyle olabilecek birşey değildir. Sabahki oturumda Erdoğan Teziç'in ifade ettiği birşey var. Daha sonra Şener Akyol da katıldılar. 1961 Anayasası, özgürlükleri esas alan, sınırlamaları istisna sayan bir anayasaydı. Ancak Türkiye şu veya bu şekilde 1982 Anayasasına geldi. Orada devleti korumayı, düzeni korumayı, toplumsal düzeni korumayı daha öncelikli olarak ele alan ve gerek siyasal anlamda gerek ekonomik anlamda hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasını benimseyen bir yasa anlayışı çıktı. Sadece 1970 ile 1982 arasında yaşadığımız süreç göstermiştir ki, anayasal metinler, anayasal düzen ya da hukuki yapı tek başına demokratikleşmeyi tesis etmek için yeterli değildir.

Demokratikleşmenin bana göre çok önemli bir biçimde bir ekonomik alt yapıya ihtiyacı var. Nitekim 1982 Anayasasının yürürlükte bulunduğu bir süreç içinde ANAP ile başlatılan serbest piyasa uygulamalarının Türkiye'de sivil toplum arayışlarını ve demokratikleşme tartışmalarını başlatmış olması, ciddi mesafenin kat edilmiş olması, bundan daha önemli olarak sivil toplum anlayışının, demokratik zihniyetin sosyal hayatın içine nüfuz edebilme yeteneğini bulmuş olması fevkalade anlamlıdır. Belki de TÜSİAD raporunda bir şeyin daha net bir biçimde uygulanmış olması gerekirdi diye düşünüyorum. O da piyasa ekonomisinin toplum ve devlet

düzeninde demokratik bir vasatın sağlanabilmesi için gerekliliği. Gene aynı şekilde raporda hukuk devleti başlığına da belki en az Siyasal Partiler Kanunu kadar detaylı yer verilmiş olmasının yararlı olabileceği kanaatindeyim.

TÜSİAD raporu bütün siyasi partilerde olduğu gibi bizde de partinin kurumsal kimliği içinde tartışılmadı, dolayısıyla burada ifade edeceğim düşünceler, doğrudan ANAP'ın resmi görüşü değil. Ancak ANAP'ı temsilen burada bulunuyor olmam bu anlamda birşey ifade eder. Biz Siyasal Partiler Kanunu hakkında raporda yer verilen düşüncelerin çok büyük bir kısmına katılıyoruz. Önemli olan, felsefesine ve bakış açısına katılıyoruz. Belki bir şeyi eklemek lazım, bundan önceki dönemde yani 19. dönem parlamento yürürlükteyken, DYP ile işbirliği halinde meclis gündemine getirmek istediğimiz, ancak daha sonra DYP'nin bilemediğimiz sebeplerle imtina ettiği bir yasa teklifimiz vardı. Partilerin üye kayıtlarının nüfus müdürlüklerine bağlı, siyasi partilerin kayıtlarını tutmak üzere devletin görevlendirilmiş olduğu bürolarca tutulmasını teklif ettik. Parti içi demokrasi ve Siyasal Partiler Yasası ile ilgili bir takım sorunlar tartışılırken bu fevkalade önemli ve anlamlı bir şey.

Türkiye'de siyasal sistemin yozlaşmasının temelinde yatan en önemli faktör, devletin rant dağıtan bir mekanizma olarak yapılanmış olmasıdır. Yani ekonomik yapı içersinde, pazarda, üretimde son derece etkin bir mekanizma olan devlet, eğer siyasi irade tarafından yönetilecek ve yönlendirilecekse, siyaset yapan, siyasete yönelen insanlar bakımından bunun bir anlamı da rant dağıtım paylaşım sisteminde söz sahibi olmak demektir.

Devlet bu yapısının içinde kaldığı müddetçe, Siyasal Partiler Yasası içinde yapacağımız demokratikleştirici tüm düzenlemelerin, değişikliklerin gerçekte arzu ettiğimiz sonuçları verebileceği kanısında değiliz. Çünkü yozlaşma şu yada bu siyasal sisteme özgü birşey değil. Yozlaşma bütün siyasal sistemlerin, hukuksal yapının maruz kalabilecekleri bir hastalık. Önemli olan yozlaştıracı faktörlerin ortadan kaldırılabilmesi. Türk siyasetini yozlaştıran temel faktör bize göre devletin rant dağıtan bir mekanizma olarak yapılanmış olması. Bunun için siyaset mekanizması ve siyasi partiler, siyaset profesyoneli diyebileceğimiz kadrolar tarafından işgal edilmektedir. Siyasal Partiler Yasası'nda hangi değişikliği yaparsanız yapın, yine de bu fiili durumun önüne geçmenin çok kolay olabileceğini zannetmiyorum.

Paylaşımda temel espri, paylaşılanların mümkün olduğu kadar az sayıda olması olduğu için, partileri işgal eden insanlar, o siyasi parti içinde herhangi bir konumu kapattıkları zaman, deyim yerindeyse akıllarına ilk gelecek şey oradan elde edecekleri inisiyatif, rantı başkalarıyla paylaşmamak olduğunda, Türkiye'de siyasal

sistem halka bizzat siyaset profesyonelleri tarafından kapatılmaktadır. Yasal alt yapı içinde bunun önüne geçmenin belki de kısmen mümkün olabileceği tek sistemin, seçmen kayıtlarının devletin resmi büroları tarafından tutulmuş olması, bunların partilere bildirilmiş olması olabileceğini düşünüyoruz. Bu şekilde partilerin üye kabul etme ya da etmeme gibi bir hakkı olmayacaktır. Bununla şunu söylemek istiyorum, Siyasal Partiler Yasası'yla belirlenen normlara uygun olduğu süre zarfında, siyasi partilerin kendilerini halka kapatabilme yada siyaset profesyonellerinin partiyi halka kapatabilme imtiyazının elinden alınabilmesi böylece mümkün olacaktır. Ancak bu şartla ön seçim anlamlı birşey olacaktır. Hali hazırda, belki lider sultasından daha fazla şikayet etmemiz gereken konu budur. Ön seçimin Türkiye'de siyasetin kalitesini yükseltecek, demokratikleşmenin önünü açacak mekanizma olabilmesi ancak dediğim gibi bu vasatın sağlanabilmesi ile mümkündür. Saygılar sunuyorum.

Hasan Arat :

Şimdiki konuşmacımız DYP Amasya Milletvekili Ahmet İyimaya.

Ahmet İyimaya (DYP Amasya Milletvekili):

Değerli başkan, değerli hocalar, seçkin iş adamları ve basın mensupları. Siyasal rejimlerin doğru yorumlanabilmeleri ve içinde bulunulan rejimin konjonktürel yapısının isabetli tahlile konu kılınabilmesi için, kavranması gerekli temel kurumlar var. Bugünkü tartışmamızın mutlaka ihmal edemeyeceğimiz paradigmaları siyasi partilerin tipolojileri, siyasi parti sistemleri ve bu bütünün diğer kurumlarla ilişkisi konusundaki bilgi, anlayış ve değerlendirme duruluğudur.

Bugün şunu gözledim, belki 1839 yılından bu yana tutkusunu yaşadığımız, hence bir patalojiyi anlatan, "herşeyi kanunla çözebiliriz, anayasal düzenlerle çözebiliriz" şeklindeki zihniyet yapısı. Aslında siyasi yaşamın demokratik olsun, anti-demokratik olsun en büyük aktörlerinden birisi siyasi partilerdir. Fakat bu rolü sadece siyasi partilerin oynadığı, toplumları çağdaş uygarlığa veya ideal modellere sadece bu tüzel kişi yapılarının taşıyacağı düşünülmemelidir. Türkiye'nin ve yapının en büyük sorunu demokratik ve siyasi kültür, gelenekler sorunudur. Demokratik bilinç sorunudur. Bugün batı ya da gelişmiş ülke demokrasilerinin bu noktaya gelmelerinin ardında 300 yıllık bir emek, birikim, kalem ve düşünce yatmaktadır. Bizim siyasi partiler veya demokrasi geleneğinin yerleştirilmesinde romanımız yok, şiirimiz yok, sanatımız yok, kökten başlayan herhangi bilimsel malzemelerimiz yok,

merkezi bir yapının deklere edilmiş, şırınga edilmiş bir modeli. İçinde bulunduğumuz sıkıntının en büyük nedenlerinden birisi kuşkusuz bu sosyo- politik ortamın gereğince tahlil edilmemiş olmasında aranmalıdır. Ancak, bu zaman yetersizliği içerisinde, Siyasal Partiler Yasası'nın labirentleri içerisine girmeye mecbur, belki de gündem gereği mahkumuz.

Arkadaşlar, bizim siyasal yaşamımızda, siyasal partilerde benimsenen model, Erdoğan Teziç'in belirttiği anayasa literatüründe ifade edildiği gibi, militan veya mücadeleci siyasal parti yapısıdır. Bu doğaldır. Bu siyasal yapının böyle olması elbette ki kaçınılmaz. Siyasal partileri disiplinin ötesinde düzeni başkalaştıran veya başka düzen getirme hakkını taşıyan mekanizma olarak görürseniz, demokrasinin savunma hakkını elinden alırsınız. Anayasamızın gerek 68-69'uncu maddelerinde gerekse 14'üncü, 3'üncü, 4'üncü maddesinde aynen Alman sisteminde olduğu gibi, onların anayasasının zannediyorum 21'inci maddesi, kendisini koruyan bir sistem vardır. Mevcut siyasal partiler yapısına müdahale edilmeli mi? Edilmeli elbet. Siyasal Partiler Kanunu 1980 yılında çıkarıldığı şekliyle demokrasiyi tam özümseyemeyen, bünyesine alamayan ve demokratik idealleri, beklentileri karşılayamayan sınırlarla dolu. Onun için ben 1995 Anayasa değişikliklerini çerez veya nohut anayasa değil, temelde değişiklikler olarak kabul ediyorum. Fransa 1790 yılında sivil toplum örgütlerini liberal düşünceyi ve ferdin ifade hürriyetini engellediği için yasaklamıştı. Biz Fransa'nın 1790 yılında yaşadığı tecrübeyi 1980 yılında yaşadık, 1995 değişikliğiyle sivil toplum örgütlerinin depolitizasyonu önlemine veya çözümünü ortadan kaldırdık ve demokrasinin, siyasetin atardamarı olan sivil toplumun siyasete kanalizesi böylelikle sağlanmış oldu.

Sabahleyin hocalar, parlamentonun uyum yasaları veya anayasal değişikliklerin yasalara entegrasyonu noktasında belli bir ihmal içerisinde olduğu imajını ortaya koydular. Belki bu durum hakkındaki bilgi akışı noksanlığından kaynaklanıyor bu. 1995 Anayasa değişikliklerinden sonra bir genel seçim yaşandı, bir bütçe yasası hazırlandı ve parlamento zannediyorum, tarihinde belki de ilk kez partilerarası bir uzlaşma, bir uyum komisyonu kurdu. Uyum komisyonu aralıksız olarak haftada 2 gün çalıştı, tüm uyum yasa taslaklarını önerileştirdi, teklif haline getirdi ve çoğu Anayasa Komisyonu'ndan geçti, şu anda parlamentonun gündemine inmiş durumda. Şu anda Siyasal Partiler Yasası ve kamu sendikalarıyla ilgili organik yasayı hazırlıyoruz. Yurt dışındaki vatandaşlarımızın oy haklarını kullanmalarının metodik arayışı bize dört hafta kaybettirdi, öylesine zor konular. İki günde yapılmış kanunlar belki formal olarak kanun olabilir ama 15-20 gün sonra değiştirmek zorunda

kalırsınız. Gerçekten çözümleri kurallaştırmanız, uzun bir mesainin, mukayeseli bir araştırmanın ürünü olmak durumundadır, aksi halde kolaycı çözümlerin ömürleri de çok kısa oluyor.

Siyasal Partiler Yasası'nda kimi değişiklikleri öngören TUSİAD raporunu ve diğer konulardaki raporları detaylı şekilde değerlendirdik. Şahsen ben Bülent Tanör'ün siyasal partilerin kapatılmasını sonucunu doğuracak yasaklamalar konusundaki önerisine kısmen iştirak ediyorum. Gerçekten demokratik siyasal yaşam, dikenli yasaklar rejimi değil, olabildiğince çerçeve, şemsiye yasaklar rejimi olabilir. Anayasanın 68'inci ve 69'uncu maddeleri zaten neredeyse kazuistik şekilde, tahdifi bir biçimde yasak unsurlarını ortaya koymuştur. Ben siyasal parti yasaklarıyla ilgili yasa bölümüne bir şemsiye yasak kuralı getirilmesi çözümüne varım, ancak bunlar gerçekten Anayasa yargısının içtihatlarıyla doldurulamayacak. Çünkü özgürlükler içtihatlarla değil, yasayla sınırlanmak zorunda, bazı yasaklamaları da oraya eklemek zorundayız. Mesela Siyasal Partiler Yasası'nda özel güvenlik kuvvetlerinin kullanılması yasağı var, Anayasamızın 69'uncu maddesinde seçim harcamalarıyla ilgili yasa ile getirilecek yasaklar var. Oraya aktarılması ve bu yolla model bir şemsiye yasak rejimine gidilmesinin daha demokratik olacağı düşüncesini taşımaktayım.

Arkadaşlar, siyasal partilerin en büyük kurumsal fonksiyonlarından birisi de siyasal kültürün bilgi, duygu ve değerlendirme süreçlerini etkileyerek yerleşmesini sağlamak, ikinci fonksiyonu ise program üreterek, seçim öncesi sağlıklı taahhütlerde bulunmaktır. Kanıma göre siyasal partilerin bu demokratikleştirici siyasal kültürü yerleştirici fonksiyonunu ifa edebilmeleri için, kendi zorunlu kurullarında mutlaka bilim ve araştırma kurullarının varlığı şarttır. Bugün bir yönetim kurulu, bir karar organı kadar, bir bilim organının siyasal partilerin yapısında ihtiyari zorunlu organ olarak yerleştirilmesi lazımdır. Hatta mevcut demokratik süreç içerisinde siyasal partinin bir araştırma vakfını, bir bilim vakfını kurabiliyor olması lazımdır. Türk siyasetinin rasyonelleşmemesinin en büyük nedenlerinden birisi de seçilen milletvekilinin seçimle ehliyet iktisab etmiş olabileceği veya bir devlet bakanının, devlet bakanı olmakla, devlet adamı olduğu yönünde bir yanlış kanıya ulaşmasının etkilerinin var olmasıdır. Onun için siyaseti rasyonelleştirmenin, üretebilen, çözüm getiren siyaset yapabilmenin en temel koşullarından birisi de böyle bir organın veya başka bir tüzel kişinin, siyasi partinin emrine tahsis edilmiş olması lazım. Bu konuda bir deneyimi bizzat ben yaşadım. Tüm siyasal partiler milletvekili dokunulmazlıklarıyla ilgili siyasal taahhütlerde bulunuyor. Bu konu taahhüt öncesin-

de bilimsel olarak incelenseydi, çok gereksiz bir konu olduğu rahat rahat ortaya çıkacak, gereksiz angajmanların milletin oy almak için bir araç olarak kullanılmasının önüne geçilebilecekti.

Daha çok önerilerim var, fakat 4 dakikam kaldı. Demokrasinin vazgeçilmez unsuru olan, onun hayatiyet damarını oluşturan siyasal partilerin iç demokrasiyi yasaklamaları elbetteki tutarlılıkla bağdaşabilir bir yapı özelliğini göstermemektedir. İlk olarak bilim bazında İsviçre’li sosyolog Michel’in ortaya attığı, demokrasinin “Tunç Kanunu” öyle benim çok savunduğum bir kanun değil. Oligarşik yapı tahlilleri daha çok siyasal partileri yapısal, organik, statik açıdan inceleyen tahlillerdir. Fonksiyonalist yaklaşım, bunun yerinde olmadığını, siyaseti sadece bir genel başkanın veya organın yürütmediğini, mini demokrasi yoluyla siyasette bir dinamizmin olduğunu kabul ediyor; Alman Sosyal Demokrat partisinin yanlış değerlendirilmesinden çıkan bir sonuç olarak benimsiyorum. Ama bu, siyasal oligarşiyi bir parlamenter olarak inkar ettiğim anlamına gelmemelidir. Gerçekten Türkiye’de siyasal oligarşinin kaçınılmaz yapısı, durumu, bölümleri var, bir de kaçınılabilen bölümleri var. Benim bugün siyasal oligarşinin ya da parti içi demokrasinin yerleşmesi noktasında çözüm önerim kuralsal değil; kurallarla parti içi demokrasiyi kuramayız. Kentleşme, desentralizasyon, yani merkezi idareden yetkileri mahalline taşımak -ki bugün Ankara bir devletin değil, bir kaç devletin taşıyamayacağı yükleri sırtına alan yapıda- ve sivil toplum örgütlerinin bilinçli, akademik, rasyonel temelde politikaya girmesi. İşte bu üçlü yapı, zannediyorum siyaseti iç demokraside de zorlayacaktır.

Ben bu oligarşiyle ilgili çok eserler okudum, araştırmalar yaptım. Türkiye’de siyasal oligarşi niye var, niye yok, bunların analitik tahlillerini yapabilirim. Ama bir noktayı tahlil etmek gerekir ki, bugün siyasal liderlerin siyasi yaşamı fiziki veya tabii ömrün tamamlanması ile sona erebiliyor. Cumhuriyetin kurucularından, kurtuluş savaşını yürüten büyük devlet adamı İsmet İnönü ve CHP 1950’deki seçimi kaybetti. Belki orada intikal döneminin hoşgörüsü içerisinde ve bir takım kaygılar içerisinde merhum İnönü’nün seçim kaybetmesi üzerine, siyasal parti başkanlığından ayrılması düşünülemeyebilirdi. Ama 1954 yılındaki seçim sonrası, o büyük devlet adamının istifa etmesi Türkiye’de büyük bir geleneği başlatabilirdi. Tarihi, sadece geçmişi övmek veya yermek için değil, geleceğin bir anahtarı, istikbalin bir önsözü olarak değerlendiren bir yapı içerisinde ele alıyorum. Bugün maalesef seçim kazanarak veya seçim kaybederek siyasal parti başkanlığı değişimiyle Türk siyasal geleneğinde çok az karşılaşabiliyoruz. Hele istifa gibi erdemli olayı

ya fiziki olayın tamamlanması veya konjonktürün müsait olmaması hallerinde görebiliyoruz. İkinci İnönü olayını ve Bölükbaşı olayını bu bazda değerlendirebiliriz. Siyasal parti liderliğinden ayrılmanın şu anda en tipik sosyal veya ampirik yolu herhalde daha üst göreve seçilmektir; Demirel örneğinde ve Özal örneğinde bunu gözlemleyebiliriz. Fakat siyasal oligarşiyi veya siyasal demokrasiyi yine yasal değişikliklerle değil, kurumsal ve sosyal yapının jeneriğindeki değişimlerle yakalayabiliriz. Bu da zaman istiyor, çalışmak istiyor; kravatın güzel, perçemin taralı olması, ayakkabının boyalı olması yetmiyor. Kütüphaneleri eritmemiz, bilgileri su içer gibi içmemiz, mukayeseye inanmamız lazım. Sevilen Türkiye'nin, çözen veya sorunları çözülen Türkiye'ye ulaşması için beyinlerin doldurulması lazım. Saygılar sunuyorum.

Hasan Arat :

Teşekkür ediyorum Sayın İyimaya. Şimdiki konuşmacımız, DSP Trabzon Milletvekili Prof. Dr. Hikmet Sami Türk.

Prof. Dr. Hikmet Sami Türk (DSP Trabzon Milletvekili):

Değerli konuklar, tartıştığımız konu Siyasal Partiler Kanunu olmakla birlikte, siyasal partilerde demokrasinin, siyasal partilerin demokratik hayattaki rolünün sadece yasalarla düzenlenmeyeceğini hepimiz biliyoruz. Bu bir siyasal kültür işidir, gelenek işidir. Nitekim bazı ülkelerde herhangi bir siyasal partiler kanunu olmadan da çok partili demokrasinin çok güzel işlediğini biliyoruz. Eski anayasalarda siyasal parti kurma özgürlüğünden söz edilmez. Oralarda dernek kurma özgürlüğü vardır. Siyasal parti kurma özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğünün bir uzantısıdır. Bizde de 1945-46 yılında çok partili hayata geçildiği zaman, Cemiyetler Kanunu'nda sınıf mücadelesine dayanan cemiyet kurulamayacağına dair hüküm yeni dönemi açmak için kaldırılmıştır. Ancak 1960 ihtilalinden sonra bir Siyasal Partiler Kanunu çıkartılmıştır, 1982 Anayasası döneminde de yenisi çıkartılmıştır.

İlginç bir nokta var, siyasi partiler kanunları yakın geçmişlerinde ya özgürlüklerin kısıtlandığı bir dönemi yaşayan ya da uzunca bir diktadan geçen ülkelerde çıkılmıştır. Örnek olarak Türkiye, Nazi Almanyası döneminden sonra Federal Almanya, Salazar döneminde sonra Portekiz. Bunun anlamı açıktır, sanıyorum ki bu ülkelerde siyasi partiler kanunu çıkartmakla parti içi demokrasi gerçekleştirilmek istenmiştir. Bazı kimseler ayrı bir siyasi partiler kanununa gerek olmadığını söylemekle birlikte, aslında örnek verdiğim ülkelerin geçmişlerinden de anlaşılacağı gi-

bi, bazı yasal düzenlemeler yapmak zorunluluğu açıktır. Bununla da her sorunun çözülemeyeceği ayrı bir gerçektir. Bu çerçevede içersinde değinmemiz istenen başlıca noktalar üstünde durmak istiyorum.

Üzerinde tartıştığımız konuda 1995 yılında yapılan Anayasa değişikliklerinin anayasal düzeyde çok önemli yenilikler getirdiğini ifade etmek isterim. Bu değişiklikler öyle çerez kabilinden geçirilecek değişiklikler değildir. Şüphesiz tek veya başlıca amacı Anayasa, Seçim Kanunu ve Siyasal Partiler Kanunu yapmak olan bir kurucu meclis veya bir danışma meclisiyle, çeşitli yasama faaliyetleri arasında Anayasa değişikliklerini de gerçekleştiren veya Anayasada yapılan değişiklikleri ilgili yasalara intikal ettiren meclislerin çalışma tarzı ve tempoları farklıdır. 1995 yılında Anayasada yapılan değişikliklerden sonra erken seçime gidilmiştir ve Türkiye yeni hükümet arayışı içersinde geçen uzunca bir dönemi arkada bırakmıştır. 1996 yılında sadece bir bütçe değil iki bütçe çıkarılmıştır. İki hükümet kurulmuştur. İki hükümete güven oyu verilmiştir. Bu çalışmalar arasında beklenen hızda uyum yasaları çıkarılmamıştır. Bu bir gerçektir. Ama benden önce konuşan arkadaşlarımın da ifade ettiği gibi, bu konuda aslında mecliste TBMM Başkanının girişimiyle oluşturulan bir partilerarası komisyon önemli bir mesafe almış durumdadır. Ve o komisyon yarın öğleden sonraki toplantısında Siyasal Partiler Kanunu'nu ele alacaktır. Gelecek haftaki toplantısında kanunu görüşmeye ve kanunda gerekli yasal değişiklikleri yapmaya başlayacaktır.

Sabahleyin çok değerli bilim adamlarımızı dinledik. Sendikacı değerli bir arkadaşımızı dinledik, onların görüşlerinden yararlandık. Şüphesiz bütün bu görüşlerde bize ışık tutan yönler vardır, gerçi akademisyen arkadaşlarım benim de zaman zaman gösterdiğim bir titizlikle belki sonuca etkili olmayacak, ama "daha iyi yazılabilirdi" denebilecek noktalar üzerinde durdular. Bunun önemsiz olduğunu söylemek istemiyorum, ama sanıyorum ki, daha öncelikli ve önemli konular üzerinde durmalıyız. Bu çerçevede içersinde, örneğin siyasi partilerin tanımında çağdaş uygarlık düzeyini amaçlamanın bir kusur olduğunu düşünmüyorum. Partiler için böyle bir hedef gösterilmesi hukuki bir değer taşımamaktadır, bu çok açık. Bu bir patetik ifadedir. Olsa da olur, olmasa da olur, bundan dolayı bir zarar gelmez ve siyasi partiler tanımı da bundan dolayı bir aksaklık görmez. Aynı biçimde, yerel seçimler bakımından ulusal iradede söz etme doğru mudur, değil midir, tartışılabilir.

Asıl önemli olan sanıyorum ki siyasi partilerin kuruluş ve örgütlenmeleri konusudur. Bizde 1960'dan bu yana siyasi partilerimiz, ancak genel merkez, il, ilçe

ve en altta belde düzeyinde örgütlenebilmektedir. 1960 öncesinde Türkiye’de siyasi partilerimiz köylerde ve mahallelerde de örgütlenebilirlerdi, ancak o dönemden kalma olumsuz bir ocak-bucak başkanları edebiyatı vardır. 1960 ihtilalini yapanlar, Türkiye’de köylerde partililik yüzünden kahvelerin, mezarlıkların ayrılmasından yola çıkarak, köylerde ve mahallelerde parti örgütlerinin kurulmasını yasaklamışlardır. Bu yasak şimdi de devam etmektedir. Aradan 40 yıla yakın bir zaman geçti. Bu yasağı sürdürmeyi anlamlı bulmuyorum. Çünkü siyasi partiler bir eğitim ocağıdır. Rahmetli İnönü’nün bir sözü vardı, “bu ülkede her köy kahvesinde bir başbakan bulursunuz” derdi. Gerçekten köy kahvelerinde vatandaşlarla yaptığım görüşmelerde zaman zaman öyle soru ve görüşlerle karşılaşmışımdır ki bu söze hak vermemek elden gelmiyor. Bu bakımdan sanıyorum ki siyasi partilerin örgütlenmeleri konusunda yapılması gereken öncelikli işlerden birisi, artık bu yasağı daha fazla sürdürmemektir. Siyasal Partiler Kanunu’nun 7’inci maddesi siyasi partilerin merkez, il, ilçe ve belde örgütlerini sıraladıktan sonra, bunun dışında herhangi bir örgüt kuramayacaklarını ifade etmektedir. Artık bu yasağın anlamı kalmamıştır. Ve kaldırılması gereken yasakların başındaki budur. Siyasi partilerin köylerde açacakları şubeler ve temsilcilikler halkımız için bir eğitim merkezi olacaktır, demokrasiyi tabana yayacaktır.

Parti içi demokrasi konusu şüphesiz önemli bir konu, biraz önce söylediğim gibi siyasi partiler için ayrı özel yasalar yapmanın başlıca nedeni parti içi demokrasiyi gerçekleştirmektir. Bugün bize Siyasal Partiler Kanunu’nun bazı maddeleri çok ayrıntılı, hatta gereksiz bile gelebilir. Bu hükümler eleştirilebilir, en doğru hükümler bunlar mıydı diye düşünülebilir, bunun yerine başka birşey konamaz mıydı diye düşünülebilir. Ama unutmayalım ki bütün o ilçe kongreleri, kurultay, büyük kongreleriyle ilgili hükümlerin hepsinin temelinde parti içi demokrasiyi gerçekleştirmek vardır. Ama hukukun etkisi bir yere kadardır. Sosyolojik bakımdan, işte siyasi partilerde oligarşinin tunç kanunundan söz edilir, bizde öteden beri merkezin umumi sultasından söz edilir. Genel merkezin ağırlığını koyduğu bir parti yapılanmasında sosyal gerçeklerin yanında hukukun da belirli bir ölçüde rolü var, bunu inkar edemeyiz.

Kişisel kanım, Türkiye’de çok partili hayata geçildikten sonra, siyasi partilerin genel merkezleri, milletvekili adayları veya yerel yönetim adaylarını belirleme yetkilerini kademeli olarak partilerin alt birimlerine devretmişlerdir ve demokrasi yolunda önemli bir ilerleme olmuştur. Ama her yenilikle birlikte bir takım sıkıntılar da gelmiştir. Örneğin ön seçimlerle birlikte delege oyunları ortaya çıkmıştır. Za-

man zaman mebus pazarları kurulduğundan söz edilmiştir. İlçeler arası, delegeler arası pazarlıklar yapılmıştır. Bütün bunlara bir tepki olarak, böyle sınırlı sayıda delegenin katılacağı bir ön seçim yerine, 1983 yılında çıkarılan Siyasal Partiler Kanunu'nda kural olarak parti üyelerinin katılacağı bir ön seçim getirilmiştir. 1980 öncesinde bu ön seçim yolsuzluklarına rağmen Türkiye'de parti içi demokrasinin geniş ölçüde gerçekleştiğini düşünebiliriz. Fakat 1983 yılında çıkarılan Siyasal Partiler Kanunu'nda bu geniş ön seçim getirildiği halde, bir an önce askeri yönetimden sivil yönetime geçebilmek için kanuna eklenen bir geçici maddeyle, yapılacak ilk milletvekili genel seçiminde bu hükümlerin uygulanmayacağı ve ön seçim yapılmayacağı hükme bağlanmıştır. 1987 seçimlerinde uygulanmamıştır ve rahmetli Turgut Özal, Siyasal Partiler Kanunu'nun ilgili maddesini değiştirerek, siyasi partilerin kendilerince uygun görülecek bir veya birkaç yöntemi aday belirleme yöntemi olarak kullanabileceklerini yasaya koymuştur. İsteyen ön seçim yapabilir, ama isteyen genel merkeze seçtirir veya liderine seçtirir, siyasi partilerin kendine bırakılmasını gerektiren birşey. Ondan sonra da sürekli olarak bu hüküm ve seçim kanunlarına eklenen hükümlerle hemen hemen ön seçim mekanizması hiç çalıştırılmamıştır ya da çok sınırlı ölçüde çalıştırılmıştır. Bu, sanıyorum ki parti genel merkezlerini 1980 sonrasında güçlendiren hukuki temeli oluşturmuştur. Bu bakımdan kişisel görüşüm olarak daha önce Adalet Bakanlığı'nda 1993 yılında yaptığımız ve aralarında bugün sabah konuşan Erdoğan Teziç'in de çalışmaların bir bölümüne katıldığı bir komisyondaki önerimizi hatırlatmak isterim. Ben o komisyonunun raporörüydim; biz orada siyasi partilerin adaylarının %10'una kadarını merkez yoklamasıyla, (partilerin tüzüklerine göre %10'a kadar), geri kalanını ise bütün üyelerin katılacağı veya bu amaçla seçilmiş temsilciler tarafından bir ön seçimle belirlemelerini ön gördük. Ancak, merkez yoklaması olarak gösterilecek adayların ön seçimden örneğin 15 gün gibi belirli bir süre önce hangi illerden hangi sırada gösterileceklerinin ilan edilmesini, hem bu merkez yoklaması için başvuran adaylar açısından hem de ön seçime katılan adaylar bakımından bir güvence olarak belirledik. Sanıyorum ki böyle bir yöntem ileride Siyasal Partiler Kanunu'nda yapılacak değişiklikte dikkate alınabilir.

Partilerle ilgili yaptırım ve yasaklamalara gelince; bunlar Anayasada siyasi partiler için konulan yasaklardan öteye gitmemelidir. Ancak, özellikle parti kapatılmasına neden olacak yasakların çok açık, belirgin, farklı yorumlara elverişli olmaya-
cak bir biçimde konması gerekir. Çünkü bu yasaklar bir anlamda siyasi partiler hukukunun ceza normlarıdır. Ceza normlarında içtihadı yer olmaması gerekir. Siyasi

partilerin güvenilirliği bakımından, siyasi hayatın güvencesi olarak, yasakların çok açık, belirgin bir biçimde konması gerekir. Bu arada bazı yasakları anlamsız bulabiliriz, örneğin Diyanet İşleri Başkanlığı'yla ilgili yasa. Şüphesiz ben de kişisel olarak ve sanıyorum partim de Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bugünkü statüsünün devamında büyük yarar görüyoruz. Aksi takdirde diyanet işlerinin cemaatlara bırakılması bu işlerin tarikatlara bırakılmasından başka bir anlam taşımayacaktır. Ancak bunun adeta değişmez bir hüküm olarak Siyasal Partiler Kanunu'nda yer almasının da anlamı yoktur, bunun tersini de savunabilen partiler çıkabilmelidir. Bu bakımdan Sayın Tanör'le aynı görüşteyim.

Siyasal Partiler Kanunu'nun eskiyen bazı yasakları var. Örneğin partilerin seçimlerde birbirlerini desteklemesi; bu zaten fiilen aşılmıştır. Böyle muvazaalara yer bırakılacağına, bu yasağın kaldırılması gerekir. 1995 yılında yapılan değişiklikler, siyasi partilerle dernekler, vakıflar, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları arasındaki duvarları yıkmıştır. Bu, örgütlü sivil toplum bakımından Türkiye'nin önüne geniş bir ufuk açmıştır. Bundan sonra derneklerin ve vakıfların da siyasal partilerin yanında etkili olarak yer almaları olanağı ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede içersinde siyasal partileri ve adayları, özellikle seçim zamanlarında desteklemek üzere, örneğin Fransa'da olduğu gibi dernekler kurulabilir, siyasal partilerin savundukları düşünceler daha özgür bir ortamda geliştirilebilir, vakıflar kurulabilir. Bunun örnekleri var, bu engeller yıkılmıştır. Örgütlü toplum sadece siyasal partilerden ibaret değildir. Partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır, ama tek unsurları değildir, bu sistemi bir bütünlük içinde düşünmek gerekir.

Asıl önemli konulardan birisi siyasi partilerin finansmanı konusudur. Anayasamıza 1995 yılında eklenen bir hükme göre, siyasal partilere devletçe hakça bir yardım yapılır. Yani adil bir yardımın yapılması zorunludur. Ben bu bakımdan siyasal partilere devletçe yardım yapılmamasını, örneğin İtalya'da olduğu gibi siyasal partilere yardımın kesilmesini savunanlardan değilim. Tersine, siyasal partilere devletin hakça bir yardım yapması gerekiyor. Ancak bugün Siyasal Partiler Kanunu'nda uygulanan sistem, siyasi partilerin seçimde kazandıkları sandalye sayısı ile orantılı olarak ödenek verilmesidir. Oysa seçim sisteminin bir sonucu olarak bunun adaletsiz bir tabloyu yansıttığını biliyoruz. O bakımdan siyasi partilere gerçekten hakça bir devlet yardımı yapılmak isteniyorsa, doğrudan doğruya oyla bağlantılı olarak yardım yapılması gerekir.

Siyasi partilerin eşit mücadele yapabilmeleri için bu finansman konusu son derece önemlidir. Bugün bazı partiler hakkında, dışardan yardım görüyorlar, siyasi

partilerin dışardan yardım almaları yasağını böylece deliyorlar gibi iddialar var. Hem bu yasakların ortadan kalkması hem de siyasi partilerin gerçekten kanunun ön gördüğü biçimde mali kaynaklara kavuşabilmesi için bu konunun ayrıntılı olarak düzenlenmesi gerekir. Zaten Anayasada 1995'te yapılan bir değişikliğe göre, siyasi partilerin ve adayların seçim harcamalarının düzenlenmesi gerekir. Burada bazı sınırlamaların getirilme zorunluluğu vardır. Bunu yapmazsak siyasal hayatta haksız rekabetlere yol açmış oluruz. Bazı partilerimiz seçimlerde açıkça seçmenlere hediye vermektedir, para dağıtmaktadır, bunların ortadan kaldırılması gerekir. Yoksa o ülkede eşit yarışma yoktur ve bu yapıldığı sürece siyasi hayat dejenere edilmiş, bozulmuş, yozlaştırılmış demektir. Siyasi partilerin hem gelir kaynaklarını hem de harcamalarını ayrıntılı bir biçimde düzenlemek gerekir. Bu arada derneklerin siyasi faaliyet yasağından kurtarılması, siyasi partileri desteklemek üzere dernekler kurulmasına, bunların hesaplarını açıkça ortaya koymalarına, aleniyet, saygınlık ilkesi çerçevesinde siyasi partilerin insanlarımızdan ve çeşitli kuruluşlarımızdan yardım toplayabilmelerine olanak vermek gerekir. Bugün siyasal mücadele çok pahalı bir mücadele haline gelmiştir. Bunu görmek zorundayız, gerçekçi olmak zorundayız.

Hasan Arat :

Teşekkür ederim. Bir diğer konuşmacımız CHP İstanbul Milletvekili Sayın Ali Topuz.

Ali Topuz (CHP İstanbul Milletvekili) :

TÜSİAD yöneticilerine ve dinleyicilere teşekkür ederim. TÜSİAD'ın bu girişimi fevkalade olumlu ve yararlı bir girişimdir. TÜSİAD yasa ile kurulması öngörülmemiş, ama kendi iradeleriyle oluşturulmuş çok ciddi bir sivil toplum örgütü niteliği kazanmıştır. Ülkemizde iş aleminin ülkenin sorunlarıyla objektif platformda ilgilenmiş olmasını demokrasimizin ulaştığı bir aşama olarak değerlendiriyorum. Bu raporun bir paket biçiminde ele alınmış olması da Türkiye'nin sorunlarının birbiriyle olan ilgisinin yadsınamaz ölçülerde olmasından kaynaklanıyor. Tek başına sorunları irdeleyip çözüme bağlamanın zorluğundan kaynaklanıyor. Dolayısıyla siyasi partilerin yeniden yapılanması, ülkenin yeniden yapılanmasıyla ve rejimin işlemeyle ilgili pek çok meselelere aynı ilkelerle bakma gerekliliğinden doğmaktadır. O nedenle tek başına siyasi partilerin yapılanmasıyla ilgili sihirli formülleri belki ortaya koyamayacağız. Ama bu platformlar yaygınlaştıkça her alanda uyumlu bir biçimde ortaya konabilecek yeni düzenlemeler kuşkusuz ortaya çıkacaktır. Ve inanı-

yorum ki ilgililer, başta TBMM olmak üzere, elbetteki siyasi partiler aracılığıyla sorunları çözecektir.

Toplantının başında bir sunuş konuşması ve değerlendirmesi yapan Sayın Muharrem Kayhan'ın görüşlerine de katıldığımı ifade etmek istiyorum. Üstelik bunu çok da önemli saydığımı, altını çizerek belirtmek istiyorum. Çünkü yapılan tespitler ve yorumlar, gerçekten içinde bulunduğumuz sorunları kavrama bakımından yol gösterici niteliktedir. Örneğin dünyada meydana gelen büyük değişime Türkiye'nin zamanında ayak uyduramamış olmasının, siyasal alandan, sosyal alana ve ekonomik alana kadar bütün alanları kapsayacak biçimde zamanında sağlanması gereken uyumun zaman geçirilerek sağlanmaya çalışılmasının sorunları katmerleştirdiği ve düğümlediği bir gerçektir.

Türkiye ile ilgili olarak Sayın Kayhan'ın yapmış olduğu tanımlamaya göre 75 yıllık Cumhuriyet döneminin iki kategoride değerlendirilmiş olması genelde belki doğrudur ama özellikle ilk elli yıl için daha alt kategoriler de ortaya koyup değerlendirmekte yarar olduğu kanısındayım. Çünkü Türkiye 1950'ye kadar Cumhuriyet idaresini demokrasiye dönüştürme arayışlarıyla geçirmiş, faydalı-faydasız birtakım girişimlerde bulunulmuş, ama 1950'de çok önemli bir aşama gerçekleştirilmiş, bir dönem açılmış. Bu dönem 1960'a kadar beklenenin tersine bir uygulama ile geçmiş, varılan aşamaya yeni aşamalar kazandırmak gerekirken, demokrasi ile ilgili yeni gerginliklere neden olmuş. 1960'da yeni bir anayasa gelmiş, bu anayasa 1970'e kadar Türkiye'de bugün özlemine çektiğimiz demokratikleşme kıvılcımlarını yakmış, onun işaretlerini vermiş. Şimdi 1997'de 1982 Anayasasını bir ölçüde 1961 Anayasasının daha önce belirlediği demokratikleşme ve özgürleşme ile ilgili temel ilkelere yaklaştırmaya çalışıyoruz. 1997'de geriye dönerek bir ölçüde kaybettiklerimizi yeniden kazanma anlayışı içinde meseleye bakıyoruz. O nedenle tarihimizin bu niteliklerini ortadan kaldırmadan, sürekli göz altında tutarak önümüzdeki sorunlara yoğunlaşmalıyız diye düşünüyorum. Tabii Sayın İyimaya konuşmasında keşke İnönü 1950'de veya 1954'te liderlikten ayrılsa idi de o konuda da bir öncülük yapmış olsaydı diye iyi niyetle bir temennide bulundu. Bunun, her yeniliğin CHP'den beklenmesi gibi bir anlayıştan kaynaklandığını düşünüyorum ve buna hiç itiraz etmiyorum. Ama Sayın İnönü'nün o tarihte bu ilki gerçekleştirememesi sadece kendisine ait nedenlere dayandırılmamalıdır. Eğer rejimle ilgili yeni açılımın güven verici bir gelişme göstermesi söz konusu olsaydı, rejimin temel ilkeleriyle ilgili hemen geriye dönüşü hatırlatacak bazı siyasal basiretsizlikler gösterilmemiş olsaydı, belki İnönü çekilmek durumunda kalabilirdi. Şimdi mesele o değil.

Bence demokratikleşme sürecini hızlandırma konusundaki toplumsal kararlılık bugün çok yaygın ve etkin bir konum kazanmıştır. İşte TUSİAD bunu talep ediyor, bütün demokratik yapılanmalar bunu talep ediyor, halk bunu talep ediyor, çeşitli kimliklerin kendisini ifade edebilmesi ve onun devlet içinde siyasal yapı içinde hak ettiği yeri alma konusunda bir mücadelesi söz konusu. Demokratikleşme ihtiyacı var, fakat demokratikleşmeyi gerçekleştirmek için, önümüzde düzenden kaynaklanan, sistemin işleyişinden kaynaklanan bir takım zorluklar var.

1982 Anayasasını çok iyi yorumlamak lazım. 1982 Anayasası bence bugün karşılaştığımız sorunların büyümesine neden olmuş bir anayasadır. Bazı zorunluluklarla gelmiş, günün koşulları onu gerektirmiş; böyle bir değerlendirme yapıp kimilerini suçlamak amacını gütmekten ifade etmeye çalışıyorum. Eğer demokrasiye bir müdahale yapıldığında, bütün siyasi partiler kapatılırsa, bütün sendikalar kapatılırsa, toplumun çok geniş bir kesimine siyaset yapma yasağı getirilirse, örgütlenme yasağı getirilirse, yeni siyasi yapılanmalar yönlendirilmeye kalkılırsa, elbette ki o ülkede siyaset yapılanması bundan büyük ölçüde zarar görür.

Siyaset 1982 Anayasası ile öyle bir yeni tanıma kavuşturuldu ki artık siyasette ideolojik yaklaşımların, program farklılıklarının çok önemli olmadığı gibi bir izlenim yaratılmaya çalışıldı. Bütün siyaset akımlarının bir arada olabileceği gibi bir yanılgıya düşürttü. Dört siyasi eğilimin bir parti içinde temsil edilebilmesi demokratikleşme sürecinde geçerli bir yaklaşım gibi değerlendirildi. Siyaset yapmanın bir sorumluluğu da beraberinde getirdiği düşüncesi bir tarafa bırakıldı, programa herşey koyabilirsin, herşey vaad edebilirsin, fakat yapmaya sıra geldiği zaman hemen hemen pek çoğu sizi bağlamamış olabilir. Hükümet olabilmek için programınızı bir tarafa bırakarak, hatta bu programın hiç bir unsurunu hükümet programına aktarmayarak bir başka partinin programına daha yakın bir hükümet programı etrafında hükümet olabilmeyi siyasi partiler kendilerine yakıştırabilir hale geldiler.

1980 sonrasının siyasi yapılanması bu örnekleriyle karşımıza çıktı. Bunda Siyasal Partiler Yasası'nın hemen hemen hiçbir kusuru yoktur. Tabii ki bir takım kusurlar yasaya da atfedilebilir, onun getirdiği bazı mekanizmaların işlememesi ona atfedilebilir, ama önemli olan yazılı belgeler değil Türkiye'de. Fiili durum önemlidir. Bir siyasi parti solcu bir siyasi parti olur, fakat oy alabilmek için, iktidara gelebilmek için sağ politikalara da uyum sağlayacağını göstererek oy alırsa, programında sözcüsü olmaya karar verdiği toplum kesimlerinin yanılmasına ve onların iradelerinin saptırılmasına neden olacak şekilde hükümet sorumluluğu altına girecek olur.

sa, o ülkede siyasi partilerin güven kazanabilmeleri güçtür. Türkiye'yi yönetme kabiliyetine sahip olabilmeleri elbette ki mümkün olamaz.

Genel bir yozlaşma sürecinin içinden geçmekte olduğumuzu ve bundan yeni yeni kurtulmaya başladığımızı bilerek önümüzdeki sorunu çözmek durumundayız. Siyasi kadroların liderlere bakış açısı, liderlerine tabi olma açısı, onların gözüne bakarak kararlarını verebilmelerine ilişkin çok kötü örnekler son 16-17 yıl içinde yaşanmıştır. Hala da yaşanmaktadır. Ama son 15 yıl içinde yaşanan bu tabi olma veya lider etkisi altına girme yaklaşımı sadece siyasetçilerde görülmemiştir. Toplumun bütün kesimlerinde bu olmuştur, kimse alınmasın, güç odaklarına şirin görünmek için uzmanlığını beklenen düzeyde yerine getirmemiş insanlar yok mudur Türkiye'de? Yani üniversitelerimiz bu konularda çok mu başarılıdır? Daha mı az kusurludur? Sayın hocam beni bağışlasın, Anayasayı yapanlar, dönemin koşullarına tabi olma konusunda onlar da eksiklik içinde olmamışlar mıdır? Şimdi siz anayasa ile düzen getirirseniz, o düzeni de bir toplumsal yapıya dönüştürmek için çaba sarfederseniz, sonra o toplumsal yapıyı değiştirmek, anayasayı değiştirmek o anayasayı daha önce yapmak kadar kolay olmaz. Buna rağmen bundan önceki parlamento Anayasada 24 maddede değişiklik yapmıştır. Çok saygı değer bir davranıştır, çünkü Türkiye'de ilk kez TBMM bu ölçekte bir Anayasa değişikliğini başarabilmiştir, yani millet iradesini kullananlar Anayasayla ilgili geçerli tasarruflar ortaya koyabilmişlerdir. Tabii ki bu zor olmuştur.

Demokrasi, farklı görüşlerin, alternatif görüşlerin siyasi partiler aracılığıyla ortaya konulması ile işlerlik kazanabilir. Siyasi partileri üniform yapılar haline getirmek doğru değildir. Siyasi partileri program açısından, ülkenin yönetilmesi yönünde iddiaları açısından birbirinin tamamlayıcısı gibi göstermek yanlıştır. Siyaset bir mücadele işidir. Dünyada geçerli olan ölçüleriyle siyaset sağ tandanslı olabilir, sol anlayışa göre olabilir, sağ kendi yaklaşımları içinde farklı biçimde örgütlenebilir, sol kendi arasında farklı biçimde örgütlenebilir. Ama siyasi partilerin bir omurgası olur, siyasi partilerin bir programı, bir iddiası olur, bu programın takipçisi olmak gerekir. Vatandaşın o iddiaları haklı bulabilmesini sağlayacak girişimler yapmak siyasi partilerin görevidir. Yoksa vatandaşın isteklerine uygun olarak kendi partilerini şekillendirmek söz konusu olmamalıdır. Bu, yasa ile sağlanabilecek birşey değildir. Bir arkadaşımız itiraz etti, programına aykırı davrandığı zaman o partinin bir ölçüde suç işlemiş olduğu görüşünün yanlış olduğu söylendi burada. Amacı düşünürsek burada farklı bir yorum getirilebilir; bir parti, programının aksini yaparsa onu seçmenin cezalandırması doğru olanıdır. Fakat bu, insanlara önce pahalıya

mal olan bir deneme oluyor ve siyasi parti “ben şu görüşe karşı olduğum için sizden oy istiyorum, filan partinin söyledikleri bu ülkeyi felakete götürür, ona karşı bir çareyim ben, onun için oyunuzu bana verin” diyerek programından da alıntılar yapıp dayanaklar kullanarak seçim kampanyası yürütebilir. Ama o tantanayı yürüttükten sonra gelip karşı olduğu düşünceyi iktidar yapmak için herkesten önce hareket ederse, o partiye oy vermiş insanların o partiyi cezalandırmasına kadar geçecek süre zarfında Türkiye’de kaybedilenleri yerine getirmek mümkün olmaz. O nedenle partilerin tutarlılığını koruyabilmeleri önemlidir. Elbette ki iktidar olma hedefini taşıyacaklardır, ama her ne pahasına olursa olsun makyevelist bir yaklaşımla iktidar olma anlayışı siyasi partilere egemen olmamalıdır. Toplum bu açıdan siyasi partileri gözetim ve denetim altına almak durumunda olmalıdır.

Bence bugün ortaya çıkan siyasal yapılanma sorunları 1980 öncesinde bu ölçüde yoktu. 1980 sonrasında bu sorunlar ağırlaştı. İşte bunun nedeni de demin söylediğim gibi, 1982 Anayasası’nın Türkiye’ye getirdiği, dayattığı ve oluşturduğu durumdur. Bir kere parti örgütlenmesi bütün partiler için aynı model içersinde önerilmemelidir. Yani devleti oluşturur gibi, merkez, il, ilçe, taşra teşkilatları oluşturmak her parti için geçerli ve yararlı olmayabilir. Bu konuda esnek bir tutum takınılmalıdır. Örneğin, toplumun çok geniş kesimlerine dayanarak siyaset yapmak isteyen, programını öyle bir temele oturtan bir siyasi partinin örgütlenme modeliyle, programını küçük fakat etkin toplumsal sosyal gruplara dayandıran bir siyasi partinin örgütlenme modeli farklı olabilmelidir. Niçin idari taksimata dayalı bir örgütlenmenin dışına çıkılamıyor? Biz bir sosyal demokrat parti olarak eğer emek ağırlıklı politikalar öneriyor isek, niçin emekçilerin yoğun olduğu yerde örgütlenme hakkına sahip olmayalım da insanların oturduğu yere göre örgütlenmeleri modelinin içine sıkışıp kalalım. Birincisi bu.

İkincisi, lider hegemonyasını giderebilmenin yolu, kuşkusuz parti içi demokrasinin işlerliğini kazandırmaktır. Ama bu konuda bütün partileri aynı kefeye koyarak değerlendirme yapmak, Türkiye’deki bir takım partilere haksızlık anlamını taşıyabilir. Tarihsel kimliği ve büyük karizması ile CHP’nin rahmetli Genel Başkanı İsmet İnönü, partisinin içinde demokratik biçimde kendisiyle mücadele eden ve o mücadelede tartışmayı kaybettiği için istifa eden bir kimlik olarak tarihe geçmiştir. 1980 sonrasında CHP’nin kapatıldığı dönemde onun görevini yapmak üzere kurulan SHP içinde genel başkanlık mücadelesi, toplumu da rahatsız edecek kadar ileri boyutlara gitmiştir. “Niçin genel başkanlara itaat edilmiyor, işte birazcık bekleyin, hizipçilik yapmayın” gibi suçlamalar olmuştur. Savunmak için söylemiyorum, ama

CHP'de lidere bağımlı hareket etme o kadar etkili bir şekilde ortaya çıkmamıştır. 1980'den önce bu konuda hatası hemen hemen hiç yok denecek kadar azdır ama 1980' den sonraki ortam içersinde de bu mücadelelerden geçmiştir. Bu nedenle bu mesele daha çok ülkenin genel siyasi yapılanmasından kaynaklanıyor. Eğer siz her seçime giderken, Seçim Yasası'nı değiştirir ve seçimi de çok erken bir tarihe alırsanız, o değişikliğe ayak uydurabilmek için tüzükte yapılacak değişiklikler dahil, aday belirleme dahil, hepsini merkezin yetkisi altına sokarsanız, tabii ki partiyi yönetenler önce bütün adaylarını merkezden gösterme hatasına düşebilirler. 1980'den önce hiçbir parti bunu yapamazdı, DP de CHP de yapamazdı. %5 oranında kontenjanları vardı, yasal zorunluluk olmadıkça her yerde ön seçim yapılırdı. Ama 1980'den sonra birçok nedenle birlikte, seçim sistemi ve Seçim Kanunu da lider hegemonyasına giden yolu açtı.

Bir kere TÜSİAD'ın önerisinde ortaya konulan siyasi partiyle ilgili değişikliklere büyük çoğunluğuyla katılıyoruz, daha başka değişikliklerin de yapılması mümkündür, fakat meseleyi sadece bu çerçevede çözmek Türkiye için yeterli değildir. Türkiye'de Siyasal Partiler Yasası, partiler arasında tartışma konusu olarak ele alınmamıştır. Anayasa değişikliklerinin zorunlu hale getirdiği uyum yasaları nedeniyle ele alınmıştır. Siyasi partilerin, herşeyden önce demokratikleşme sürecinin bu aşamasında yeniden yapılanmalarına ilişkin daha köklü, daha geniş kapsamlı bir girişim içinde olmaları gerekir.

Siyasi yapılanmayı doğru bir yere oturtturabilmek, seçim sistemi ve seçim hukukundan, idarenin yeniden yapılanması, merkezi idare ile yerel yönetimler arasındaki yetki ve görev dağılımına kadar birçok konuyu ilgilendirir. Merkezi yetkileri kullandığı için belki yapılanma yozlaşıyor, o merkezi yetkileri daha demokratikleştirdiğimiz zaman belki de siyasi parti yapılanmasında bugün gördüğümüz arızaların bir kısmı ortadan kalkacaktır. Sosyal hukuk devleti ve demokrasi ile ilgili olarak, rejimle ilgili olarak devletin zayıflatılması değil, güçlendirilmesi gerekir. Ama devletin ekonomik hayatta bugün taşıdığı ağırlığın giderek hafifleştirilmesi siyasi yapılanmadaki temizliği ve demokratikleşmeyi de sağlayacaktır diye düşünüyorum.

Tabii, TBMM'nin çalışma yöntemleri, partilerin yeniden yapılanması konusunda çok önemlidir. Kuvvetler ayrılığı ilkesini Anayasada yazılı bir ilke olmaktan çıkartarak uygulamada geçerli kılmak belki siyasi partilerin liderlerini bugün kullandıkları kadar güç ve yetki kullanmaktan alıkoyacak ve siyasi yapılanmaya olumlu etki yapacaktır. Toplumsal örgütlenme sağlanmadıkça demokrasimizi zaten ileri

aşamaya taşımamız mümkün değildir. Toplumun bütün kesimleri demokratik bir örgütlenmeye kavuşmalıdır. Ve onlar ağırlıklarını her alanda gösterebilmelidir.

Kuşkusuz her alanda şeffaflık, meseleyi çözmek için çok önemli bir unsurdur. Demokratikleşmeyi sürdürmemiz gerekecektir. Gerekirken elbette ki partilerin çok önemli katkıları olacaktır, ama şunu unutmayalım ki, demokratikleşme, demokrasiyi daha geliştirme anlamındadır. Demokratikleşme, rejimi, sistemi bir gün yaratılan fiili durumlarla temel ilkelerinden ve temel dayanaklarından mahrum bırakabilecek istikamette bir gelişme için kullanılmamalıdır. Yani özgürlükler, demokrasi talepleri bizim için Anayasada belirtilen rejimin temel ilkeleriyle sınırlıdır. Son söz olarak, demokratikleşme bir süreçtir. Ama bu süreç bir teokratikleşme süreci doğurmaya-
cak biçimde uygulanmalıdır. Hepinize teşekkür ederim.

Hasan Arat :

Teşekkür ediyoruz Sayın Topuz. Son konuşmacımız DTP kurucu üyesi ve sivil toplum örgütleriyle ilişkilerinden sorumlu başkan yardımcısı Sayın Sinan Ülgen.

Sinan Ülgen (DTP Başkan Yardımcısı) :

Şimdi panel saat 9:30'da başladı, şu anda saat 16:00, dolayısıyla aşağı yukarı altıbuçuk saattir aynı konuları konuşuyoruz, bu durumda son olarak söz almak oldukça zor. Öncelikle böyle bir tartışma platformu yaratıldığı için TUSİAD'a teşekkür etmek istiyorum. Bu son derece önemli ve burada da görüldüğü gibi siyasi partiler arasında bir mutabakata varılması için de son derece etkili olacağına inanıyorum.

Sözlerime öncelikle Sayın Tanör'ün raporunda demokrasiyi tanımlarken dayandığı iki ilkeyle başlamak istiyorum. Bunlardan ilki siyasi iktidarın yurttaş iradesine uygun olması ilkesi. Bu, eski çağlarda doğrudan demokrasi, bugünlerde ise özellikle temsili demokrasi yoluyla yerine getirilmeye çalışılan bir ilke.

İkinci ilke, çoğulcu demokrasilerde iktidara gelenlerin, azınlık haklarına saygılı olmaları amacıyla iktidarın sınırlanması ilkesi. Burada da önümüze insan hakları ve hukuk devleti gibi kavramlar çıkıyor. Bunların da üstesinden gelebilmek için tarih içersinde bağımsız yargı ve kuvvetler ayrılığı prensibi gibi modeller üzerinde çalışılmış. Ama bu kuvvetler ayrılığı prensibi ile, Montesquieu'nun bunu tanımlamasından bu yana geçen süre zarfında özellikle yürütme lehine bazı dengesizliklerin olduğunu görüyoruz. Yani ne olmuş tarih içersinde, diğer kuvvetlere oranla yürütme daha güçlü bir duruma gelmiş. Bunun da önüne geçilebilmesi için yürütmenin bazı erklerinin yürütme içinden çıkan, fakat bir anlamda yürütmeden bağımsız teşekküllere devri

söz konusu olmuş. Buna örnek olarak bir bağımsız Merkez Bankasını verebiliriz. Türkiye’de yeni kurulan Rekabet Kurulu’nu buna örnek gösterebiliriz. Bunun bir başka alternatifi de II. Dünya savaşı sonrasında özellikle Avrupa bütünleşme sürecinde çıkan modelde, yürütmenin bazı haklarını uluslararası organlara devri olmuş. AB de buna en iyi örneği teşkil ediyor. Konumuz demokratikleşme olsaydı ve raporu bütün olarak ele alabilseydik, bu ikinci ilke üzerinde, özellikle Türkiye açısından çok büyük önem arzeden hukuk devleti ve insan hakları kavramları üzerinde daha etraflıca durmamız mümkün olabilecekti. Ancak bugün konumuz Siyasal Partiler Kanunu.

Biz DTP olarak, Tanör’ün raporunda yer alan tespitlere ve önerilere tamamen katılıyoruz. Bunları destekliyoruz ve desteklemeye devam edeceğiz. Siyasal Partiler Kanunu’nun 92’inci maddesine ilişkin yasağın kaldırılmasına yönelik uyum yasası teklifini de zaten DTP vermiştir. Ancak bunun ötesinde Siyasal Partiler Kanunu’nun içerdiği maddeleri tek tek ele almak istemiyorum, sadece bazı gözlem ve tespitlerimizi aktarmak istiyorum.

Parti içi demokrasi ve katılımcı demokrasi kavramları üzerinde durmak istiyorum. Güçlü bir demokrasinin tesisi için, demokratik bilince sahip, bu demokratik sistem içersinde hak ve yükümlülüklerinin idrakinde olan ve bu haklarını kullanmaktan çekinmeyen vatandaşların olması gerekiyor. Bu da siyasetin toplumsallaştırılmasını gerektirir. Siyasetin tabana inmesini gerektirir. Bu kitlelerin siyasi sürece dahil olmasını gerektirir. Bunu bugün tartıştık. Fakat öne sürülen hususlardan bir tanesi, “Avrupa ülkeleri bunu 200-300 yıllık bir süreç içinde yaptılar, dolayısıyla Türkiye’nin bunu yapması tabi ki gerekli ancak bazı esneklikler lazım” şeklinde. Ben açıkçası öyle düşünmüyorum. Ben 200-300 sene daha yaşamayacağım. Bunun bir an önce yapılmasını istiyorum. Ve buna yönelik mevzuatımızda yer alan bazı engellerin biran önce kaldırılmasını talep ediyoruz. Bu engeller neler? Birincisi, Siyasal Partiler Kanunu’nun 7’inci maddesi, teşkilatlanma ile ilgili yasaklamalar. İkincisi, Siyasal Partiler Kanunu’nun 11’inci maddesi, üyelikle ilgili kısıtlamalar. Üçüncüsü 91. ve 92’inci maddeler, yani yan kuruluşlar ve sivil toplum örgütleriyle ilişkileri kısıtlayan maddeler.

Teşkilatlanma ile ilgili kısıtlamalar konusunda, tuhaf gelebilir ama İngiliz Muhafazakar Partisi örneğini vermek istiyorum. Tabii buna konjonktürel açıdan bakmamak lazım. İngiliz Muhafazakar Partisi’nin teşkilatlanması üç ayaklı bir teşkilatlanma olarak göze çarpıyor. İlki parti genel merkezi, içinde parti lideri var. Parti lideri kendisine yardımcı olması için bir başkan atıyor. Başkan da üç tane başkan vekili tayin ediyor. Başkan vekillerinin rolleri; 1’incisi kadın örgütünü koordine et-

mek, 2'incisi gençlik örgütünü koordine etmek. Bunlar malumunuz SPK'nın 91'inci maddesiyle Türkiye'de yasaklanmış bulunan örgütlenme şekilleri.

Ayrıca parti merkezinde profesyonel bir sekreteryaya var. Bu sekreteryanın görevleri arasında, halkla ilişkileri götüren tanıtım departmanı, bunlardan ayrı olarak bir muhafazakar siyaset merkezi var. Bunlara ilave olarak bir muhafazakar araştırma departmanı var. Bu iki kurumun da amacı uzun vadeli siyasi planlar, politikalar üretebilmek ve bunların partinin örgütlenme şeması içerisinde var olan organlarda tartışılmasını sağlamak. Bir tane de parti adaylarıyla ilgili daimi danışma komitesi var. Bu komite, seçim öncesinde ve oldukça uzun bir süre önce partiden aday olmak isteyenlerin dosyalarını inceliyor. Ehil olup olmadıklarını, niteliklerinin partiyi temsil etmeye yetip yetmediğine karar veriyor. Bugün gündeme getirilen bir başka nokta da parti aday adaylarının ancak seçimden birkaç gün, Türkiye için en azından, bir iki hafta önceden belli olması. İngiltere'de tam tersi ve bu nedendir ki partiden aday olacak kişilere, partinin felsefesiyle yoğrulma imkanı tanınıyor. Bir başka ilginç kurum, Muhafazakar Kolej. Bu kolej de parti üst yönetiminin ve parti mensuplarının eğitilmesine yönelik olarak kurulmuş bir tesis.

İngiliz Muhafazakar Partisi üç ayaklı dedim. Diğer iki ayağının ilki ulusal birlik. Bu, Türkiye'de henüz rastlamadığımız şekilde, seçim bölgesindeki teşkilatların bir federasyonu olarak ortaya çıkıyor. Yani bir manada Türkiye'de dikey olarak sağlanan örgütlenme şekli, İngiltere'de ve Muhafazakar Parti örneğinde aynı zamanda yatay olarak var. Üçüncüsü de parlamento grubu. Bunda çok fazla birşey söylemek istemiyorum. Yetkileri ve sorumlulukları bizdekinden çok fazla değişik değil.

Esas itibariyle burada anlatmak istediğim şu, Türkiye'de partilerimiz böyle bir yapılanma zenginliğinden mahrum, bu da Türk siyasi sisteminin dünyadaki zenginliklerden ne derecede nasibini almamış olduğunu gösteriyor. Bu örnek aynı zamanda siyasetin toplumsallaşmasının, siyasette kalitenin önündeki engelleri de gösteriyor. Bu olmadığı takdirde siyaset kısır bir atmosfer içerisinde cereyan ediyor, siyasette olumsuzluklar ağır basıyor. Ve hepimizin şikayet ettiği vizyon eksikliği ortaya çıkıyor. Biz DTP olarak bütün bu duvarların kaldırılmasını talep ediyoruz. Bunlardan bir an önce kurtulmak amacındayız. Bu sayede siyasete kalitenin gelebileceğine inanıyoruz. Bu sayede seçen ile seçilen arasındaki bağların kuvvetlendirilerek seçenin siyasetin formülasyonunda daha etkin bir konuma sahip olacağına inanıyoruz.

Örnek olarak vermek istediğim bir başka husus da, SPK'nın 11'inci maddesine ilişkin olarak gözlediğimiz noktalar. Sayın Tanör Bulgaristan'a atıfta bulundu, ben

Romanya'ya atıfta bulunmak istiyorum. Romanya Anayasasının 37'inci maddesinde Anayasa Mahkemesi üyeleri, hakim ve savcılar, silahlı kuvvetler mensupları, kol-luk kuvvetleri ve özel kanuna tabi diğer memurlar dışında siyasi partilere üyelikte herhangi bir kısıtlama getirilmemiştir. Burada dikkati çeken husus, öğrenci ve öğ-retim üyeleri ile ilgili herhangi bir kısıtlama olmamasıdır. Bu, Romanya'nın anaya-sasıdır, yani bizden 45 sene sonra demokrasiye geçen bir ülkenin anayasası.

Bir başka atıfta bulunmak istediğim madde, Siyasal Partiler Kanunu'muzun 91'inci maddesi, yan kuruluşlar yasağı. Bugün Fransa'da kadınların siyasette daha fazla katılmasını teminen milletvekilleri seçimlerinde bir kota uygulanmasından bahsedilmektedir. Türkiye'de ise durum ne acıdır ki, bunun tersine bir yol kat et-mekteyiz. Kadınlarımıza bir çok batılı ülkeden önce seçme ve seçilme hakkı verdi-ğimizden bahseder ve övünürüz ama özellikle 1980 sonrasında bu yolda geri adım atmaya başlamışızdır. SPK 91'nci maddeyi başka bir şekilde algılamak mümkün değildir. Oysa ki bu, ekonomiden bir örnek vermek gerekirse, bir "market failure" hadisesidir. Liberal doktrinde devletin piyasaya ve ekonomiye müdahil olmasını haklı kılan market failure, optimum sonucun ancak devlet müdahalesi sonucuyla elde edilmesi prensibine dayanmaktadır. Bu aynen siyasete kadınların ve gençlerin katılması için de geçerlidir. Kaç tane kadın milletvekilimiz var? Kaç tane genç ola-rak nitelendirebilecek arkadaşımız var? Bunları arttırmak istiyorsak eğer, ilk bakışta anti demokratik bir uygulama gibi görülebilecek bazı tedbirlere yönelmemiz ge-rektiğini düşünüyorum. Bunu yapmadığımız takdirde, bu derece genç nüfusa sa-hip bir ülkede meclisin temsil yeteneğini de tehlikeye atmış olacağımızı düşünüy-o-rum. Türkiye'de seçen ile seçilen arasındaki bağı zayıflatmış olacağımızı düşün-ü-yorum. Çünkü demokrasinin iyi işleyebilmesi için gerekli olan noktalardan bir ta-nesi, seçenin seçilenle kendisini özdeşleştirmesidir. Bunu engellediğiniz ölçüde demokrasinin işleyişine bir darbe indirmiş olacaksınız.

Diğer bir konu da parti içi demokrasi. Eskiden komünizmin önünde dört tane aşılmaz engel bulunduğu söyleniyordu. İlkbahar, yaz, kış ve sonbahar. Bu manada Türkiye'de de bir liderler sultasından bahsediliyor. Yani bu liderler sultasının ne şekilde aşılabileceğini tartışıyoruz. İş bu noktaya getirdiğimizde karşımıza çıkan en temel engel, liderler sultasıyla birlikte parti içi demokrasinin olmaması. Peki bunu nasıl aşacağız? Parti içi demokrasinin olmaması, parti içinde çok sesliliğe, serbest bir rekabet ve tartışma ortamına müsaade etmeyen liderlerle adeta özdeş-leşmiş bir durumdur. Bunu yapmaktan imtina eden liderler, partilerini de kontrol altına almak istemektedirler.

Bizim herhalde eğilmemiz gereken husus şudur, “liderlerin parti üzerindeki kontrolünü engelleyici faktörler nelerdir?” Bunların ortaya çıkarılması gerekiyor. Buna hukuki açıdan yaklaşacak olursak, önümüze bazı olanaklar çıkmaktadır. Demokrasilerde esas olan, partilerde kontrol mekanizmasının yukarıdan aşağıya doğru değil, aşağıdan yukarıya doğru işlemesidir. Yani parti üyelerinin kongreleri kontrol etmesi, kongrelerin yönetimi kontrol etmesi ve yönetimin genel merkezi kontrol etmesidir. Türkiye’de bunun olduğunu söylememiz için şartları oldukça zorlamamız gerekir. Ancak bu tür uygulamaların ortaya çıkmasının, bir sosyo-kültürel boyutu olduğunu bugün tartıştık.

Bir de tabii işin yasal boyutu vardır. Yasal boyutunda vurgulamak istediğim üç tane nokta var. Bir tanesi, SPK’nun sivil toplum örgütleriyle siyasi partiler arasındaki ilişkileri kısıtlayan 91’inci maddesi. Bu herhalükarda parti içi demokrasiyi olumsuz olarak etkileyen bir faktör olarak değerlendirilmelidir. İkincisi, partilerin teşkilatlanmalarına ilişkin olarak getirilen cenderedir. Her partinin aynı şablona göre teşkilatlanmasının şart koşulması, bu manada parti içi demokrasi-nin gelişmesini de etkileyen bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Ve nihayet üçüncüsü, partilerin seçimlerde aday tayinine ilişkin olarak getirilen yöntemdir. 1982 Anayasası’nda bu tür adayların ön seçim veya merkez kontenjanı yoluyla tespit edilmesinin yolunun açık bırakılması, siyasi liderlerin parti içersindeki hakim durumlarının kuvvetlenmesine sebebiyet vermektedir. Ve özellikle, adayların siyasi parti merkezleri tarafından belirlenmesi cihetine gidilmektedir. Bu nedenle biz Tanör’ün 37’inci maddeyle ilgili önerisine de tamamen katılıyoruz, parti tüzüğümüz de buna el vermektedir. Bu prensibi getirmektedir. Tüzüğümüz adayların %95’inin ön seçimle belirlenmesi esasını getirmektedir. Dolayısıyla oluşacak mutabakat çerçevesinde diğer partilerimizin de aynı esasları benimsemesinin Türkiye’de parti içi demokrasi-nin yeşermesine katkıda bulunacağına inancımız tamdır. Bu olmadığı takdirde Türkiye, “seçilmiş krallar, cumhuriyet hükümdarları” tipolojisine en iyi örneği teşkil etmeye gene önümüzdeki dönemde de devam edecektir.

Sözlerimi Brecht’ten bir alıntıyla noktalamak istiyorum: Bir karakter, “kahramanları olmayan uluslara acıyın” der. “Hayır” der bir başkası, “asıl kahramanlara ihtiyaç duyan uluslara acıyın.” Biz Türkiye’de siyasette kahraman istemiyoruz. Türkiye’deki siyasi rejimin ve demokrasi-nin teminatının siyasi liderler olmasını da istemiyoruz. Zira güçlü bir demokrasi-nin teminatı, yetkin ve sorumlu yurttaşlardır. Dolayısıyla hedefimiz, Türkiye’de kahramanlara ihtiyaç duyan bir toplumdan, demok-

rasinin özüyle bağdaşmayan bir beklentiye kapılmadan, kendi kendini idare etmeyi müdrik, buna muktedir bir yurttaşlar birliği yaratmaktır.

Hasan Arat :

Efendim şu anda aramıza katılan Prof. Dr. Orhan Kavuncu, BBP Genel Başkan Yardımcısı ve Adana Milletvekili. Buyrun.

Prof. Dr. Orhan Kavuncu (BBP Adana Milletvekili) :

Değerli dinleyiciler, ben siyasete girmeden önce çok tenkit ettiğim bir işi şu anda kendim yapıyor olmanın mahcubiyetini ifade ederek sözlerime başlamak istiyorum. Türk Ocakları Genel Sekreterliği ve Ankara Şubesi Başkanlığı yaptım. O dönemlerde toplantılarda siyasilerimizin gelip, konuşup, toplantının asıl metnini ifade edecek konuşmacıları dinlememeleri beni çok üzdi. Ama şimdi ben aynı şeyi yapıyor durumdayım. Sadece DPT temsilcisinin konuşmasının bir kısmını dinleyebildim. Hepinizden özür diliyorum.

Şimdi masaya yatırılmak kolay birşey değil, Türkiye’de her kesim, her insan siyasal yapıyı şu anda masaya yatırmış, ben de kendimi masaya yatırılmış hissetmekten dolayı rahat değilim. Benden önceki konuşmacılar TÜSİAD’ı ve TÜSİAD’ın raporunu masaya yatırdılar mı bilmiyorum. TÜSİAD’ın raporunun bir bölümünü siyasi partiler oluşturuyor ve burada değişiklik öngörülüyor. SPK’da öngörülen değişiklikleri inceledim. SPK’nundaki anti-demokratik görüntü raporda öne çıkarılmış, buna ben de katılıyorum. Bu anti-demokratik görüntüden siyasi partilerimizin kurtarılması gerekiyor. Uyum yasalarının da bugüne kadar geciktirilmiş olması, gerek 19’uncu gerekse bu dönem meclisimizin eksiği olarak da tarafımızdan herhalde itiraf edilmeli.

SPK’nun 78’inci maddesinde Anayasanın değiştirilemez hükümleriyle ilgili bir çok yasa toptan ifade edilmiş, ondan sonra bu yasaların ayrı ayrı maddeler halinde tekrarlanması yanlış. TÜSİAD’ın raporunda işaret edilen bu yanlışla ben de katılıyorum, ancak raporda ele alınan maddeler yanında, ele alınmayan maddelerde de bu anti-demokratik görüntünün ortaya çıktığını raporu hazırlayan arkadaşlarımıza ve TÜSİAD Yönetim Kurulu’na hatırlatmak istiyorum. Ele almadığınız maddelerde de aynı hata var, onları da yansıtabilirsiniz.

Raporun amaç kısmında, “gelişmiş batı ülkelerinin arasında Türkiye’nin yerini alması için gerekli olan ekonomik ve sosyal alt yapının kurulması ve geliştirilmesinde aktif rol alma isteğimiz bizi bu raporu hazırlamaya sevk etti” diyor. Şimdi değerli arkadaşlarım, benim eşim ilk okul öğretmenidir, eşimin ön lisans diploması al-

maya mecbur edildiği o sıkıntılı günleri, Açık Öğretim Fakültesi'nde sınavlara girmek üzere hazırlığını birlikte geçirdik. Çok stres yaşadı. Niye ilk okul öğretmeni olan, İlköğretmen lisesini bitirmiş binlerce öğretmene biz ön lisans tamamlatıyorduk? AB'ne kabul edilmemiz için gerekli yüksek tahsil standartı, Türkiye'nin yüksek tahsilli istatistiğini biraz yükseltmeyi gerektiriyordu, bunun için biz binlerce öğretmeni sıkıntıya soktuk. Şimdi size soruyorum, Türkiye'nin AB'ne girmek diye bir mecburiyeti olmasa bizim yüksek tahsilli sayısını artırma diye bir mecburiyetimiz olmayacak mı? Türkiye'nin, gelişmiş batı ülkelerinin arasında yerini alması gereği olmasa bizim ekonomik ve siyasal standartlarımızı yükseltmemiz gibi bir mecburiyet olmayacak mı? Maalesef bu mantık hatasını TÜSİAD raporunda da görmüş olmanın acısını çekiyorum. Bu toplum AB'ye kabul edilebilmek için değil, bu toplum bu olduğu için standartları yükseltmek mecburiyetindedir. Bunu lütfen kabul edelim. Mantığımızı, çalışmalarımızın amacını ve TÜSİAD'ın maksadını da bu istikamette düzeltme ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. Burada sebep-sonuç ilişkilerini, bir sömürge memleketinin aydını gibi kavramak yerine, bir cihan devleti olmaya aday ülkenin vatandaşları gibi kavramamız gerektiğini düşünüyorum. Ve bunu TÜSİAD'ın Yönetim Kurulu'na teklif ediyorum. Evet Türkiye sıkıntıları olan bir ülkedir, ama bir sömürge devleti değildir. O zaman bu ülkedeki iyileştirme AB'ne girmenin ön koşulu olarak değil, bu ülkenin insanı hak ettiği için yapılmaya çalışılmalıdır.

"1995'te Gümrük Birliği anlaşması imzalandı. Böyle bir dönemde açık, katılımcı ve şeffaf rejime doğru götüren gelişmelere karşı siyasal ve toplumsal düzeyde bazı dirençler olacaktı" diyor rapor. "Nitekim bu direnç noktaları güç kazandı" diyor. Ben raporun bu paragrafını okuduğum zaman, aklıma Türkiye'de siyasal yapıda katılımcı, şeffaf bir görüntü istemeyen direnç noktaları kimlerdir diye geldi. Acaba raporda neresi kastediliyor? Ve parlamento üzerinde bir baskı unsuru meydana getirmeye çalışan güçlerin burada kastedildiğini düşündüm. Ama birkaç paragraf sonra gördüm ki, Müslüm Efendi tarafından kandırılan Fadime Şahin'ler, Aczimendiler, benzeri gruplar burada öne çıkarılıyor, vurgulanıyor. Arkadaşlar, yani televizyonlarda, gazetelerde, medyamızın yaptığı gösterilere bu raporu hazırlayan ilim adamlarımızın çok naif bir anlayışla kanacaklarını, bunun peşine takılıp gideceklerini ben düşünemiyorum. Türkiye'de parlamenter demokratik siyasal sisteme karşı tehditler vardır. Bunlar hatta irtica diye topluca ifade edilen taraftan da gelmektedir. Ancak bu tehditleri Türkiye'de katılımcı, şeffaf bir rejime doğru giderken, ortaya çıkacak siyasal ve toplumsal tabii direnç noktaları olarak görmeye çalışırsanız, bu yanlışlık olur diye düşünüyorum. Türkiye'de rejimde şeffaflaşma, katı-

lımcı, doğru bir gidişe tabii bir dirençten bahseden paragrafı okuduğum zaman benim aklıma MGK geldi. Parlamento üzerinde bir vesayet kullanma noktasında kendini gören bir takım parlamento dışı direnç noktaları olduğu doğrudur. Bu direnç noktalarını rejime tehdit kuvveti bakımından doğru sıralamak gerekir. Kimi kastettiğinizi açık bir şekilde ifade etmeniz halinde, zannediyorum birkaç paragraf sonra Türkiye’de medyatik olarak ortaya çıkarılmış olan görüntülerin kuvvetli direnç noktaları olmadığı, rejimi tehdit eden asıl mihrakların buralarda aranmaması gerektiği ortaya çıkacaktır diye düşünüyorum.

Güvensizlik üzerine kanunlar çıkarma alışkanlığı olan bir toplumuz diye düşünüyorum. Bu SPK’nunda da görülüyor. İşte yan kuruluşlar kurma yasağı. Tabii, güvensizlik esasına göre kanunlar çıkarınca, toplum olarak, vatandaşlar olarak hülle yapma alışkanlığı kazanmışız. Ne yapmışız, kadın komisyonları, gençlik komisyonları kurmuşuz. Bunların düzeltilmesi gerekiyor. Raporun bu istikametteki görüşlerine ben katılıyorum. Kadın kolları konusunda da diğer partiler gibi bizim partimizin de yapacağı bir şey var diye düşünüyorum. Siyasi partilerde erkek kollarına ihtiyaç olmadığı gibi kadın kollarına da ihtiyaç olmadığını düşünüyorum. Başkanlık divanında partimizin bir hanım üyesi benim kadar görev alma şansına, hakkına sahip olmalıdır diye düşünüyorum. Kadın kolları dediğimiz zaman, kadınları sanki ikinci sınıf görüyorsunuz gibi bir mana ortaya çıkıyor, ben bunu kabul etmiyorum, siyaset anlayışımızda kadının yerinin erkekten sonra gelmediğini, erkekle birlikte olduğunu düşünüyorum. Eğer batı ülkelerinde kadın kolları varsa bizde de olması gerekmiyor.

Bizim şu 21’inci asırda dünyanın, Avrupa’nın eksiklerini de telafi edebilecek bir siyasi model geliştirme gücüne sahip olduğumuzu düşünüyorum; yeter ki müstemleke aydını psikolojisinden kurtulup, bir cihan devleti adayı ülkenin vatandaşları olma güveniyle ülkemize, kendimize ve dünyamıza bakabilelim.

Hasan Arat :

Teşekkür ederiz. Sayın izleyiciler, özellikle TBMM’de yedi partinin temsil edilmesi nedeniyle ve partilerin görüşlerini dile getirebilmeleri açısından biz oturumu bu şekilde geniş tuttuk. Aksi takdirde mecliste grubu olmayan partilerin görüşlerini ifade etme şansı olmayacaktı, o yüzden böyle sıkışık zamanlamaya neden oldu toplantımız.

Çok kısa bir özet yapmak gerekiyor: RP temsilcisi, “un var, şeker var, helvayı acaba sivil toplum örgütleri mi yapacak, partiler mi yapacak” dedi. Bazı eksiklikler olmasına rağmen genelde rapora olumlu baktı. Islah edici maddeler istedi ve özellikle yasaklarla ilgili kesin hudutlar gerektiğini söyledi.

ANAP temsilcisi, sadece yasa metinleriyle toplumsal uzlaşmanın olamayacağını söyledi, demokratikleşmenin sosyo-kültürel ve ekonomik alt yapı ihtiyacı ile ancak belli bir noktaya gelebileceğini ve bu ihtiyaçların karşılanmasıyla bunun gerçekleşebileceğini belirtti. Özellikle üzerinde durduğu en ilginç konu ise, siyasi partilere yapılacak üye kayıtlarının devletin resmi kayıtlarıyla olması gerektiğini vurguladı ve daha önce ANAP'ın konuyla ilgili DYP ile birlikte bir çalışma yaptığını belirtti. Ayrıca, devletin menfaat dağıtan bir sistem olmaktan çıkarılması gerektiğini söyledi.

DYP temsilcisi, batının demokratikleşme çabaları için 200-300 yıl gibi bir süreçten geçtiğini ve bunun bedelini ödediğini, bizde demokratikleşme sürecinin henüz daha bu kadar kısa süre içinde de olsa meyvelerini verdiğini ifade etti. 1995'teki gelişmeleri özellikle çok önemli bulduğunu ve uyum yasalarının şu anda meclise indiğini belirtti. Yasaklamalar konusuna kısmen katıldı ve şemsiye model yapılmasını istedi. Siyasal oligarşiyi reddetmedi ve dikkat çeken noktalardan birisi olarak, Türkiye'deki liderlerin daha üst göreve geçmeden yerlerini terk etmediğini ifade etti.

DSP temsilcisi, SPK değişikliğinin herşeyi değiştirmesinin mümkün olmadığını ifade etti ve 1995-97 arasında yapılan değişikliklerin uyum yasalarının yoğunluktan dolayı bir gecikmeye neden olduğunu ifade etti. Yasaklamaların çok açık olması gerektiğini söyledi. Özellikle finansman üzerinde durdu ve finansmanın eşit olması, sandalye sayısına göre değil, oy oranına göre yapılması ve yarışa eşit girilmesi konusunda görüş beyan etti. Siyasi partilerin eğitim ocağı olduğunu ifade etti ve İnönü'nün "her köy kahvesinde bir başbakan bulabilirsiniz" sözünü hatırlattı bizlere. Ve SPK'daki değişikliklerin hukuk olarak bir yere kadar geçerli olduğunu, sosyal gerçeklerin her zaman ön plana çıktığını ifade etti.

CHP temsilcisi, uyumların zamanında yapılması halinde ancak değer taşıyacağını ifade etti ve partilerin programlarına bağlı kalmaları, iktidara geldikten sonra programlarından çıkmamaları gerektiğini ifade etti. Özellikle 1961 ve 1982 Anayasaları arasındaki farkı dile getirdi. Sorunun sadece SPK olmadığını, bundan önceki parlamentonun 24 maddelik Anayasa değişikliğinin fevkalade bir olay olduğunu ifade etti. Uygulamada ise parti içi demokraside kuvvetler ayrılığı ilkesinin geçerli olması gerektiğini belirtti.

DTP temsilcisi ise raporu desteklediklerini, özellikle bazı maddeleriyle bire bir mutabık olduklarını ifade etti. Güçlü demokrasinin, demokratik bilince sahip vatandaşların olmasıyla gerçekleşebileceğini, siyasetin toplumsallaştırılması gerektiğini belirtti. 200 sene beklemek istemediğini, özellikle kendisinin de genç

olmasından dolayı vaktinin olmadığını ifade etti. İngiltere'den örnekler verdi, Romanya'dan öğrenci ve öğretim üyelerinin siyasete girmeleri konusunda örnekler verdi ve genç nüfusa sahip Türkiye'nin de bu tip haklara sahip olması gerektiğini ifade etti.

BBP temsilcisi, TÜSİAD raporu hakkında bazı eleştirilerini dile getirdi. Özellikle, TÜSİAD'ın bu demokratikleşme raporu ile gündeme getirdiği demokratik standartların AB için değil, bu ülkenin insanı hak ettiği için olması gerektiğini ifade etti. Ancak TÜSİAD Yönetim Kurulu olarak bu raporun Türkiye'nin AB normlarına uygun bir kimlik taşıması için yapılmadığını, demokratikleşmenin Türk insanının kendi temel hakkı olduğunu burada ifade etmek isterim. Bunu Türk insanının hakkı ve demokratikleşmenin Türk insanının özlediği bir geleceğe atılmış adım olarak görüyoruz. Sayın Tanör de burada sizin bu eleştirinize cevap verebilir. Özet olarak, sayın Kavuncu, kadın kollarına ihtiyaç olmadığını, erkeklerle aynı haklara sahip olmalarının zaten gerektiğini ifade etti.

Genelde konuşmacılarımızın ana nokta olarak ifade ettikleri, notlarını almaya çalıştığım konular bunlar.

SORU VE CEVAP

Hasan Arat:

Şimdi hemen sorulara geçmek istiyoruz.

İbrahim Şencan:

Adım İbrahim Şencan, Antalya'dan sanayici ve müteahhit. Prof. Dr. Bülent Tanör tarafından önerilen ve bize göre çok önemli olan üç hususa sayın siyasi parti temsilcilerimiz konuşmalarında yer vermediler, ben bunları kısaca arz edeyim. Görüşlerinin neler olduğunu öğrenmek istiyorum.

1'incisi, Anayasanın başlangıç bölümünde, Türk milli menfaatleri, Türk varlığının devleti ve milletiyle bölünmezliği esası, Türklüğün tarihi ve manevi değerleri gibi konuların aleyhinde propagandayı yasaklayan bir hüküm vardır ve SPK'nun 78 (a) maddesinde bu amaca yönelik faaliyet gösterilemeyeceği ifade edilmektedir. Bu maddenin iptalini Sayın Tanör talep etmektedir.

İkincisi, SPK'nın 81'inci maddesinin, yani azınlık yaratılmasını yasaklayan maddenin tamamen iptalini istemektedir. Bu konuda da siyasi parti temsilcilerimizin görüşleri nelerdir?

Anayasamızın 76/2 maddesinde devlet sırlarını açığa vurma, ideolojik ve anarşik eylemlere katılma ve bu eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar için milletvekili seçilme yasağı getirilmiştir. Aynı kişilerin siyasi parti kurucusu olmalarını da, yine SPK'nun 8/1 maddesi yasaklamaktadır. Anayasanın 76/2 maddesindeki söz konusu ibarenin de iptalini Sayın Tanör önermektedir. Saygılarımla.

Hasan Arat :

Sayın İyimaya buyrun.

Abmet İyimaya :

Siyasal parti yasaklamalarında hangi modelin benimseneceği noktasında zannediyorum açık bir beyanım ve görüşüm oldu. Fakat kültür farklılıklarına yani alt kültürlerle ve azınlık yaratma temeline dayalı siyasal parti kurumlaşmaları, bana, partimize ve parti felsefeme göre, anlamını ve ifadesini Anayasamızın 68'inci maddesinin 3'üncü fıkrasında ve özgürlüklerin kötüye kullanılmasını düzenleyen 14'üncü maddesinde bulan "milletin bölünmez bütünlüğü" temel hedefini delebilir. Bu nedenle bu yasağın korunması yönünde görüş sahibiyiz. Fakat alt kimliklere ve alt kültürlerle milli bütünlüğü bozmayacak sınırdaki serbestinin tanınması lazımdır.

İkincisi, milletvekili seçimi engelleri Anayasamızın 76'ncı maddesinde düzenlenmiştir. İdeolojik suçlarla ilgili bölümünün değiştirilmesi ile ilgili olarak dokunulmazlığın kriterleri sebebiyle, Anayasanın 83'ncü maddesinde yapılacak değişiklikler noktasında partilerarası komisyonda bir konsensüsümüz vardı. 76'ncı madde değişmedikçe o kısıtlamanın siyasi partilerle ilgili yasaklamalar bölümünden çıkarılması Anayasanın 11'inci maddesi, Anayasa hükümlerinin yasama organını, partileri ve herkesi, işadamları dahil, bağlaması temel klozu karşısında hukuken mümkün değil. Teşekkür ederim.

Hasan Arat :

Sayın Mumcu, buyrun.

Erkan Mumcu :

Öncelikle Anayasanın başlangıç kısmında ifade edilen ve bazı siyasi partilerin kapatılmasına gerekçe edilen konu hakkında raporda yer alan düşüncelere katıldığımı ifade etmek istiyorum. Zira raporda da ifade edildiği gibi, Anayasanın başlangıcının bu ifadeleri, içeriği bakımından gerçekten son derece belirsizdir ve yoruma son derece açıktır. Siyasi partilerin her türlü ideolojik yükleme açık bu tür tanımlamalarla kapatılabilmesi bana çok mantıklı gelmiyor. Kaldı ki herşeyden önce yasa metinlerinin bu kadar sübjektif olabilmesi, hele bir Anayasa metninin bu kadar sübjektif olabilmesi, bu kadar müphem kavramlarla, mefhum bile diyemeyeceğimiz, merhum demeyi daha uygun bulduğum ifadelerle oluşturulmuş olması hukuk mantığıyla da çok uygun ve bağdaşır gelmemektedir.

Burada temel bakış açımız şu olmalıdır, siyasi partiler, demokratik toplumun araçlarıdır. Toplumun hukuk içinde, demokratik sistem içinde meşru taleplerinin tamamını iktidara getirmek üzere topluma ait olan araçlardır. Siyasi partilere toplumun aracı değil de, devletin bir enstrümanı olarak yaklaşırsanız, demokrasi vizyonunuzda ciddi bir sakatlık var demektir. Bu çerçevede siyasi partilere ideolojik sınırlamaların getirilmiş olmasını hukuk mantığıyla bağdaşır bulmuyorum, bu anlamda rapora katıldığımı ifade etmek istiyorum.

Hasan Arat :

Buyrun Sayın Kavuncu.

Prof. Dr. Orhan Kavuncu :

Sayın Şencan'a teşekkür etmek istiyorum. Konuşmamın planlanmış içeriğinde

bu konu vardı. SPK'nun 78'inci maddesinde, Anayasanın 2'inci ve 3'üncü maddelerinde belirtilen rejimin temel ilkeleri ile ilgili yasaklar ifade edilmiştir. Ondan sonraki maddelerde bu yasakların tekrar tekrar ifade edilmesi lüzumsuzdur. Raporun bu manadaki mantığına katıldığımı ifade etmek istiyorum.

Ancak şunu belirtmeliyim ki, Türkiye Cumhuriyeti devletinin ülkesiyle, devletiyle bölünmez bütünlüğü gibi bir asgari müşterek, Türkiye'de bütün kurumlar, siyasi partiler, devletin sivil kuruluşları tarafından benimsenmelidir. Aksi takdirde bir kaos meydana gelir, o kaos da Türkiye Cumhuriyeti devletinin geleceğini tehdit altına alır.

Türk laikliğinin tarihi koşullarını göz ardı edemeyiz. Aynı tarih bizim başka birçok konulara bakışımızda da bizi yönlendirebilmeli. Anadolu'nun tarihine baktığınız zaman, ne zaman Anadolu'ya tek bir siyasi kimlik hakim olmuşsa buradan cihan devletleri çıkmıştır. Ne zaman Anadolu'da çok siyasi kimlik Anadolu'nun üniter kimlik yapısını bozmuş, Anadolu'da birden fazla devlet ortaya çıkmışsa, o zaman Anadolu, istilalara, o siyasi yapıların yok oluşlarına sahne olmuştur. Dolayısıyla bu tarihi gerçekleri bizim iyi değerlendirmemiz gerekir. Anadolu'nun son Türk devletinin mezarı olmamasını istiyorsak, ki ben istiyorum, o zaman Türkiye Cumhuriyeti devletinin ülkesiyle, milletiyle bölünmez bütünlüğünü içeren Anayasanın 2'inci ve 3'üncü maddelerindeki temel ilkelerin aleyhine parti kurulamayacağının, Türkiye'de herhangi bir mezhebin, herhangi bir inancın, herhangi bir etnik grubun partisi olarak parti kurulamayacağının yasaklar arasında ifade edilmesi gerekir. Raporda bunun aksine bir hüküm ben görmedim. Anayasanın başlangıç kısmında ifade edilen, Türkiye'nin milli menfaatleri aleyhine, Türklüğün aleyhine particilik yapılamayacağı gibi bir ifadenin kaldırılması öngörülüyor. Zannediyorum bu öngörü, bunu hazırlayan bilim adamlarının teknik olarak ihtiyaç duydukları bir öngörüdür. Nitekim "2'inci ve 3'üncü maddelerdeki temel ilkeler aleyhine particilik yapılmasına dair yasak kalksın" gibi bir ifadeye burada rastlamadım.

Tabii burada din eğitimi ve hizmetinin, devletin icrasında ve denetiminde yapılmasıyla ilgili Anayasa hükümleri var, laikliği de buna karşı anlamamız mümkün. Türkiye'de laikliği uygulayabilmek için devletin böyle bir hizmeti yüklenmesini de anlayışla karşılamamız mümkün. Bunların zaman içinde hallolacağını, Türkiye'de bir siyasi konsensüs bakımından tehdit sayılabilecek meseleler olmadığını düşünüyorum.

"Kız kardeşimin gelinliği, şehidimin son örtüsü" diye ifade ettiğimiz, ay yıldızlı al bayrağı bu devletin bayrağı olarak, İstiklal Marşını bu devletin milli marşı olarak ifade eden, Türkiye Cumhuriyeti devletinin laik, demokratik, sosyal bir hukuk devleti olduğunu belirten Anayasanın 2'inci ve 3'üncü maddelerine aykırı anlayışlarla

siyasi parti kurulmaması gerekir. Bu gereğin de kanunla düzenlenmesinin, demokratik anlayışlara aykırı olmadığı kanaatindeyim.

Hasan Arat :

Hocam buyrun.

Prof. Dr. Hikmet Sami Türk :

Sayın İbrahim Şencan ilginç sorular sordular. Prof. Tanör gerçekten değerli bir çalışma yapmıştır, ancak bu çalışmadaki her düşüncayı paylaşmadığımızı da ifade etmek isterim. Burada paylaştığımız ya da kısmen farklı düşündüğümüz yönler var.

Anayasanın başlangıç bölümü aslında hukuki değeri olmaması gereken bir bölümdür. Anayasanın dayandığı temel düşünceleri ifade eder, ibare niteliğinde bir bölümdür, fakat maalesef Anayasa metninde, Anayasanın başlangıç bölümüne yollamalar yapılmak suretiyle veya oradaki temel ilkelere yollamalar yapılmak suretiyle hukukileştirilmiştir. Aslında Sayın Tanör'ün üzerinde durduğu ve düşünce özgürlüğünü sınırlar gözüken ifade, bu Anayasanın dayandığı temel düşüncelerden bir bölümünü ifade etmektedir. Eğer orada daha sonra metinde herhangi bir yollama yapmasaydı, bunun hukuki bir değer taşımayacağını söyleyebilirdik. Birçok metnin başlangıcında, örneğin BM ana sözleşmesi ya da AB'nin bütün düzenlemelerinin başlangıcında böyle bir giriş bölümü vardır. 1961 Anayasasının başlangıcında da vardı, 1982 Anayasasının başlangıcında da var, Anayasanın hangi koşullarda ve hangi düşüncelerle hazırlandığını ifade ediyor. O bakımdan siyasi partilerin bu başlangıç bölümünü değiştiremeyecekleri, bu yolda faaliyette bulunamayacakları biçimindeki bir yasak, fazla anlamlı değil.

Şimdi 78'inci maddeye baktığımız zaman, orada önce Anayasanın değiştirilemez nitelikteki, ilk üç maddesinin hükümlerinin tekrarlandığını görüyoruz. Bunlar arasında yalnız Anayasanın başlangıç kısmı yok, ikinci maddesinde belirtilen esaslar da var. Sayın Tanör bu başlangıç kısmındaki ifadeyi özellikle, düşünce özgürlüğünü sınırlayan ifadeler yüzünden, bu bölümden çıkarmayı önermektedir. Ancak Anayasanın 2'inci maddesinde de yine bu başlangıç bölümüne bir yollama var. 2'inci maddedeki "Türkiye Cumhuriyeti toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına dayalı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan" şeklindeki düşünce özgürlüğünü sınırlar gözüken ifade eğer bir ilke ise o zaman sadece o ifadenin çıkartılması yeterli değil. Eğer o bir ilke ise doğru veya yanlış, eleştirilebilir, bu yollama dolayısıyla Anayasa-

nın değişmez hükümleri arasına girmiş. O sadece Anayasanın dayandığı düşüncelerden birini ifade ediyor. Örneğin kuvvetler ayrılığı vs gibi ilke söz konusudur derseniz, o zaman bu değişiklik bir anlam taşıyabilir. Yani 78'inci maddeden bu bölümün çıkarılması bir anlam taşıyabilir, ondan sonra 3'üncü madde zaten Anayasanın 4'ncü maddesinde yapılan değişiklik nedeniyle, Anayasaya göre değişmezlik zırhına bürünmüş olan maddedir. Egemenlikle ilgili maddeler, gerçi bu ilk değişmez maddeler içinde yer almıyor ama, yine de cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde, hatta ta Kurtuluş Savaşı'ndan beri, 1921 Anayasasından beri, Türkiye devletinin temel taşlarını oluşturan bir takım ilkelerdir. O bakımdan onların bu metinde korunmasının ben yine yararlı olacağı kanısındayım. Bu çerçeve içerisinde SPK'nun 78'inci maddesinin (a) bendinde, Anayasanın başlangıç kısmı ifadesi çıkartılabilir, fakat 2'inci maddedeki, başlangıçtaki temel ilkelere yollamayı çok iyi değerlendirmek gerekir. Bu onu içeriyor mu yoksa dışarda mı bırakıyor, eğer o onu içeriyorsa bunu çıkarmak fazla birşey ifade etmeyecektir.

SPK'nun 81'inci maddesindeki azınlıklar yaratılmasının önlenmesi düşüncesiyle ilgili hüküm tabii Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu, belki ta o zaman belirtileri sezilen durum karşısındaki kaygılarımızı yansıtmaktadır. Türkiye Lozan Antlaşması'yla hukuki bakımdan azınlık kavramını sınırlı bir çerçeve içinde değerlendirmiştir. Lozan Antlaşması'nın kabul ettiği gayri müslim azınlıklar var. Ya da Bulgaristan'la olan uluslararası anlaşma dolayısıyla, bir azınlık kavramı var. Bunun dışında Türkiye, toprakları üzerinde bir azınlık olduğunu kabul etmemektedir. Bu bizim son derece duyarlı olduğumuz bir konudur. Şüphesiz Türkiye'de yaşayan çeşitli insanlar, kültürel gelişmelerini özgürlük içerisinde gerçekleştirebilmek hakkına sahiptirler. Ana dillerini konuşmak, kültürlerini geliştirmek, bu alanda en geniş özgürlüğe sahip olma durumundadırlar. Ama maddede asıl yasaklanmak istenen, bunları bahane olarak kullanıp, ulusal bütünlüğü parçalamaktır. Önlenmek istenen bu. Hükümün düzenleniş biçimi belki eleştirilebilir, ama sanıyorum ki Türkiye, henüz bu özgürlüğü tanıyacak noktaya gelmemiştir. İçinde yaşadığımız ve cumhuriyet tarihinin en büyük bölücülük hareketiyle bizi karşı karşıya bırakan olay, bu konuda son derece dikkatli olmamızı gerektirir. Anadolu bir mozaiktir. Anadolu çeşitli ırklardan, çeşitli mezheplerden insanların yaşadığı toprakların adıdır. Bu insanların hepsi anadillerini, mezheplerini, kültürlerini korumak hakkına sahiptirler. Ama buna dayanarak Türkiye'de bir azınlık yaratmak ve o anlamda ulusal bütünlüğü tahrip etmek Türkiye Cumhuriyeti'nin henüz tanıyabileceği bir hak değildir. Bunu açıkça söylemek durumundayız.

Anayasanın 76'ıncı maddesinin 2'inci fıkrasında milletvekili seçilmeye engel olan suçlar sıralanmıştır. SPK, siyasi parti kurucusu olabilmek için bu suçlardan birinin işlenmemiş olmasını aramaktadır. Daha doğrusu milletvekili seçilebilmek için, yani yaş bakımından ve diğer yönlerden, olumlu ve olumsuz, aranan koşulları, siyasi partiler kuruculuğunda aramaktadır. Anayasanın 67'inci maddesi, "vatandaşlar kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme, seçilme, bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halk oylamasına katılma hakkına sahip" der. 68'inci madde, "vatandaşlar siyasi parti kurma ve usulüne göre siyasi partilere girme ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir" der. Ve bütün bu haklar kanunla düzenlenecektir. Kanunun siyasi parti kurucularında belirli bir nitelik araması, tartışmaya açık olmakla birlikte, benim görüşümle yanlış değildir. Siyasi partiler ülke yönetimine ilişkin ortak görüş ve düşüncelerin, ortak ideallerin gerçekleşmesi amacıyla yerel yönetim seçimi yoluyla halktan alınacak yetkiyle kurulmuş örgütlerdir. Bu örgütlerin kurucusu olmakla, üyesi olmak farklı koşullara tabi tutulabilir. Kurucularda belirli nitelik aranmasında ben Anayasanın temel ilkelerine aykırı bir yer görmüyorum. Anayasanın 76'ıncı maddesinin 2'inci fıkrasında milletvekili seçilmek için koşullar, siyasi parti kuruculuğunda da aranmaktadır, bu bir tercih sorunudur. Bu konuda daha geniş davranılabilir, ama ben yasa koyucunun bu tercihinin yanlış olmadığı düşüncesindeyim.

Abmet İyimaya :

Tabii Siyasal Partiler Yasası'nın, Anayasanın başlangıç kısmına referans yapması sebebiyle, başlangıç hükümlerinin değeri konusunda iki belirlemede bulunayım. Bir defa başlangıç hükümleri Anayasanın bir parçası; bunu Anayasa bizzat öngörüyor. "Canlı Anayasa" dediğimiz Anayasa Mahkemesi'nin bakışı da, başlangıç hükmündeki kriterlerin, prensiplerin, ilkelerin ölçü norm olarak alındığı yönünde. Anayasa Mahkemesi kimi kararlarda açıkça vurguluyor ve bağlayıcılığını da ortaya koyuyor. Onun için bazı anayasacıların ifade ettiği gibi temenni normları veya çerçeveleri olarak bakmamak lazım diye düşünüyorum.

Hasan Arat:

Sayın Şener Akyol'un bir sorusu var, buyrun.

Prof. Dr. Şener Akyol :

Sayın milletvekillerimize çok teşekkür ediyorum. Çok şey öğrendik. Ben şöyle

pratik bir ricada bulunuyorum. Bu parti denen şey üyesiz olmaz. Sayın Süleyman Arif Emre'yi hariç tutarak diğer parti mensuplarından ricada bulunuyorum. Bir seçmen, bir vergi mükellefi, bir yurttaş, bir dünya vatandaşı olarak, bugünden başlayarak bugün her bir siyasi partinin üye sayısı kaçsa, bunu belirli bir termin sonunda 5'e, 10'a, 20-30-40-100'e katlasak bu işin temelini çözmez miyiz? O zaman siyasi bölünmüşlük de gider, denetimsizlik de gider, lider sultası da gider. Bu kadar çok insan katılınca elbette ki bir takım yeni fikirler doğar. Bugün yaptığımız tartışmanın sonunda ben böyle süzme bir fikir çıkarıyorum. Daha çok üye, daha çok katılım, daha çok demokrasi, daha çok insan hakkı ve daha çok hukuk devleti. Zannediyorum bu ancak tabanla olur, üyeye olur ve partinin hayatiyetini sağlayan seçmenlerle olur.

Hasan Arat :

Teşekkür ederiz Sayın hocam. Aramızda şu anda Para dergisi Yazı İşleri Müdürü Sayın Gülçin Tahiroğlu var. Buyrun Sayın Tahiroğlu.

Gülçin Tabiroğlu :

Siyasilerin konuşmalarında teknik olarak çok önemli ayrıntılar vardı ama siyasi iktidarı elinde bulunduranlar da muhalefette olanlar da hep aynı yakınma içinde, ben onu gördüm. Bu tarihsel tablo ne zaman değişecek?

Sayın Süleyman Arif Emre'ye bir sorum olacak. Önerileri arasında, partilerin kapatılması yerine, parti liderleri de dahil olmak üzere cezalandırılmaları yoluna gidilmesi gerektiğini, partisinin görüşünün de bu yönde olduğunu söylediler. Bu noktayı biraz açabilirler mi? Dini siyasete alet eden bir parti liderine ya da milletvekiline uygun gördükleri ceza nedir?

Bir de Ahmet İyimaya'ya bir sorum olacak. Merhum İnönü'nün partisinin başından çekilmemesini bir geleneğin başlamamasına neden olarak gösterdiler. Yaşanan bunca olaydan ve olumsuzluklardan sonra acaba liderleri Tansu Çiller bu tarihi fırsatı yakalamak ister mi?

Süleyman Arif Emre:

Bu suallerin cevabını teşkil edecek işlemler zaten mevcut kanunlarımızda var. Başsavcı bu konularda veyahut başka konularda siyasi parti mensubunun, lider de olsa üye de olsa ya da organ da olsa, kanunlara aykırı davrandığını veya suç işlediğini tespit ederse, bu kişilerin partiden çıkartılmasını ister. Parti bunları verilen süre içinde ihraç etmezse bundan dolayı Anayasa Mahkemesi'nde dava açabilir.

Tabii bu aşamada değil, çok ileri aşamada biz istiyoruz ki, partiler milyonlarca üyeye sahip teşekküllerdir, bu partilerde görevli kimler olursa olsun, bir veya birkaç kişinin hatta birkaç yüz kişinin işlediği fiilden dolayı, büyük bir çoğunluğa, siyasi haklardan mahrum eder gibi, partilerini kapatır gibi bir ceza verilmesin. Daha önce arz ettiğim mekanizma çalıştırılarak, geçici veya sürekli olarak bunların partiden çıkartılması, haliyle partinin diğer üyeleriyle yoluna devam etmesi sağlanmalıdır. Zaten ceza hukuku nazariyelerinde de, cezalandırmadan ziyade ıslah gayesi ağır basmıştır. Partileri, kitleleri tedirgin edip cezalandırmak yerine suç işleme eğiliminde olan bir takım unsurlardan arındırmak daha demokratik, daha insan haklarına uygundur, çünkü cezaların şahsiliği prensibi vardır. Tabii bu bir görüştür, tartışılabilir diye ortaya atıyoruz, yoksa Anayasa değişmeden şu arz ettiğimiz statü getirilemez, arz ederim.

Hasan Arat :

Sayın İyimaya, buyrun.

Abmet İyimaya :

Ben değer yargılarını ortaya koyarken soruna sistematik baktım ve güncel değeri olmayan, etkinlikleri olmayan, ama anlamı olan bir örnek verdim. Olayları şu anda rollerini sürdüren kişilere indirgediğiniz zaman, o soruyu cevap konusu kılmanız veya soru konusu kılmanız yerinde mi, değil mi tartışılabilir. Bugün siyasal partiler yelpazesinde benim genel başkanımın, diğer siyasal partiler genel başkanlarından farklı bir konumu yoktur. Ama metodik olarak baktığınız zaman Türk siyasetinin oligarşi noktasında etik olarak, demokrasi kültürü olarak ve kişisel davranış olarak yürümesi gereken uzun ve ince kilometrelerce yolları var.

Hasan Arat :

Teşekkür ederim. Soruları almaya devam ediyoruz, buyrun.

Prof. Mehmet Şahin :

Anadolu Üniversitesi İşletme Yönetimi profesörüyüm. "Zamanı gelmedi" demek, pek doğru bir tespit değil gibi geliyor bana. O bakımdan Sinan Ülgen arkadaşımıza katılıyorum. Cumhuriyet ilan edildiği zaman, o günlerde birçok konu için zamanı gelmemişti, örneğin eğitimin birleştirilmesi için zamanı gelmemişti ama birleştirildi. Medeni Kanun'un aynen kabulü için zamanı gelmemişti ama geldi. Hani

koşullar uygun değil denseydi, örneğin dört evliliğe kadar alışmış bir ülkede, denilirdi ki ortasını bulalım, iki evlilik getirelim. Ama hayır, dünyanın koşulları bunu istiyordu, standartlar buydu, çıta yüksek tutulmuş ve toplum da ona uymak zorunda kalmıştır.

Şimdi beni üzen hadise şu, cihan devleti idik, biz cihan devleti iken diğer devletler rönesans ve reformlarını başlatmamışlardı da onun için cihan devleti olduk. Yani onlar bizim bugünkü durumumuz gibiydi de onun için. Osmanlı İmparatorluğu o boşluğu doldurdu ve cihan devleti olduk. Bugün ben, birçok genç arkadaşımın da inandığı gibi, cihan devleti olmak istemiyorum. Küreselleşen dünyanın saygıdeğer bir üyesi olmak istiyorum. Pazarlıklarını iyi yapabilen, o standartları benimseyen bir devlet olmak istiyorum.

Son sözüm de şu, “TÜSİAD neden bu olaya el koydu” denildi. Şunun için el koymuş olabilirler, işletmelerini başarıya götürmek zorundalar ve bunun bütün koşullarını gerçekleştiriyorlar, ne anayasa mahkemeleri var, ne hapishaneleri var, hiçbir şeyleri yok. Ama akli koyarak, en hakiki mürşidin ilim olduğuna inanarak, bilim adamlarından da yararlanarak, onlar işletmelerini başarıya götürebiliyorlar, hatta uluslararası düzeyde başarılar sağlayabiliyorlar ve şu benzetmeyi yapıyorlar: Türkiye neden böyle yönetilmesin? Yani diyorlar ki biz, hedef kitlemiz olan tüketicilerin ne istediklerini doğru tespit ediyoruz, kalitemizi yükseltiyoruz ve amacımıza ulaşıyoruz. O halde politikacılarımız da seçmenlerinin ne istediklerini doğru tespit etsinler, ona göre kaliteyi yükseltsinler, amaçlarına ulaşmamaları mümkün değil.

Son olarak da katılmalı yönetime değinmek istiyorum. Amerika da mozaik bence. Arkadaşlarımız dedi ki Türkiye bir mozaik, bazı gelişmiş ülkeler de mozaik. Onlarda o mozaikler temsil ediliyorsa bizde niye o mozaikler temsil edilemez? Mozaikten niye korkarız? Mozaik olması güzel bir olay, yalnız biz mi mozaikiz de bazı olayların zamanı gelmemiştir? Acaba şu olamaz mı, İsmet Paşa’nın deyimiyle köydeki başbakan adaylarını meclise taşıyacak bir Seçim Kanunu hazırlanamaz mı? Köydeki başbakanları nasıl saptayacağız, en azından biz bilim adamları, en hakiki mürşid ilimdiri Türkiye’ye getirmeye çalışırken, hazırladığımız yasa teklifleri beğenilmez, hazırladığımız planlar, projeler beğenilmez, hazırladığımız YÖK yasaları beğenilmez, peki bu beğenmeyen kimdir? Beni ömrüm boyunca yenen politikacılarıdır. Hiçbir politikacıyı lafta yenemedik.

1. sorum şu, BBP partisi üyesi, “niye sıkıntıya girdi eşim,” dedi. Diyorum ki kötü mü oldu, bugünkü gençliği yetiştiriyor, hukuk gördü, hiç hukuk görmemişti öğretmenler. Dolayısı ile iyi oldu. 2. sorum, bütün “zamanı gelmemiştir” diyenlere,

özellikle DSP'ye. Türkiye bir mozaiktir, hemen parçalanabilir, bazı demokratik hakların verilmemesi gerek mi diyorsunuz? Halbuki bölemezler, çünkü oy oranı kadar olacaksa, nasıl böler, oyu kadar böler. Amerika'da niye bölmüyorlar? Son sorum şu, ekonomik gelişmişlik -demokratik gelişmişlik arasında yüzde yüze yakın bir korelasyon vardır, tüm çabamızı ona verirsek, demokratikleşme standartı kendiliğinden yükselir mi, yükselmez mi?

Hasan Arat :

Son soruyu alıyorum. Çünkü 2 dakikamız kaldı. Salonu terketmek zorundayız, buyrun.

Musa Timur :

Musa Timur, MESİAD Başkanıyım. Siyasi partilerin bir tüzükleri var, öncelikle bu tüzüklerinin demokratikleşmesi doğrultusunda çabalarının olup olmadıklarını, bununla ilgili ne tür çalışma yapıldığını öğrenmek istiyorum. Hatta bu tüzüklerin bile pratik hayatta uygulanmadığını, onların da rafa kaldırıldığını görüyoruz, 1. sorum bununla ilgili ve herkese. Ayrıca siyaset Türk toplumuna bu konularda süre vermelidir ve proje üretmelidir, sivil toplum örgütleri olarak bu alanlarda projelerini ve sürelerini öğrenmek istiyorum.

Hasan Arat:

Aldığımız son iki soruyu yanıtlamak üzere tüm panelistlerimiz söz alacaklar. Buyrun Sayın Türk.

Prof. Dr. Hikmet Sami Türk :

Düşüncemi herhalde tam olarak anlatamadım ki yanlış bir yorumlamaya konu oldu. Ben hiçbir zaman bu mozaiki oluşturan insanlara kültürel haklarının verilmemesini, onların kendi kimliklerini geliştirmemesini söylemedim. Öyle birşey yok. Ama bunun Türkiye'nin parçalanmasında bir araç olmamasını söyledim. Türkiye'de Lozan Anlaşması'nın kabul ettiği azınlıklar dışındaki bütün insanlar bu ülkenin azınlığı değil, bu ülkenin asıl insanlarıdır. Ama farklı mezhepleri vardır, farklı etnik temele dayanmaktadırlar, onlarla ilgili kimliklerini geliştirme haklarına sahip olmalılar. SPK'nun tartışma konusu olan maddesi, bunun ülke bütünlüğünün parçalanmasında bir yol olmasını engellemeye çalışmaktadır. O nedenle bu son derecede duyarlı bir konudur, o nedenle Türkiye'nin başka zaman-

larda belki önemsenmeyecek olan düzenlemeyi yapmaya henüz hazır olmadığını söylemek istedim. Şüphesiz geçmişten yaptığınız bazı karşılaştırmalar, kendi örnekleri içerisinde anlamlıdır, bu konu başka bir konudur. Amerika'daki koşullar başkadır, Türkiye'nin koşulları başkadır. Amerika hiçbir taraftan tehdit altında olmayan bir ülkedir. Türkiye ise her tarafından tehdit altında olan bir ülkedir, bunu görmezlikten gelemeyiz. Türkiye üzerinde oynanan oyunları görmezlikten gelemeyiz.

Abmet İyimaya :

Efendim zamanı gelmedi değil, demokrasi bir süreç, İngiltere bile bu süreci yaşıyor, şu anda bile yaşıyor. Almanya da, Amerika da yaşıyor. Türkiye hukuk reformlarını tamamlayarak, yani birkaç kez hukuk reformu yaparak mutlaka çok şey yapmış olur, ama demokratikleşme sürecini tamamlamış olmaz. O bir alt yapı meselesi, siyasal kültür meselesi, eğitim meselesi. 1876, 1906, 1920, 1924, 1960, 1961, 1975, 1980, 1987, 1995, bunlar demokratikleşme için müdahalelerdi, şöyle veya böyle. Yoksa bakkaldan siparişle demokrasi satın alınamıyor. Bu tamamen kılcaldamarlara kadar demokrasiyi yaymak meselesi.

Ekonomik kalkınmayla demokrasi arasında, kalkınma modelleri bakımından tartışılması gereken bir ilişki var, ama %100 de değil. Ben siyasal istikrarla, demokrasi arasında doğrudan bir ilişkinin varlığına inanıyorum, ancak o zaman ekonomik modelleri doğru uygulayabilirsiniz. Ben diyorum ki, yeniden yapılanmayı ve desentralizasyonu tamamlamadıktan sonra hiç bir hukuk reformu size demokrasiyi getirmez. Öyle kolay değil.

Siyasal partilerin tüzüksel yapılanmaları, Anayasa ve yasalar çerçevesinde düzenleniyor. Ben şahsen son kongreden, genel kuruldan önce, DYP tüzüğünün demokratikleşmesi yönündeki çalışmalarda, ki mimarı aşağı yukarı bendim, dünya siyasal partilerinin, Alman Sosyal Demokratların dahil tümünün tüzüklerini okudum. Karşı cinslere, kadına diyemiyoruz insan haklarına giriyor; %10 kota tanıdık. Bilimsel araştırma kurullarını oraya monte ettik, zorunlu divan sistemini getirdik. Bugünlerde DYP bütün bölgelerde genişletilmiş divan toplantıları yapıyor, çok da canlılık getiriyor. Türkiye bir süreci yaşıyor, fakat toplum olarak şöyle bir önyargımız var zannediyorum, herkes mutlaka kendi görevini yapıyor, ama siyasal partiler ve milletvekilleri hiç görevlerini yapmıyor. Halbuki herkes Türkiye'yi seviyor ve herkes görevini yapmaya çalışıyor, ama kapasite ve imkanlar içinde. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Orhan Kavuncu :

Sayın Prof. Mehmet Şahin'e sorusu için teşekkür ediyorum. Demokratikleşme yönünde Türkiye'deki azınlıklara, etnik gruplara, mezheplere demokratik haklarını niçin vermiyoruz? "Türkiye Cumhuriyeti devleti, ülkesiyle, milletiyle bir bütündür" ilkesi ihlal edilebilir, zarar görebilir. TBMM'de Aleviler bir partinin çatısı altında, Çerkezler bir partinin, Zaza Kürtleri bir partinin, Boşnaklar bir partinin, Kırmançi Kürtleri öbür partinin çatısı altında bir siyasi mücadele içine girerlerse, Türkiye Cumhuriyeti devletinin bölünmesi, iftihar etmemiz gereken TC vatandaşlığıyla yetinmeyen başka siyasi kimlikleri öne çıkarmaya çalışan bir kaos ortaya çıkar. PKK ile mücadelesinden dolayı Türkiye'yi eleştirmek yerine, ey Avrupalı vatandaşlarım, gelin Türkiye'de siyasal çözüm arayışları içinde bulunanlara destek verelim diye Mr. Kinkel ile aynı paralele düşmüş oluruz. Türkiye Cumhuriyeti devletinin payidar olması, ileriye gidebilmesi, kalkınabilmesi ancak ve ancak üniter yapısını muhafaza etmesiyle mümkündür. Onun için Türkiye'de etnik grupları, mezhepleri, azınlıkları esas birim kabul eden siyasi yapılanmalara elbette SPK'da ve Anayasamızda yasaklar konması gerekiyor.

Benim eşim, Açık Öğretimde okumaya mecbur edilen 45 öğretmenden bir tanesiydi. ÖSS'ye ve ÖYS'ye girmeden, mecbur edildiler. Okutuldular, onun için itiraz ediyorum. İnsanlar kendi hür istekleriyle, iradeleriyle eğitim imkanlarından yararlanabilirler, "sen eğitileceksin" gibi bir yönlendirme ve zorlama, işte asıl bu özgürlük anlayışımıza terstir. AB'ne girmenin standartlarını yükseltebilmek için, zevahiri kurtarmak için yapıldı bu; bu insanlar gerçekten iyi bir eğitim alsınlar diye değil.

Süleyman Arif Emre:

Demokratikleşme şahısların karakterlerinde, kafa yapısında, ahlaki nosyonunda meydana gelip hayata geçmedikçe, kağıt üzerindeki demokratikleşme paketlerinin hiçbir faydası olmaz. Demokratikleşmede bu karakteri yakalayabilmek için, tenkide tahammül, tolerans, uzlaşma kabiliyeti, yapıcı tenkit alışkanlığı, ilmi, içti-mai, sosyal çözüm araştırma niyeti lazımdır. Bir beste ne kadar mükemmel olursa olsun onu icra edenler, icra etme kabiliyetini edinememişlerse, hiç kimse bu şahısların icra ettiği müziği müzik diye dinleyemez, rahatsız olur.

Erkan Mumcu:

1 dakika içinde ne kadar ifade edebilirim bilmiyorum. Eğer aşarsam toleransınıza sığınyorum. Demokratik sistem ile, sistemin demokratik karakteri ile, ekono-

mik kalkınma-gelişme arasında kaçınılmaz bir korelasyon olduğu iddiası, bulgularla yanlıştır. 1950'li yılların başında Türkiye'de milli gelir, fert başına 200 dolar civarındaydı, Türkiye çok partili bir hayata başlamıştı. Aynı yıllarda demokratik bir sisteme sahip olmayan Japonya ve Kore'nin milli gelirlerinin aşağı yukarı 40 ila 60 dolar düzeyinde olduğunu hatırlatmak istiyorum. Kaldı ki gelişmiş batı ülkelerinin de kalkınma seviyelerinin en yüksek noktalara ulaştığı dönemler demokratik sistemin sağlıklı olarak işlediği dönemler değil.

Ancak burada önemli olan şey şu. Demokratikleşme vizyonunu hangi paradigmaya dayalı olarak istiyoruz ya da ortaya koyuyoruz? Bence sorun burada düğümleniyor ve bir tercih yapmak zorundayız. Ne için demokratikleşme, devlet için mi, toplum için mi? Din, ahlak, bir takım manevi değerler için demokratikleşme mi? Yani burada bir paradigma tercihi yapmak zorundayız. Bunu şunun için yapmak zorundayız, Türkiye küreselleşme denilen bir iklimin etkisine kaçınılmaz olarak girecektir. Şu veya bu şekilde girecektir. Küreselleşme süreci Türkiye'yi kendi içine alacaktır, ama Türkiye kendi inisiyatifleriyle ne kadar katılırsa, kendini buna ne kadar hazırlarsa, çağdaş trendlere kendini ne kadar uydurabilirse, çağdaş bir dünyanın çağdaş bir üyesi olma iddiası o kadar gerçekleşebilir. Bununla söylemek istediğim şey şu, artık bırakınız üniter devlet tartışmasını, ulus devlet tartışmasını, bireyin tek başına, üretim ve inisiyatif birimi olarak, bir siyasal irade olarak ortaya çıkmak üzere olduğu bir geleceğe hazırlanıyoruz. Bu aslında bugün fiilen var. Bugün Türkiye'de mevcut teknolojiyle ve iddia ediyorum TBMM'nin bütçesinden daha az bir bütçeyle, her bir saat içinde tüm vatandaşların katılabileceği referandumu yapma olanağı teknolojik olarak vardır. Dolayısıyla bilinen, klasikleşmiş kavramlar, konseptler içinde kendimizi mahkum etmekten çıkalım. Dünyanın nereye doğru ilerlemekte olduğunu bir görelim.

Burada önemli olan birşey var. Geleceğin ve bugünün dünyasını belirleyecek olan birey kavramını ön plana çıkarmak zorundayız. Teknik kavramları bir tarafa bırakmak zorundayız. Sağlıklı bir sisteme ulaşmak istiyorsak, dünya ile barışık ve dünya içinde saygın bir ülkeye kavuşmak istiyorsak, birey kavramını ön plana çıkarmak zorundayız ve demokratikleşme paradigmamızı insan esası üzerine kurmalıyız.

Burada üç şey ifade etmek istiyorum: Bireyin hakları ve özgürlükleri, sosyal-politik olarak birey-ki orada bireyin sosyalleştiği, bu sosyalliğin fiktif tartışmaların dışına çıkarıldığı en somut alan ailedir, aile politikaları-ve ekonomik alanda da bireyin çıkarı. Bireyin, kendi çıkarlarını bilen, sağlıklı, doğru inisiyatif ortaya koyacak bir yaratık olduğuna inanmak zorundayız. Dolayısıyla piyasa ekonomisine

inanmak zorundayız. Demokratikleşme için, sağlıklı bir demokratikleşme için, sağlıklı bir devlet ve toplum yaşamı için, mutlaka şu üç şeye sahip olmak zorundayız. Hukuk devleti, onun dışında aileyi temel alan sosyal politikalar ve mutlaka, mutlaka piyasa ekonomisi. Saygılar sunuyorum.

Ali Topuz:

Sayın Mumcu'nun temas ettiği noktaya ben de işaret etmek istiyorum. Demokrasi ile ekonomi arasında önemli bir bağlantı olmadığı yolundaki Sayın Mumcu'nun görüşünü paylaşmadığımı ifade etmek istiyorum. Demokrasi, özgürlüklerin kullanılması demektir. Özgürlükler de ekonomi ile çok ilgilidir. "Herkes için demokrasi, herkes için özgürlük" esas olduğuna göre, ekonominin bunda etkisi olmadığını söylemek yanlış olur diye düşünüyorum. Örneğin milli gelir dağılımı bu kadar adaletsiz olursa, milli gelir Türkiye'deki kadar düşük olursa, demokrasiyi yaşatmanın güç olduğu hemen anlaşılır. Çünkü dünyada demokrasi ile yönetilip, bizim durumumuzda olan başka ülke çok fazla sayılamaz, belki de yoktur.

Anayasalara gelince, anayasalar toplum düzenini sağlamaya dönük temel belgelerdir. Ve her ülkenin kendi koşullarından çıkan metinlerdir. Elbette ki bizim CHP olarak 1982 Anayasası'nın, devletin temel niteliklerini ve özgürlüklerle ilgili getirdiği bazı konuları saklı tutarak, çok büyük bir bölümü ile ilgili tam bir mutabakatımız yoktur. 1982 Anayasası'nın baştan sona yeni bir anlayışla ele alınması, ama devletin temel niteliklerini ve özelliklerini koruyarak demokratikleşmeyi sağlayacak, çok uzun olmayan, çok teferruata girmeyen, ama ülkenin bölünmezliği, üniter devlet anlayışı korumak üzere çok temel öncelikler verilmesi gereklidir.

Bu Anayasa baştan ele alınmalıdır. Ama demokrasi bir süreçtir, bir toplumun içine sindirebileceği ve genel uzlaşma sağlanabilecek konularda Anayasada değişiklik yapabilirsiniz. İşte 24 maddeden başkasını da yapamadık. Bu gerçeği bir tarafa itebilir misiniz? Bu bir gerçektir. 24 değil 44 maddede değişiklik yapabilecek noktaya gelmek özlemini taşımalıyız, gelemedik diye demokrasiden ümit kesemeyiz.

Bir de şuna değinmek istiyorum. Partilerin yapılarının siyasi yapılanmada olumsuzlukların giderilmesi konusunda etkisi olur mu, tüzükler örneğin bu konuda birşey getirir mi biçiminde bir soruyu ve eleştiriyi yanıtlarken şunları söylemek istiyorum. Biz Türkiye'nin en eski siyasi partisi olarak bu parti yapılanmasının zorluklarını ve sakıncalarını yaşadık. O nedenledir ki bütün bu birikimden, kendi birikimimizden, başka partilerde meydana gelen değişikliklerden veya olumsuzluklardan esinlenerek 1992 yılında partiyi yeniden açarken, tüzüğümüz çok önemli bazı

değişikliklere uğradı. Mesela, CHP tüzüğünde siyasi partilerin öngördüğü tarzda önseçim delegesi yoktur. O kurumu kaldırmışız biz. Sandığı esas almışız. Seçim sandığı en küçük birim olarak kabul edilmiş, sandığa demokratik yolla sorumlu seçme ilkesini getirmişiz. Ve o sandık bölgesinden kaydı esas almışız. Seçmen kütüğünde kaydı olmayan kişiyi oradan partiye kaydetmemişiz. Kaydırma ve naylon üyeleri önlemek için, her sandık sorumlusuna kendisi için bir kadın ve bir genç yardımcı seçme yetkisini tanımışız. Her partili, partiye girdikten sonra belli bir süre eğitimden geçirilerek asıl üyeliğe geçme konumuna getirilmiş, asıl üyelerin parti içinde yükselmesi de, parti içindeki çeşitli programlara katılma ve orada kazandıkları başarılarla bağlanmış.

Ama diyeceksiniz ki, bunu bütünüyle uygulayabildiniz mi? Hayır, henüz uygulayamadık. O da Türkiye'nin bir gerçeği. Uygulamaya çalışıyoruz. Şunu söyleyebilirim, böyle bir yapılanma parti içindeki tartışmaların çok büyük bir bölümünü 1982'den sonra ortadan kaldırmıştır. 1982'den sonra çok büyük tartışmalara biz tanık olmadık, bunun faydasını gördük. Siyasi beklentilerimizin terkedilmesine yönelmeden ve siyasi amaçlarımızı gözardı etmeden bütün siyasi partilerin uzlaşma içinde temel sorunlara bakmasının günümüz Türkiye'sinde çok büyük bir önem kazandığını belirtirim.

Sinan Ülgen:

Çok kısa olarak, ekonomik ve siyaset arasındaki ilişkiler bakımından Türkiye açısından önem arzeden bir konuya değinmek istiyorum. Ekonominin % 60'ı üzerinde söz sahibi olan ve etkili olan bir Başbakanla ne parti içi demokrasi sağlanır, ne liderler sultanı aşılar. Parti örgütlerinin ihale merkezi olarak çalışması da bu şekilde önlenemez. Dolayısıyla mutlak surette devletin küçülmesi lazım, en başta akla gelen yegane önlem budur ve kamunun ekonomi içerisindeki rolü makul sınırlara çekilmelidir.

Hasan Arat:

Değerli konuklar, bugün öğleden sonraki toplantımızdaki Siyasal Partiler Kanunu ile ilgili bölümde aramıza konuşmacı olarak katılan DTP'den Sinan Ülgen, DSP'den Prof. Dr. Hikmet Sami Türk, DYP'den Ahmet İyimaya, RP'den Süleyman Arif Emre, ANAP'tan Erkan Mumcu, CHP'den Ali Topuz ve BBP'den Prof. Dr. Orhan Kavuncu konuğumuz oldular, kendilerine katkılarından dolayı teşekkür ediyoruz. Bildiğiniz gibi "Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri" raporunu hazırla-

yan Sayın Prof. Dr. Bülent Tanör ve TÜSİAD Yönetim Kurulu böyle bir zeminin oluşması konusunda hazırlık yapmıştır. Arzulanan bu zemindi. Bu zemindeki tartışma ortamıydı. Önümüzdeki günlerde yıl boyunca raporda görmüş olduğunuz perspektiflerin tamamı tartışılacaktır. Ve bir yıl boyunca devam edecektir. Sayın Erkan Mumcu'nun ilk konuşmasında belirttiği gibi-özellikle hukuk devleti gibi konulardan bahsetmişti- bu konular da bu perspektifler içerisinde yer almaktadır ve tek tek ele alınacaktır. Umarım bundan sonraki ilk toplantımızda yeniden bir araya geliriz. Hepinize katılımlarınızdan dolayı teşekkür ediyoruz. İyi akşamlar.